QUINTI
HORATII
FLACCI
OPERA.

Les libraires sont prévenus que cette édition stéréotype, d'après le procédé de Firmin Didot, en 1 vol., ne se vend à Paris que

Chez P. Didot l'aîné, imprimeur, au Louvre, galeries, n° 3;

Et chez Firmin Didot, libraire, rue de Thionville, n° 1850.

Prix en feuilles :

Papier ordinaire, ...	0 fr.	75 cent.
Papier fin d'Angoulême, . . .	1	25
Papier-vélin, ...	3	
Grand papier-vélin, non stéréotype; sans notes, mais non corrigé, ...	4	50

Le principal mérite des éditions stéréotypes, c'est-à-dire imprimées sur des planches solides, et que l'on conserve, est de parvenir en peu de temps à la correction la plus rigoureuse, puisque les fautes qui seroient échappées sont corrigées dès l'instant qu'elles sont découvertes, et irrévocablement. Le public pourra donc être sûr d'avoir enfin des éditions exemptes de toutes fautes.

On a de plus l'avantage de pouvoir, dans un ouvrage de plusieurs volumes, remplacer à volonté le tome manquant, sans autres frais que ceux du volume séparé. Leur prix modique les met à la portée de tout le monde, et on est libre de ne prendre chaque ouvrage que volume à volume.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS.

EDITIO STEREOTYPA.

PARISIIS,

EXCUDEBAM PETRUS DIDOT, NATU MAJOR,

IN AEDIBUS PALAT. SCIENTIARUM ET ARTIUM.

ANNO VIII, (1800.)

EDITIONS STEREOTYPES

QUI SONT ACTUELLEMENT EN VENTE,

chez P. Didot *l'aîné, imprimeur, à Paris, au Louvre, galeries, n° 3;*

et F. Didot, *libraire, rue de Thionville, n°* 1850.

Messidor an 8. (Juin 1800.)

AUTEURS LATINS.

Quintus Horatius Flaccus, 1 vol. in-18, avec des notes extraites de Jean Bond, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap. fin, 1 fr. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., non stéréotype; sans notes, mais non corrigé, 4 f. 50 c.

Publius Virgilius Maro, 1 vol. in-18, orné d'une carte géographique et de petites vignettes gravées d'après l'antique, pap. ord., 75 c. *id.* en pap. fin, 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.

Phaedri Fabularum libri quinque, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 30 c. *id.* en pap. fin, 50 c. *id.* en pap. vél., 1 f. 50 c. *id.* en gr. pap. vél., 2 f. 50 c.

Cornelii Nepotis Vitae imperatorum, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 40 c. *id.* en pap. fin, 75 c. *id.* en pap. vél., 2 f. *id.* en gr. pap. vél., 3 f.

C. C. Sallustius. *Sous presse.*

P. Ovidii Nasonis Metamorphoseon libri xv. *Sous presse.*

AUTEURS FRANÇAIS.

Poésies de Malherbe, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 65 c. *id.* en pap. fin, 1 f. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.

Fables de la Fontaine, suivies d'Adonis, poëme, 2 vol. in-18, pap. ord., en feuilles, 1. fr. 20 c. *id.* en pap. fin, 2 f. *id.* en pap. vél., 6 f. *Id.* en gr. pap. vél., 9 f.

OEuvres completes de Racine, 5 vol. in-18, chaque vol. en feuilles, pap. ord., 65 c. *id.* en pap. fin, chaq. vol. 1 f. *id.* en pap. vél., chaq. vol. 3 f. *id.* en gr. pap. vél., chaq. vol. 4 f. 50 c.

Odes, Cantates, Épîtres, et Poésies diverses de J. B. Rousseau, 2 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 1 f. 30 c. *id.* en pap. fin, 2 f. *id.* en pap. vél., 6 f. *id.* en gr. pap. vél., 9 f.

OEuvres de Moliere, 8 vol. in-18, pap. ord., en feuilles, 5 f. 20 c. *id.* en pap. fin, 8 f. *id.* en pap. vél., 24 f. *id.* en gr. pap. vél., 36 f.

OEuvres completes de Boileau, 2 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 1 f. 50 c. *id.* en pap. fin, 2 f. 50 c. *id.* en pap. vél., 6 f. *id.* en gr. pap. vél., 9 f.

Télémaque, 2 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 1 f. 20 c. *id.* en pap. fin, 2 f. *id.* en pap. vél., 6 f. *id.* en gr. pap. vél., 9 f.

Chefs-d'oeuvre de P. et Th. Corneille, 4 v. in-18, en feuilles, pap. ord., 3 f. *id.* pap. fin. 5 fr. *id.* pap. vél., 12 f. *id.* gr. pap. vél., 18 f.

Contes de La Fontaine, 2 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 1 f. 20 c. *id.* en pap. fin, 2 f. *id.* en pap. vél., 6 f. *id.* en gr. pap. vél., 9 f.

La Henriade de Voltaire, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 65 c. *id.* en pap. fin, 1 f. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.

Poemes et discours en vers du même, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap. fin, 1 f. 25 c. *id* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.

Epîtres, stances, et odes du même, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap fin, 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.

Contes en vers, satires, et poésies mêlées, de Voltaire, 1 vol. in-18. *Sous presse.*
Théatre du même, in-18. *Sous presse.*
OEuvres de Regnard, 4 vol. in-18. *Sous presse.*
OEuvres de Crébillon, 3 vol. in-18. *Sous presse.*

AUTEURS ANGLAIS.

The Sentimental Journey, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap fin, 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id* en gr. pap. vél., 4 f. 50. c.
The Vicar of Wakefield, avec des notes, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap. fin, 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.
Letters of Mylady Wortley Montague, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap fin., 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en gr. pap. vél., 4 f. 50 c.
Fables of Gay, and Moore, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 75 c. *id.* en pap. fin, 1 f. 25 c. *id.* en pap. vél., 3 f. *id.* en g. pap. vél., 4 f. 50 c.

AUTEURS ITALIENS.

Aminta di Torquato Tasso, 1 vol. in-18, en feuilles, pap. ord., 50 c. *id.* en pap. fin, 90 c. *id.* en pap. vél., 2 f. *id.* en g. pap. vél., 3 f.
Il Pastor fido, 1 vol. in-18. *Sous presse.*

N. B. Il a été tiré de toutes les éditions ci-dessus quelques exemplaires en grand format sur vélin.

Sous presse.

OEuvres de Michel Montaigne, in-12.
OEuvres completes de Voltaire, in-12.

Cette édition sera donnée volume par volume pour la plus grande commodité des acquéreurs, et, pour

accélérer leur jouissance, on commencera par les ouvrages qui sont d'un intérêt plus général, réservant pour la fin le petit nombre de ceux qui peuvent être moins importants. Ainsi en très peu de temps, et presque sans y penser, puisque les frais ne s'en feront que successivement, et, si l'on veut, volume par volume, on se trouvera propriétaire d'un ouvrage aussi précieux qu'immense.

QUINTI
HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER PRIMUS.

ODE I.
AD MAECENATEM.

MAECENAS, [1] atavis edite regibus,
O et præsidium et dulce decus meum!
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat; metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis,
Terrarum dominos evehit ad deos:
Hunc, si mobilium turba Quiritium

1 Antiquis regibus prognate.

Certat [1] tergeminis tollere honoribus;
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros [2] Attalicis conditionibus
Numquam dimoveas ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido [3] demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permixtus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub [4] Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor;
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum ederæ præmia frontium
Dìs miscent superis; me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori,
Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quòd si me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

1 Honoribus amplissimis et maximis, vel ædilitate majore, præturâ et consulatu.

2 Numquam eum de sententiâ suâ deducas, quamvis regis opes ei offeras, cujusmodi erant Attali regis Pergami.

3 Frangere diem intermittendo laborem.

4 Sub aëre frigido.

ODE II.

AD AUGUSTUM CAESAREM.

Jam satis terris nivis atque diræ
Grandinis misit Pater, et, rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ, nova monstra questæ;
Omne quum Proteus pecus egit altos
Visere montes;
Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis;
Et superjecto pavidæ natârunt
Aequore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore [5] Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm [6] querenti
Jactat ultorem, vagus et sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante, [7] uxorius amnis.
Audiet [8] cives acuisse ferrum

5 Undis repulsis à littore Etrusco.

6 Conquerenti de Cæsaris nece.

7 Tiberis, suæ uxori nimiùm indulgens.

8 Rara juventus, id est, posteri nostri, pauci admodum ex bellorum civilium reliquiis, ideòque rari, audient cives in civium corpora gladios exacuisse, quibus Persæ populi romani hostes perirent meliùs, id est, justiùs perirent.

Quo graves Persæ meliùs perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara, juventus.
Quem vocet divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Juppiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus,
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, et Cupido.
Sive neglectum genus et nepotes
Respicis, [1] auctor,
Heu! nimis longo satiate ludo,
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem:
Sive [2] mutatâ juvenem figurâ,
Ales, in terris [3] imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas, diùque
Lætus intersis populo Quirini;
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat. Hìc magnos potius triumphos,
Hìc ames dici pater atque princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

1 Mars, pater Romuli, qui Romam condidit.

2 Mutatâ figurâ tui in formam Augusti.

3 Repræsentas.

ODE III.

AD NAVEM QUA VIRGILIUS ATHENAS PROFICISCENS VEHEBATUR.

Sic[4] te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat[5] pater,
Obstrictis aliis, præter[6] Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur et æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Hadriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequidquam Deus abscidit

4 Ordo est: O navis quæ debes finibus Atticis Virgilium tibi creditum, precor sic te regat salutare Veneris sidus, etc. ut finibus Atheniensibus eum salvum restituas, velut rem tuæ fidei commissam.

5 Aeolus.

6 Ventum ex Apulis flantem, iis utilem qui ex Italiâ in Græciam navigant.

Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum; nefas!
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem æthereâ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est:
Cœlum ipsum petimus stultitiâ; neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

ODE IV.

AD L. SEXTIUM, CONSULAREM.

Solvitur acris hiems gratâ vice
Veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas;
Ac neque jam stabulis gaudet pecus,
Aut arator igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus,
Imminente Lunâ;
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede,

Dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput
Impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc et in umbrosis Fauno decet
Immolare lucis,
Seu poscat agnâ, sive malit hœdo.
Pallida Mors æquo pulsat pede
Pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat
Inchoare longam:
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia;
Quò simul mearis,
Non regna [1] vini sortiere talis.

ODE V.

AD M. VIPSANIUM AGRIPPAM.

Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis aliti,
Quam rem cumque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Pelidæ stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyxei,
Nec sævam Pelopis domum,
Conamur, tenues grandia: dum pudor,

1 Talorum jactu. Veneris enim jactus regem vini efficiebat.

Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, et tuas,
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit? aut pulvere Troïo
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden Superis parem?

ODE VI.

AD MUNATIUM PLANCUM, CONSULAREM.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactæ Palladis arces
Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptam fronti præponere olivam.
Plurimus [1], in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, ac Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpè Notus, neque parturit imbres
Perpetuos; sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero; seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit

1 Plurimi, id est multi dicunt.

Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Quum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ,
Sic tristes affatus amicos:
Quò nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque!
Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro;
Certus enim promisit Apollo
Ambiguam [2] tellure novâ Salamina futuram.
O fortes pejoraque passi
Mecum sæpè viri! nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ODE VII.

AD LYDIAM.

Lydia, dic, per omnes
Te deos oro: Sybarin cur properas amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, [3] patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris
Inter æquales equitat, [4] Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia, sæpè disco,
Sæpè trans finem jaculo nobilis expedito?

2 Promisit duas fore Salaminas, quarum altera nunc est in Atticâ, alteram ego et vos condemus in Cypro.

3 Quum possit pati pulverem et solem.

4 Gallicorum equorum ora.

Quid latet, ut marinæ
Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas?

ODE VIII.

AD THALIARCHUM.

Vides ut altâ stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Silvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens; atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cetera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere; et
Quem sors dierum cumque dabit, lucro
Appone: nec dulces camœnas
Sperne puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et [1] campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri,
Compositâ repetantur horâ.

1 Campus Martius et areæ, id est loca in quibus Romana juventus se exercebat.

ODE IX.

AD MERCURIUM.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decoræ
More palæstræ;
Te canam, magni Jovis et deorum
Nuntium, curvæque lyræ parentem;
Callidum, quidquid placuit, jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, [2] puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin et Atridas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes et iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgâque levem coerces
Aureâ turbam, superis deorum
Gratus et imis.

2 Te, qui puerilem formam assumpseras, dum terreret minis.

ODE X.

AD LEUCONOEN.

Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem dî dederint, Leuconoë; nec [1] Babylonios
Tentâris numeros. Ut meliùs, quidquid erit, pati!
Seu plures hiemes, seu tribuit Juppiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. Sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
Aetas. Carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ODE XI.

AD AUGUSTUM.

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumis celebrare, Clio?
Quem deum, cujus recinet jocosa
Nomen [2] imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo,
Unde [3] vocalem temerè insecutæ
Orphea silvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,

1 Mathematicos, qui astrologiam invenisse dicuntur.

2 Echo, vocis imago.

3 Orphea sonorum et facundum poëtam.

Blandum [4] et auritas fidibus canoris
Ducere quercus?
Quid [5] priùs dicam solitis Parentis
Laudibus, qui res hominum ac deorum,
Qui mare ac terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Prœliis audax, neque te silebo,
Liber, et sævis inimica virgo
Belluis; nec te metuende certâ
Phœbe sagittâ.
Dicam et Alciden; puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax, nam sic [6] voluere, ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ
Prodigum Paullum, superante Pœno,
Gratus insigni referam camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, et incomptis Curium capillis,

4 Et adeò blandum ut quocumque voluerit posset ducere quercus auritas, id est sensu audiendi præditas.

5 Quid potiùs dicam quàm solitas et ab omnibus decantatas laudes Parentis, id est Jovis?

6 Filii Ledæ, Castor et Pollux.

Utilem bello tulit, et Camillum,
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli : micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data; [1] tu secundo
Cæsare regnes.
Ille, seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oræ
Seras et Indos,
Te minor latum reget æquus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

ODE XII.

AD REMPUBLICAM.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
Portum. Nonne vides ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant, ac sine funibus
Vix [2] durare carinæ

1 Ita regnes, ut Cæsar te Augustus sit secundus post te.

2 Perferre.

Possint imperiosius
Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non dî quos iterum pressa voces malo;
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes et genus et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu,[3] nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

ODE XIII.

NEREI VATICINIUM DE EXCIDIO TROJAE.

Pastor quum traheret per freta navibus
Idæis Helenen perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata : « Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu! quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas, et ægida,
Currusque, et rabiem, parat.
Nequidquam, Veneris præsidio ferox,

3 Nisi vis fieri ludibrio ventis.

Pectes cæsariem, grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides;
Nequidquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnosii,
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem: tamen, heu serus! adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus [1] tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio
Matronisque Phrygum classis Achillei:
Post certas hiemes uret Achaïus
Ignis Pergameas domos. »

ODE XIV.

PALINODIA.

O MATRE pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones iambis; sive flammâ,
Sive mari libet Hadriano.

1 Tuæ Helenæ, cui multa de te gloriosè jactaveras.

Non [2] Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum [3] incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Juppiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere [4] principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem. Me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, et in celeres iambos
Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, [5] animumque reddas.

2 Cybele.

3 Apollo, qui in daudis oraculis mentem sacerdotis incolit, id est quatit, movet, cogit.

4 Primo homini ex limo efformato.

5 Atque eâ conditione ut me in spem ducas tecum in gratiam redeundi.

ODE XV.

AD TYNDARIDEM.

Velox amœnum sæpè Lucretilem
Mutat [1] Lycæo Faunus, et igneam
Defendit [2] æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes et thyma deviæ
Olentis uxores mariti;
Nec virides metuunt colubras,
Nec martiales hæduleæ lupos;
Utcumque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles et Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dî me tuentur: dîs pietas mea
Et musa cordi est. Hîc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hîc in reductâ valle caniculæ
Vitabis æstus; et fide [3] Teïâ
Dices laborantes [4] in uno
Penelopen [5] vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ: nec Semeleïus

1 Sæpè demigrat in Lucretilem ex Lycæo.

2 Prohibet æstum fervidum a meis capellis usque, id est semper.

3 Carminibus lyricis, quæ sunt paria et similia versibus Anacreontis, cujus patria fuit civitas Teïa.

4 Ulyssis amore.

5 Circen pulchram et pellucidam instar vitri.

Cum Marte confundet Thyoneus
Prœlia; nec metues protervos.

ODE XVI.

AD VARUM.

Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili:
Siccis[6] omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis[7] post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potiùs, Bacche pater, teque, decens Venus?
At[8] ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non[9] levis Evius,
Quum fas atque nefas[10] exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te,[11] candide Bassareu,
Invitum[12] quatiam: nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam.[13] Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

6 Iis qui sobrii sunt.

7 Quis bene potus crepat, id est commemorat vel queritur militiam esse rem gravem.

8 Ne quis supra modum bibat.

9 Iratus Bacchus.

10 Nullo discrimine.

11 O bone Bacche!

12 Homines bibunt Baccho invito, quum bibunt usque ad ebrietatem.

13 Comprime tympana et cornua tua, id est reprime ebrietatem, quemadmodum tuæ sacerdotes ad furorem accenduntur tympano tuo audito et cornu Berecynthio, id est Phrygio.

ODE XVII.

AD MAECENATEM.

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
Conditum [1] levi, datus in theatro
Quum tibi plausus,
Care Mæcenas [2] eques, ut paterni
Fluminis ripæ, simul et jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum et prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernæ
Temperant vites neque Formiani
Pocula colles.

ODE XVIII.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

DIANAM teneræ dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium:
Latonamque supremo
Dilectam penitùs Jovi.
Vos lætam fluviis, et nemorum comâ,

1 Picavi, vel pice illivi, a verbo *lino*.

2 In equestri dignitate permanens.

Quæcumque[3] aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Silvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem
Pestemque, a populo et principe Cæsare, in
Persas atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

ODE XIX.

AD ARISTIUM FUSCUM.

INTEGER[4] vitæ scelerisque purus
Non eget Mauris jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ;
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem:
Quale[5] portentum neque militaris

3 Quæcumque nemorum coma prominet aut in Algido, aut in Erymantho, aut in nigris silvis Cragi.

4 Innocens.

5 Qualem portentuosum lupum.

Daunias latis alit æsculetis;
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ,
Quod latus mundi nebulæ malusque
Juppiter [1] urget;
Pone sub curru nimiùm propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ:
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

ODE XX.

AD VIRGILIUM.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam [2] Pater
Vocem cum citharâ dedit.
Ergo Quinctilium perpetuus sopor
Urget! cui pudor, et Justitiæ soror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.
Tu frustrà pius, heu! non ita [3] creditum
Poscis Quinctilium deos.
Quod si Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,

1 Malignus et insalubris aër perpetuò premit.

2 Jupiter, cujus filiæ dicuntur Musæ ex Mnemosyne.

3 Non ita tibi commissum a diis, ut numquam moreretur.

Non vanæ redeat sanguis imagini
Quam virgâ semel horridâ,
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum! Sed levius fit patientià
Quidquid corrigere est nefas.

ODE XXI.

DE AELIO LAMIA.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ,
Quid Teridaten terreat, unicè
Securus. O, quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplei[4] dulcis! nil sine te mei
Possunt honores: hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

ODE XXII.

AD SODALES.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est. Tollite barbarum

4 Musæ, à Pimplâ Macedoniæ monte Musis sacro, appellantur Pimpleiades.

Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino [1] et lucernis Medus acinaces
Immanè quantùm discrepat! Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.

ODE XXIII.

ARCHYTAS.

Te [2] maris et terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro!
Occidit [3] et Pelopis genitor conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admissus: habentque
Tartara [4] Panthoiden, iterum Orco
Demissum, quamvis, clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra

1 A vino et conviviis nocturnis (quæ lucernis indigent) magnoperè discrepat ferrum.

2 Archytæ cadaver sic nauta alloquitur: O Archyta, parva munera exigui pulveris prope littus Matinum, continent te mensorem maris, terræ, et arenæ quæ caret numero.

3 Respondet Archytas: Non est mirum me mathematicum et philosophum esse mortuum; quum mors sit omnibus communis.

4 Pythagoram, qui animarum transmigrationem in alia corpora suo confirmabat exemplo, dicens se fuisse apud Trojam Euphorbum, Panthoï filium.

Nervos atque cutem morti concesserat atræ;
Judice me, non sordidus auctor
Naturæ verique. Sed omnes una manet nox,
Et calcanda semel via leti.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti:
Exitio est avidum mare nautis:
Mixta senum ac juvenum densentur funera; nullum
Sæva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare; sic, quodcumque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur silvæ, te sospite; multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti!
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis [5] fraudem committere? Fors et
Debita jura vicesque superbæ
Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quamquam festinas, non est mora longa; licebit
Injecto ter pulvere curras.

ODE XXIV.

AD ICCIUM.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ

5 Culpam committere, me non sepeliendo.

Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti;
Quum tu coemptos undique nobiles
Libros [1] Panæti, Socraticam [2] et domum,
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

ODE XXV.

AD VENEREM.

O Venus, regina Gnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum [3] puer, et solutis
Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

1 Philosophi sectæ Stoïcæ nobilissimi.
2 Familiam Socraticam; Platonem, Xenophontem, et alios veteres academicos.
3 Cupido.

ODE XXVI.

AD APOLLINEM.

Quid [4] dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis:
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta; non aurum aut ebur Indicum;
Non rura quæ Liris quietâ
Mordet aquâ, taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna, vitem: [5] dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,
Dîs carus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impunè. Me pascant olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,
Latoë [6], dones, et, precor, integrâ
Cum mente; nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

4 Apollinem divinis honoribus affectum, cui Augustus in palatio templum dedicaverat.

5 Ordo est: et dives mercator carus diis ipsis, quippe ter et quater anno impunè revisens Atlanticum mare, exsiccet vina aureis culullis.

6 O Apollo, Latonæ fili.

ODE XXVII.

AD LYRAM.

Poscimur... si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures; age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio [1] primùm modulate civi,
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem Puerum, canebat,
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cumque salve
Rite vocanti!

ODE XXVIII.

AD SEIPSUM.

Parcus deorum cultor, et infrequens,
Insanientis dum sapientiæ

1 Qui primùm usurpatus es ab Alcæo ad canendos versus lyricos. Nota, quod participium verbi deponentis passivè profertur.

Consultus erro; nunc retrorsùm
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque [2] Diespiter,
Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum:
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. [3] Valet ima summis
Mutare, et insignia attenuat Deus,
Obscura promens: hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hìc posuisse gaudet.

ODE XXIX.

AD FORTUNAM ANTIATEM.

O DIVA, gratum quæ regis Antium,
Præsens [4] vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus; te dominam æquoris,
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,

2 Jupiter, diei et lucis pater.

3 Deus alta potest humilia reddere, humiliaque in altum attollere.

4 Potens et parata hominem de imâ plebe in altum efferre.

Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni,
Injurioso ne pede proruas
Stantem [1] columnam, neu populus frequens
Ad arma cessantes ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ; nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno; nec comitem abnegat,
Utcumque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis.
At vulgus infidum et meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves [2] iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos, et juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanoque rubro.
Eheu! cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque [3]. Quid nos dura refugimus
Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum juventus
Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris?... O utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum!

1 Statum imperii ne evertas.

2 O diva gratum quæ regis Antium, serves iturum Cæsarem, etc.

3 Fratrum interfectorum, qui contrariarum erant partium.

ODE XXX.

AD PLOTIUM NUMIDAM.

Et thure et fidibus juvat
Placare, et vituli sanguine debito
Custodes Numidæ[4] deos,
Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ;[5] memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ[6] ne careat pulchra dies notâ;
Neu promptæ modus amphoræ:
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu[7] multi Damalis meri
Bassum Threïciâ vincat[8] amystide:
Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium,

ODE XXXI.

AD SODALES.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus; nunc Saliaribus

4 Castorem et Pollucem, navigationis præsides.

5 Memor pueritiæ exactæ sub eodem magistro.

6 Cretensi vel niveo lapillo notetur hæc dies.

7 Neque Damalis, mulier bibacissima, Bassum vincat in potando.

8 Poculo capacissimo, quod sine interspiratione haustim et labris non clausis epotabatur.

Ornare pulvinar deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementes ruinas
Funus et imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum,[1] quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque[2] lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar, ab Italiâ volantem
Remis adurgens, accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Hæmoniæ, daret ut catenis
Fatale monstrum: quæ generosiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras:
Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno, fortis et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis[3] Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

1 In eo impotens quòd sperabat quæ speranda non erant.

2 Mentem furiosam vino, quod apud Mareotidem in Aegypto paludem nascitur.

3 In hostilibus navibus Liburnorum.

ODE XXXII.

AD PUERUM.

PERSICOS odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ:
Mitte[4] sectari rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curæ: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arctâ
Vite bibentem.

4 Omitte studiosè quærere quo in loco succrescunt rosæ tardiùs enascentes, ex quibus fiunt coronæ.

CARMINUM
LIBER SECUNDUS.

ODE I.
AD ASINIUM POLLIONEM.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,
Ludumque Fortunæ, gravesque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ,
Tractas, et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm [1] severæ musa tragœdiæ
Desit theatris: mox, [2] ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ;
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum

1 Paulisper intermittat tua Musa tragœdias scribere.

2 Postquam belli civilis historiam (quæ res publicas continet) solutâ oratione conscripseris.

Perstringis aures: jam litui strepunt;
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.
Juno, et deorum quisquis amicior
Afris inultâ cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.
Quis non, Latino sanguine pinguior,
Campus sepulcris impia prœlia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis, musa procax, jocis,
Ceæ retractes munera næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ODE II.

AD CRISPUM SALLUSTIUM.

NULLUS argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,

Notus [1] in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.

Latiùs regnes avidum domando
Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops;
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.

Redditum Cyri solio Phraaten,
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus; populumque falsis
Dedocet uti

Vocibus; regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

ODE III.

AD DELLIUM.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Delli,

Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris

1 Nobilitatus propter animum paternum in suos fratres.

Interiore [2] notâ Falerni,
Quà pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis, quà et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimiùm brevis
Flores amœnos ferre jube rosæ,
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coemptis saltibus, et domo,
Villâque flavus quam Tiberis lavit:
Cedes; et exstructis in altum
Divitiis potietùr hæres.
Divesne, prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente, sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eòdem cogimur: [3] omnium
Versatur urna; seriùs ociùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

ODE IV.

AD SEPTIMIUM.

Septimi, [4] Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

2 Vino optimo et vetustissimo, quale erat Falernum in interiore parte cellæ vinariæ reconditum.

3 Ordo est: sors omnium exitura seriùs vel ociùs, et nos impositura cymbæ in æternum exilium, versatur in urnâ.

4 Qui, si opus est, mecum aditurus es Gades, ultimam Hispaniæ insulam.

4

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Aestuat unda:
Tibur, Argeo positum colono,
Sit meæ sedes utinam senectæ!
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiæque!
Unde si Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galæsi
Flumen, et regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet, ubi non [1] Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro;
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Juppiter brumas; et amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus et beatæ
Postulant arces: [2] ibi tu calentem
Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

ODE V.

AD POMPEIUM.

O [3] SAEPÈ mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,

1 Ubi mella non sunt deteriora melle suavissimo quod colligunt apes in Hymetto, Atticæ monte.

2 Ibi tu mihi mortuo justa persolves, cineres meos lacrymis conspergens.

3 Ordo est: ô Pompei, prime meorum sodalium, sæpè deducte mecum in ultimum

Quis te redonavit Quiritem
Dìs patriis, italoque cœlo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem sæpè diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos?
Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relictâ [4] non bene parmulâ,
Quum fracta virtus et [5] minaces
Turpe solum tetigere mento.
Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem,
Longâque fessum militiâ latus
Depone sub lauro meâ: nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare [6] apio coronas
Curàtve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego saniùs
Bacchabor [7] Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

tempus (id est qui sæpè mecum deductus fuisti a Bruto in periculum mortis), quis redonavit te Quiritem diis patriis, itàloque cœlo?

4 Indecorè.

5 Cassius et Brutus.

6 Celeriter nectere et ex apio et myrto concinnare coronas in conviviis assuetas.

7 Thraciæ populo bibacissimo.

ODE VI.

AD VALGIUM.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum: nec tibi vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ sorores,
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum: et potiùs nova
Cantemus Augusti tropæa
Cæsaris, et rigidum Niphaten,
Medumque flumen, gentibus additum
Victis, minores volvere vortices,
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ODE VII.

AD LICINIUM.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæviùs ventis agitatur ingens
Pinus : et celsæ graviore casu
Decidunt turres : feriuntque summos
Fulgura montes.
Sperat infestis, metuit secundis,
Alteram sortem bene præparatum
Pectus. Informes hiemes reducit
Juppiter, idem
Submovet. Non, si malè nunc, et olim
Sic erit : quondam citharâ tacentem
Suscitat musam, neque semper arcum
Tendit, Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare : sapienter idem
Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

ODE VIII.

AD QUINCTIUM.

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet, Hadriâ
Divisus [1] objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca. Fugit retro
Levis Juventas, et Decor, aridâ
Pellente lascivos Amores
Canitie, facilemque Somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis; neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis [2] minorem
Consiliis animum fatigas?
Cur non sub altâ vel platano vel hâc
Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriâque nardo
Potamus uncti? Dissipat [3] Evius
Curas edaces. Quis puer ociùs
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?

1 Scythes sejunctus a nobis maris Hadriatici interfusione.

2 Inferiorem, quàm ut futura Dei consilia comprehendat.

3 Bacchus.

ODE IX.

AD MAECENATEM.

Nolis longa feræ bella Numantiæ,
Nec durum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero
Hylæum [4]; domitosve Herculeâ manu
Telluris [5] juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque [6] pedestribus
Dices historiis prœlia Cæsaris,
Mæcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minantium.
Me dulces dominæ musa Licymniæ
Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et [7] bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianæ celebris die.
Num [8] tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes,

4 Unum e Centauris mero nimiùm, id est ex nimio meri potu superbum et intolerabilem.

5 Gigantes, terræ filios.

6 Scriptis prosâ oratione.

7 Pectus valdè fidele.

8 Ordo est: Numquid tu permutare velis crine Lycymniæ regna vel bona quæ tenuit dives Achæmenes, etc.

Permutare velis crine Licymniæ,
Plenas aut Arabum domos?

ODE X.

IN ARBOREM.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicumque primum et sacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi:
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: ille venena Colcha,
Et quidquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te, caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, numquam homini satis
Cautum est, in horas. Navita Bosporum
Pœnus perhorrescit, neque ultrà
Cæca timet aliunde fata;
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus et Italum
Robur: sed improvisa leti
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm [1] penè furvæ regna Proserpinæ,
Et judicantem vidimus Aeacum;
Sedesque discretas piorum et
Aeoliis fidibus querentem

1 Quàm parvo interstitio ab inferis abfui, id est a morte.

Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere : sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum, ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua [2] centiceps
Aures, et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin et Prometheus, et [3] Pelopis parens,
Dulci laborum decipitur sono :
Nec curat Orion leones
Aut timidos agitare lyncas.

ODE XI.

AD POSTHUMUM.

Eheu! fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis et instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti.
Non, si trecenis quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,

2 Cerberus.
3 Tantalus carminibus Alcæi delectatus laborum obliviscitur.

Quicumque terræ munere vescimur,
Enavigandâ, sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustrà cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Hadriæ;
Frustrà per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor: neque harum quas colis arborum
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet hæres cæcuba dignior
Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

ODE XII.

IN SUI SAECULI LUXURIAM.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta [1] visentur Lucrino
Stagna lacu; [2] platanusque cælebs
Evincet ulmos: tum violaria et
Myrtus, et omnis copia narium

1 Stagna latiùs producta et ampliora lacu Lucrino, in sinu Baiano.

2 Platanus non maritata vitibus, ut ulmus.

Spargent[3] olivetis odorem,
Fertilibus domino priori:
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet[4] ictus. Non ita Romuli
Præscriptum et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat[5] Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumptu jubentes et deorum
Templa novo decorare saxo.

ODE XIII.

AD GROSPHUM.

Otium divos rogat in patenti
Prensus Aegæo, simul atra nubes
Condidit lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpurâ venale, neque auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Submovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.

3 In locis ubi antea crescebant olivæ.

4 Calores solis.

5 Ursam, astrum boreale.

Vivitur[1] parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum:
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes[2] jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocior cervis, et agente nimbos
Ocior euro.
Lætus in præsens animus quod ultrà est
Oderit curare, et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem;
Longa Tithonum minuit senectus;
Et mihi forsan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum Siculæque circùm
Mugiunt vaccæ; tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura et
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

1 Bene vivit is parvo, cui, etc.

2 Cur multa petimus?

ODE XIV.

AD MAECENATEM AEGROTUM.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec[3] dîs amicum est, nec mihi, te prius
Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis,[4] quid moror altera,
Nec carus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec, si resurgat centimanus Gyges,
Divellet umquam: sic potenti
Justitiæ placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ;
Utrumque nostrûm incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela[5] Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati

3 Non est gratum, neque placet diis.

4 Cur ego vivam, qui sum animæ meæ pars altera?

5 Jovis stella, quæ te tuetur, Saturni malignitatem discussit et avertit.

Tardavit alas, quum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextrâ levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas
Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ODE XV.

Non ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ: neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides et ingenî
Benigna vena est; pauperemque dives
Me petit: nihil suprà
Deos lacesso; nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis [1] beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire lunæ:
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus; et, sepulcri
Immemor, struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges

1 Satis dives unico agro Sabino.

Submovere littora,
Parum locuples continente ripâ.
Quid? quod usque proximos
Revellis agri terminos,[2] et ultra
Limites clientium
Salis avarus; pellitur paternos
In sinu ferens deos
Et uxor, et vir, sordidosque natos!
Nulla[3] certior tamen,
Rapacis Orci fine destinata,
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Aequa tellus
Pauperi recluditur
Regumque pueris: nec[4] satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit, auro captus. Hic superbum
Tantalum atque Tantali
Genus coercet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus, audit.

ODE XVI.

IN BACCHUM.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite, posteri),
Nymphasque discentes, et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evoe! recenti mens trepidat metu,

2 Et transilis ultra limites vicinorum, alieni fundi cupidus.

3 Ordo est: Nulla tamen aula manet divitem herum certior destinatâ fine rapacis Orci.

4 Charon.

Plenoque Bacchi pectore [1] turbidùm
Lætatur! Evoe! parce, Liber!
Parce, gravi metuende thyrso!
Fas pervicaces est mihi Thyiadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non leni ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu separatis [2] uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crines:
Tu, quum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœtum retorsisti leonis
Unguibus horribilique malâ;
Quamquam, choreis aptior et jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit [3] insons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam; et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

1 Et mens turbide lætatur.

2 Tu ebrius et vino madidus.

3 Non nocens.

ODE XVII.

AD MAECENATEM.

Non usitatâ, non tenui ferar
Pennâ [4] biformis per liquidum æthera
Vates : neque in terris morabor
Longiùs : invidiâque major
Urbes [5] relinquam. Non ego, pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas
Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jam jam [6] residunt cruribus asperæ
Pelles : et album mutor in alitem
Superna : nascunturque leves
Per digitos humerosque plumæ.
Jam Dædaleo ocior Icaro
Visam gementis littora Bospori,
Syrtesque Gætulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni : me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, et querimoniæ :
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte [7] supervacuos honores.

4 Nuper homo, nunc cygnus, vel vates lyricus et vates satyricus.

5 Aethera petens.

6 Hærescunt, insidunt.

7 Omitte.

CARMINUM
LIBER TERTIUS.

ODE I.

Odi profanum vulgus, et arceo.
Favete[1] linguis: carmina non priùs
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est[2] ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior
Descendat in campum petitor;
Moribus hic meliorque famâ
Contendat; illi turba clientium
Sit major: æquâ lege necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne[3] capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem;

1 Attendite cum silentio, vel bona verba dicite.
2 Fieri potest ut alius alio plures possideat agros in quibus arbores in ordinem redactas plantet.
3 Volvit ad sortiendum fatum. (vide od. 3, lib. II.)

Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamve ripam,
Non Zephyris agitata Tempe:
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ;
Fundusve mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt,
Jactis in altum molibus: huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus: sed Timor et Minæ
Scandunt eòdem quò dominus; neque
Decedit ærata triremi, et
Post equitem sedet atra Cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniumve costum;
Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ODE II.

ANGUSTAM amicè pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer

Condiscat; et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitamque sub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo,
Suspiret[1]: Eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patriâ mori:
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus timidove tergo.
Virtus, repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtusque vulgares et udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces:[2] vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgârit arcanæ, sub îsdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat faselum. Sæpe[3] Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede Pœna claudo.

1 Voce queribundâ hæc verba loquatur: Eheu! etc.

2 Neque mecum habitabit, neque mecum in eâdem navi vehetur, qui sacra Cereris, etc.

3 Jupiter (diei et lucis pater), non cultus, sæpè castos et innocentes punit cum impiis et incestuosis.

ODE III.

Justum ac tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster,
Dux inquieti turbidus Hadriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus:
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux, et vagus Hercules,
Enisus, arces attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes. Hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum eloquutâ [4] consiliantibus
Junone divis: Ilion, Ilion
Fatalis, incestusque judex,
Et mulier peregrina, vertit
In pulverem, ex quo destituit deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes, nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:

4 Divis consilium habentibus de recipiendo Romulo in numerum deorum.

Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protenus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus; quâlibet exules
In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras; quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:
Aurum [1] irrepertum, et sic meliùs situm
Quum terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis, visere gestiens
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne, nimiùm pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renascens alite lugubri

1 Ordo est: Horrenda Roma nomen suum in ultimas terrarum oras extendat, Roma (inquam) fortior spernere, id est fortior ad spernendum aurum quàm cogere.

Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.
Ter si resurgat murus aheneus
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

ODE IV.

AD CALLIOPEN.

Descende[2] cœlò, dic age tibiâ
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus, citharâque Phœbi.
Auditis? an me ludit amabilis
Insania?[3] Audire et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me[4] fabulosæ, Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo fatigatumque somno

2 Ordo est: O regina Calliope, descende cœlo, et age, dic tibia longum melos, id est longam et suavem cantilenam.

3 Videor mihi audire Calliopen, quodque ipsa discurrit per lucos pios.

4 Ordo est et sententia. Palumbes fabulòsæ me puerum ludo fatigatum et somno victum texêre èt cooperuere novâ fronde in Vulture Appulo extra limen Apuliæ altricis, id est nutricis meæ et soli natalis.

Fronde novâ puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Forenti;
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non [1] sine dîs animosus infans.
Vester [2], Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris
Non me Philippis versa acies retro,
Devota [3] non extinxit arbos,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, et árentes arenas
Littoris Assyrii viator:
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum;
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis, almæ. Scimus ut impios
Titanas immanemque turmam

1 Non sine divino numine ègo infans impavidus.

2 Ubicumque fuero, ô Camœnæ, vester sum.

3 Arbor scelerata. (vide od. 10, lib. II.)

Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turbas,
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.
Sed quid Typhœus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœtus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes?[4] Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Numquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit suâ:
Vim temperatam dî quoque provehunt
In majus: îdem odere vires
Omne nefas animo moventes.
Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum; notus et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis,
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Aetnen:
Incontinentis nec Tityi jecur

4 Ex parte Jovis in hâc pugnâ.

Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ODE V.

Coelo tonantem credidimus Jovem
Regnare: [1] præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ
Turpis maritus vixit! et hostium
(Proh curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in arvis,
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,
Anciliorum et nominis et togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Româ!
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis

1 Dum est in vivis.

Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco;
Nec vera virtus, quum semel excidit,
Curat [2] reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis; erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus;
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hic, unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, [3] ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum:
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor numquam aliàs dato,
Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

2 Vera virtus non solet restitui aut reparari ab iis qui corrupti jam ac depravati sunt.

3 Ut capite diminutus, id est ut servus factus per captivitatem.

ODE VI.

AD ROMANOS.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
 Aedesque labentes deorum, et
  Fœda nigro simulacra fumo.
Dis te minorem quòd geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
 Dî multa neglecti dederunt
  Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
 Nostros, et adjecisse prædam
  Torquibus exiguis [1] renidet.
Penè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops;
 Hic classe formidatus, ille
  Missilibus melior sagittis.
Fecunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavere et genus et domos:
 Hoc fonte derivata clades
  In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet [2] Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:
 Jam nunc et incestos amores
  De tenero meditatur ungui.

1 Gaudet se adjecisse prædam aureis suis torquibus, qui ante nos devictos erant exigui, jam verò facti sunt ampliores.

2 Saltationes, quas primùm Iones invenerant.

Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes, sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

ODE VII.

AD MAECENATEM.

MARTIIS [3] cælebs quid agam kalendis,
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, [4] positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.

3 Ordo est: Mæcenas, docte sermones utriusque linguæ, tu miraris quid ego cælebs agam Martiis Kalendis.

4 Ignis paratus super aram ex vivo cespite erectam.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ, fumum bibere [1] institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestis sibi luctuosus
Dissidet armis:
Servit, Hispanæ vetus hostis oræ,
Cantaber, serâ domitus catenâ:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens [2], ne quà populus laboret,
Parce privatus nimiùm cavere;
Dona præsentis cape lætus horæ, et
Linque severa.

ODE VIII.

AD MERCURIUM.

Mercuri, (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo,)
Tuque, testudo, resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata nunc et

1 Amphoræ quæ cœpta est fieri fumosa, id est vetusta.

2 Negligens esto, non sollicitus ne in re aliquâ populus periclitetur.

Divitum mensis et amica templis,
Dic modos Lyde quibus obstinatas
Applicet aures;
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Cessit immanis tibi[3] blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion Tityosque vultu
Risit invito: stetit urna paulum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro!
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè[4] mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos, eheu! lacerant. Ego, illis
Mollior, nec te feriam, neque intra

3 Tibi blandè canenti. 4 Laudabiliter mendax.

Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quòd viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine, et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

ODE IX.

AD FONTEM BANDUSIUM.

O fons Bandusiæ, splendidior vitro,
Dulci [1] digne mero non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et venerem et prœlia destinat:
Frustrà; nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

1 Digne mero in sacrificiis exhibito.

ODE X.

AD ROMANOS.

Herculis ritu, modò dictus, o plebs,
Morte venalem petiisse laurum,
Cæsar Hispanâ repetit penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis [2] operata divis;
Et soror clari ducis: et decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè ominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si quâ potuit vagantem
Fallere testa.
Dic [3] et argutæ properet Neæræ
Myrrhinum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ:

2 Sacra faciens divis.
3 Dic et Neæræ canoræ fidicinæ, ut properet.

Non ego hoc [1] ferrem, calidus juventâ,
Consule Planco.

ODE XI.

AD MAECENATEM.

Inclusam Danaen turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris;
Si non Acrisium, virginis abditæ
Custodem pavidum, Juppiter et Venus
Risissent: [2] fore enim tutum iter et patens
Converso [3] in pretium deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus. Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,
A dîs plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto, et transfuga divitum
Partes linquere gestio;

1 Non ferre potuissem. 3 In aurum.
2 Sciebant fore.

Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si quidquid arat impiger Appulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit [4] sorte beatior.
Quamquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
Languescit [5] mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest;
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parcâ quod satis est manu.

ODE XII.

AD AELIUM LAMIAM.

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos
Auctore ab illo ducit originem;
Qui Formiarum mœnia dicitur

4 Ignoratur ab eo qui Africæ imperio fulget, beatiore esse sorte, quàm ipsius ingentes opes.

5 Senescit.

Princeps [1], et innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirim,
Latè [2] tyrannus); cras foliis nemus
Multis et algâ littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ODE XIII.

AD FAUNUM.

FAUNE, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Aequus alumnis:
Si [3] tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Quum tibi nonæ redeunt decembres:
Festus [4] in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:
Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:

1 Primus.
2 Latè regnans.
3 Siquidem tener hœdus anno completo tibi immolabitur.
4 Pagus tua festa celebrans vacat ab opere.

Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ODE XIV.

AD TELEPHUM.

Quantum distet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Aeaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, [5] quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum et quotâ
Pelignis [6] caream frigoribus, taces.
Da [7] lunæ propere novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi: sparge rosas; audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.

5 Quis balneum calfaciat.

6 Pelignum, oppidum apud Samnites.

7 Horatius alloquitur pincernam puerum, quasi jam sit in convivio.

ODE XV.

AD AMPHORAM.

O NATA mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum,
Quocumque [1] lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die:
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus:
Narratur et prisci Catonis
Sæpè mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo:
Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque; et addis [2] cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

1 Cujuscum me consulis nomine notâris, et servas vinum Massicum, electum pro optimo.

2 Addis audaciam et confidentiam.

ODE XVI.

AD DIANAM.

Montium custos nemorumque, virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis;
Imminens [3] villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

ODE XVII.

AD PHIDYLEN.

Coelo supinas si tuleris manus
Nascente Lunâ, rustica Phidyle,
Si thure placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam, quæ nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices,

3 Volo ut pinus sit tua et imminet.
tibi sacra quæ fundo meo

Aut crescit Albanis in herbis
Victima, pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore [1] deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosâ blandior hostiâ,
Mollivit aversos Penates
Farre pio et [2] saliente micâ.

ODE XVIII.

IN DIVITES AVAROS.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ;
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt,
Nec [3] cultura placet longior annuâ;

1 Rosmarino.
2 Sale crepitante.
3 Nec plus serunt quàm ad annum sufficiat.

Defunctumque[4] laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens;
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero:
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas,
Et[5] peccare nefas, aut pretium emori.
O quisquis volet impias
Cædes, et rabiem tollere civicam,
Si quæret pater urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus postgenitis: quatenus, heu nefas!
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus, invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges, sine moribus
Vanæ, proficiunt? si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives,
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet

4 Ad colendum agrum singulis annis succedit alius alii, sic ut eum (qui annum laboravit suique laboribus est defunctus) vicarius recreet simili labore.

5 Et apud eos matrimonii fidem violare est nefas, id est non licet, aut, si violent, pœna adulterii mors est.

Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserere arduæ?
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus, scelerum si bene pœnitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa; et teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ:
Quum perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

ODE XIX.

AD BACCHUM.

Quò me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ nemora, quos agor in specus,
Velox [1] mente novâ? [2] Quibus

1 Expeditus mente non meâ, sed divinâ.

2 Ordo est: quibus antris meditans, audiar inserere stellis et consilio Jovis æternum decus egregii Cæsaris?

Antris egregii Cæsaris audiar,
Aeternum meditans decus
Stellis inserere et consilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus
Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos!
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino!

ODE XX.

AD VENEREM.

Vixi choreis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum [3] marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia et vectes et arcus
Oppositis foribus minaces.
O quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sythoniâ nive,

3 Id est paries, qui proximus est lævo lateri Veneris marinæ, habebit barbiton.

Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

ODE XXI.

AD GALATEAM.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa lanuvino,
Fetaque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. [1] Ego cui timebo,
Providus auspex,
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem [2] corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego quid sit ater
Hadriæ novi sinus et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis austri, et

1 An tibi timebo? nequaquam. Quia nec impia es, nec talia monstra tibi tristem eventum prænuntiant.

2 Oscinem corvum invocabo, ut ab ortu solis felix augurium clarè occinat.

Aequoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas!
Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, [3] pater, ô relictum
Filiæ nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!
Unde? quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliùsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ! lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua monstri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens [4] Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones!

3 Dixit, O nomen pater relictum, id est nomen *pater* neglectum a filiâ, o pietas insano amore tauri victa. *Hæc et quæ sequuntur, ferè usque ad finem odæ, sunt verba Europæ ingemiscentis.*

4 Orcum morari, est non mori, quum oporteat.

Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, [1] teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.

Vilis Europe, pater urget absens:
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te sequutâ
Lædere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidæque rixæ,
Quum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Uxor invicti Jovis esse nescis:
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: [2] tua sectus orbis
Nomina ducet.

ODE XXII.

AD LYDEN.

Festo quid potiùs die
Neptuni faciam? Prome reconditum,

1 Antequam viriditas vel pulchritudo mihi dilabatur, cupio prædæ esse tigribus et leonibus.

2 Una pars orbis tuo nomine appellabitur Europa.

Lyde strenua, Cæcubum;
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
Sentis; ac, veluti stet volucris dies,
Parcis [3] deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, et virides Nereidum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ Nox quoque næniâ.

ODE XXIII.

AD MAECENATEM.

Tyrrhena [4] regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ:
Ne semper udum Tibur et Aesulæ
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:

3 Cessas deripere horreo vini cadum Bibulo consule reconditum.

4 Ordo est: O Mæcenas, Tyrrhena progenies regum, jamdudum apud me est tibi lene merum, non antè verso cado cum flore rosarum, et balanus pressa tuis capillis.

Omitte mirari beatæ
'Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices;
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procion furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Silvani; caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status
Curas, et Urbi sollicitus times
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent,[1] Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus;
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos
Stirpesque raptas et pecus et domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore vicinæque silvæ,
Quum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi: cras vel atrâ

1. Fluvius Asiam ab Europâ disterminans, qui perluit populos discordes et belligerantes.

Nube polum Pater occupato,
Vel sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retro est efficiet; neque
Diffinget infectumque reddet
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna, sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo [2] manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tum me, biremis præsidio scaphæ,
Tutum per Aegeos tumultus
Aura feret geminusque Pollux.

ODE XXIV.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar: multaque pars mei
Vitabit [3] Libitinam. Usque ego posterâ

2 Fortunam stabilem.
3 Effugiet mortem. Libitina est dea funerum.

Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar [1], quà violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit [2] populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

1 Ordo est: Ego, potens ex humili, primus dicar deduxisse Aeolium carmen ad Italos modos, quà, etc.

2 Rex fuit agrestium populorum.

CARMINUM
LIBER QUARTUS.

ODE I.
AD JULUM ANTONIUM.

PINDARUM quisquis studet æmulari,
Jule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis;
Seu Deos, regesve canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ;
Sive, quos Elea domum reducit
Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat;
Flebili sponsæ juvenemque raptum
Plorat, et vires animumque moresque

Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa [1] Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis matinæ
More modoque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros;
Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies et Urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars; et, O Sol
Pulcher! o laudande! canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe!
Non semel dicemus, Io triumphe!
Civitas omnis, dabimusque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus, relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis

1 Pindarum, poëtam Thebanum, sic dictum à Dyrce, fonte Thebano.

In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà [2]notam duxit niveus videri,
Cetera fulvus.

ODE II.

AD MELPOMENEN.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaïco
Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent [3] Aeolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros;
Et jam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas;
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!

2 Quà parte notabatur, id est in fronte candidus erat, sed fulvus reliquo corpore.

3 Efficient nobilem.

Totum muneris hoc tui est,
Quòd monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd spiro et placeo, si placeo, tuum est.

ODE III.

DRUSI LAUDES.

Qualem ministrum fulminis alitem
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo)
Olim juventas, et patrius vigor,
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem; mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus;
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre [1] Rhætis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ securi
Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia: sed diù
Latèque victrices catervæ,

1 Talem Rhæti et Vindelici videre Drusum.

Consiliis juvenis revictæ,
Sensere quid mens rite, quid indoles,
Nutrita faustis sub penetralibus,
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus; et bonis
Est in juvencis, est in equis, patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Indecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies latio tenebris,
Qui primus almâ [2] risit adoreâ,
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana [3] Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio

2 Qui lætus est bellicâ gloriâ. Farris et frugum copiam significat adorea, quâ abundantem putabant gloriosum.

3 Fana statuas deorum habuere erectas, quæ à Carthaginiensibus fuerant de suis sedibus deturbatæ.

Jactata Tuscis æquoribus sacra,
Natosque, maturosque patres,
Pertulit Ausonias ad urbes,
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem;
Monstrumve submisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prœlia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interempto.
Nil Claudiæ non perficient manus,
Quas et benigno numine Juppiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ODE IV.

AD AUGUSTUM.

Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimiùm diù:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto [1] concilio, redi.

1 Sancto senatorum cœtui.

Lucem redde tuæ, Dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo
Dulci distinet a domo,
Votis ominibusque et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore dimovet:
Sic desideriis icta fidelibus.
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit Fides:
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit
Fetus, incolumi Cæsare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina redit lætus, et [2] alteris
Te mensis adhibet Deum:
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias

2 Secundis mensis tibi honor exhibetur cultu divino.

Præstes Hesperiæ! dicimus integro
Sicci manè die, dicimus uvidi,
Quum Sol Oceano subest.

ODE V.

AD APOLLINEM.

Dive [1], quem proles Niobea [2] magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor,
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles,
Ceteris major, tibi miles impar;
Filius quamquam Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax:
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non, inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palàm captis gravis, heu nefas! heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo;
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm Pater adnuisset
Rebus Aeneæ potiore ductos

1 O Apollo!

2 Vindicem magnificæ et superbæ linguæ, quòd liberorum multitudine et pulchritudine Niobe Latonam præ se contemneret.

Alite muros.
Doctor Argivæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ,
Lævis [3] Agyieu!
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis nomenque dedit poëtæ.
Virginum [4] primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ [5] tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis [6] ictum;
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite crescentem face [7] Noctilucam,
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Dîs amicum,
Sæculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ODE VI.

AD TORQUATUM.

Diffugere nives: redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ:

3 Imberbis Apollo, qui Agyeus dicitur, eo quòd in viis publicis ei solebant sacrificare.

4 Primariæ et nobiles.

5 Qui estis sub protectione Dianæ.

6 Lyræ meæ strepitum.

7 Lunam nocte lucentem.

Mutat[1] terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres monet Annus, et almum
Quæ rapit Hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: Ver proterit Aestas,
Interitura, simul
Pomifer Autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna[2] tamen celeres reparant cœlestia lunæ:
Nos, ubi decidimus
Quò pius Aeneas, quò dives Tullus, et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dî superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Quum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

1 Mutatur anni tempus.
2 Quasi diceret Tempora assiduò lapsu fluunt, redeunt tamen, sed nos semel extincti numquam renascimur.

ODE VII.

AD CENSORINUM.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis [3] æra sodalibus,
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum; neque tu pessima munerum
Ferres; divite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum:
Sed non hæc mihi [4] vis, nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisâ notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsùm Hannibalis minæ;
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque,
Si chartæ sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus et favor et lingua potentium

3 Statuas vel pocula ex ære facta.

4 Hæc facultas mihi non est.

Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

ODE VIII.

AD LOLLIUM.

Ne fortè credas interitura quæ,
Longè sonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent
Ceæque [1], et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ:
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

1 Camœnæ Simonideæ. (vide od. 1. lib II.)

Dicenda Musis prœlia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique, longâ
Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè [2], Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ;
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili,
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non [3] possidentem multa vocaveris
Rectè beatum: rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque leto flagitium timet;
Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

2 Non patiar invidas obliviones immeritò carpere, id est imminuere tot tuos labores.

3 Non rectè vocaveris beatum qui multa possidet.

ODE IX.

AD LIGURINUM.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ quum veniet [1] pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam;
Dices, Heu! (quoties te in speculo videris [2] alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

ODE X.

AD PHYLLIDEM.

EST mihi nonum superantis annum
Plenus [3] Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara, castis
Vincta verbenis, avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus, huc et illuc

1 Quum barbæ lanugo, quam adhuc non times, veniet et adjicietur tuæ superbiæ, id est lævitati oris et corporis tui.
2 Videris mutatum.
3 Vini Albani.

Cursitant mixtæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris quibus advoceris
Gaudiis; Idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solemnis mihi, sanctiorque
Penè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.

ODE XI.

AD VIRGILIUM.

Jam Veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt[4] animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiæ domus
Aeternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum cui pècus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si[5] gestis, juvenum nobilium cliens,

4 Thracii venti.
5 Si vehementer cupis vinum Calenum bibere.

Nardo [1] vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri;
Nigrorùmque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

ODE XII.

AD LYCEN.

Audivere, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce: fis anus, et tamen
Vis formosa videri;
Ludisque et bibis impudens.
Importunus amor transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes te, quia rugæ
Turpant, et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides, tempora quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! quòve color decens?

1 Propter unguentum excipies a me vinum Calenum. nardo per te allatum, tu ac-

Quò motus? quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me [2] surpuerat mihi,
Felix [3] post Cynaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diù parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ODE XIII.

AD AUGUSTUM.

Quae cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos memoresque fastos
Aeternet? o, quà sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses? Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis,
Dejecit acer [4] plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prœlium

2 Subripuerat.
3 Tam pulchra ut soli Cynaræ cedas.
4 Non uno congressu, sed iterum atque iterum.

Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis:
Spectandus[1], in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis,
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Quum sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo,
Stravit humum, sine clade victor,
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente divos: nam, tibi quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela præsens
Italiæ, dominæque Romæ:
Te, fontium qui celat origines
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

1 Dignus qui spectaretur in bello, quantis ruinis, etc.

Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ:[1]
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

ODE XIV.

AUGUSTI LAUDES.

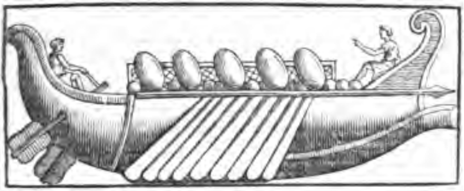
PHOEBUS[2] volentem prœlia me loqui
Victas et urbes increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et[3] signa nostro restituit Jovi
Direpta Parthorum superbis
Postibus, et vacuum duellis
Janum[4] Quirini clausit, et ordinem
Rectum et vaganti fræna licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,
Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperi
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium;

2 Apollo increpuit, id est objurgavit et admonuit me volentem prœlia et victas urbes loqui lyrâ, id est lyrico carmine.

3 Signa quæ Crassus amiserat, à Parthis interfectus.

4 Et tua ætas clausit Janum Quirini, id est clausit Jani templum apud Romam, factâ pace per universum terrarum orbem.

Non ira, quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia, non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole matronisque nostris,
Rite deos priùs apprecati,
Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remixto carmine tibiis,
Trojámque et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

QUINTI
HORATII FLACCI
EPODON LIBER.

ODE I.

AD MAECENATEM.

IBIS[1] Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vitâ si superstite
Jucunda; si contrà, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

1 Amice Mæcenas, tu paratus subire omne periculum Cæsaris (idque tuo periculo) ibis Liburnis navibus inter alta navium propugnacula, id est inter turritas naves Antonianas.

Quâ ferre non molles viros?
Feremus; et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges tuum labore quid juvem meo
Imbellis, ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet,
Magis [1] relictis; non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis;
Pecusve [2] Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua;
Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero
Quod aut avarus, ut Chremes, terrâ premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

ODE II.

Beatus ille qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

1 Magis timet pullis relictis.

2 Non ut habeam multa jumenta, quæ, post ortum caniculæ, pascua mutent, scilicet ex Calabriâ in Lucaniam.

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore.
Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos;
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit;
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris;
Aut tondet infirmas oves:
Vel, quum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice,
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in silvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At, quum tonantis[3] annus hibernus Jovis
Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
Apros in obstantes plagas,
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem
Jucunda captat præmia.

3 Hiems. *Totum pro parte.*

Quis non[1] malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quòd si pudica mulier in partem juvans
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,
Sacrum vetustis extruat lignis focum
Lassi sub adventum viri,
Claudensque textis cratibus lætum pecus
Distenta siccet ubera,
Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa[2] Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum;
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido;
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alfius,
Jam jam futurus rusticus,

1 Malarum curarum.
2 Festis in honorem Termini dei celebratis.

Omnem [3] redegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

ODE III.

AD MAECENATEM.

Parentis olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni sævit in præcordiis!
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit [4] hoc Jasonem:
Hoc [5] delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Apuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosiùs.

3 Omnem pecuniam congregavit, a debitoribus eam exigens idibus (id est circa dimidiatum mensem), studetque iterum in fœnore collocare sequentis mensis kalendis.

4 Hoc unguento, scilicet allio, perunxit Jasonem, illigaturum juga ignota tauris.

5 Medea Creusam, Creontis filiam, vestibus hoc allio delibutis ulta aufugit per aërem, vecta a dracone alato.

ODE IV.

IN MENAM.

Lupis et agnis quanta sortitò obtigit
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura durâ compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus,
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit:
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone [1] contempto, sedet.
Quid adtinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?

1 Contra legem a Roscio Othone latam, quâ sancitum erat ne quis ex infimo hominum genere fieret eques, aut sederet intra quartum decimum theatri gradum.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At, o Deorum quidquid in cœlo regit
Terras et humanum genus!
Quid iste fert tumultus? et quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris adfuit,
Per hoc inane purpuræ decus, precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore, constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora;
Canidia, brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.
At [2] expedita Sagana, per totam domum
Spargens avernales aquas,

2 Sagana succincta. Est veneficæ. nomen proprium alterius

Horret capillis ut marinus asperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta [1] nullâ Veia conscientiâ
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus;
Quò posset infossus puer
Longo die bis terque mutatæ dapis
Inemori spectaculo;
Quum promineret ore, quantùm exstant aquâ
Suspensa mento corpora:
Exusta uti medulla et aridum jecur
Amoris esset poculum,
Interminato [2] quum semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum,
Quæ [3] sidera, excantata voce Thessalâ,
Lunamque cælo deripit.
Hìc irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox et Diana quæ silentium regis,
Arcana quum fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste; nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosæ dum latent silvis feræ,
Dulci sopore languidæ,
Senem, quod omnes rideant, adulterum

1 Veia, tertia venefica, nullius maleficii conscientiâ deterrita.

2 Vetito et interdicto cibo.

3 Quæ Folia deripit sidera, etc.

Latrent Suburanæ canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborârint manus.
Quid accidit? cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Quum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah! ah! solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
O multa fleturum caput!
Ad me recurres; nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti [4] poculum.
Priùsque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super,
Quàm non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias;
Sed, dubius unde rumperet silentium,
Misit [5] Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio

4 Tibi fastidienti et aspernanti me.

5 Emisit diras exsecrationes, qualibus Thyestes in fratrem Atreum usus est.

Nullâ expiatur victimâ.
Quin, ubi perire jussus exspiravero,
Nocturnus occurram Furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis Deorum est Manium;
Et inquietis adsidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra [1] different lupi
Et Esquilinæ alites:
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites!
Effugerit spectaculum.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM, POETAM MALEDICUM.

Quid immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam, qualis aut Molossus aut fulvus [2] Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, quum timendâ voce complesti nemus,
Projectum odoraris cibum.

1 Discerpent et dissipabunt corpora vestra insepulta.

2 Canis Lacedæmonicus, admodum agilis.

Cave, cave, namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

ODE VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Quò, quò scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret,
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacrâ catenatus viâ;
Sed ut, secundùm vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Numquam nisi in dispar feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? responsum date.
Tacent; et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer [3] nepotibus cruor.

3 Cruor nepotibus sacer, id est exsecrabilis, vel perniciosus posteris, qui pœnas luerent ejusdem sceleris.

ODE VIII.

AD MAECENATEM.

QUANDO repostum Cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ, sic Jovi gratum, domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mixtum tibiis carmen lyrâ,
Hâc [1] Dorium, illis Barbarum;
Ut nuper, actus quum freto [2] Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis?
Romanus, eheu! posteri negabitis!
Emancipatus feminæ,
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest;
Interque signa turpe militaria
Sol adspicit conopeum.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli canentes Cæsarem;
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citæ.
Io triumphe! tu moraris aureos
Currus, et intactas boves:
Io triumphe! nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem;

1 Lyrâ sonante carmen Dorium, tibiis sonantibus carmen Barbarum, id est Phrygium vel Lydium.

2 Sextus Pompeius, qui se Neptuni filium prædicabat.

Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terrâ marique victus hostis punico
Lugubre mutavit sagum;
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto;
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia,
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

ODE IX.

IN MAEVIUM POETAM.

MALA soluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices:
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Quum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,

Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem,
Ionius udo quum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris,
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ODE X.

AD AMICOS.

Horrida tempestas cœlum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem: nunc mare, nunc siluæ,
Threïcio Aquilone sonant. Rapiamus, amici,
Occasionem de die: dumque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule [1] pressa meo.
Cetera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice. Nunc et Achæmenio
Perfundi nardo juvat, et [2] fide Cylleneâ
Levare diris pectora sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus; quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simoïs;

1 Vina calcata, quando ego natus eram, Torquato et Cotta Coss. quorum nominibus notabatur vini cadus.

2 Cythara inventa a Mercurio, qui in Cyllene, monte Arcadiæ, enutritus dicitur.

Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupere; nec mater domum cœrula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

ODE XI.

AD POPULUM ROMANUM.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit:
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etruscâ Porsenæ manus,
Aemula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera cœruleâ domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal,
Impia [3] perdemus devoti sanguinis ætas,
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu! cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungulâ:
Quæque carent ventis et solibus, ossa Quirini,
Nefas videre! dissipabit insolens.
Fortè [4], quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla sit hâc potior sententia: Phocæorum

3 Nos ætas impia devoti sanguinis, id est quorum sanguis morti destinatus esse videtur, propter majorum scelera, perdemus Romam, quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi, etc. ut supra.

4 Fortasse aut vos omnes generatim, aut certè melior pars quæritis, quo modo careatis malis laboribus, qui perferuntur in bellis civilibus.

Velut profugit[1] exsecrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis;
Ire pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an meliùs quis habet suadere? secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc, simul imis saxa renârint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus;
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor, juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba miluo,
Credula nec ravos timeant armenta leones,
Ametque salsa levis hircus æquora.
Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior[2] grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circum vagus arva: beata
Petamus arva, divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usquè vinea,
Germinat et numquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem,
Mella cavâ manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,

1 Exsecrationibus usa.

2 At verò quæ pars civitatis mollis erit et sine spe, malè ominatos et infelices lectulos perpetuò premat.

Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis,
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica [3] Colchis intulit pedem;
Non huc [4] Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulixei:
Juppiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut [5] inquinavit ære tempus aureum;
Aere, dehinc ferro duravit sæcula, quorum
Piis secunda [6] vate me datur fuga.

ODE XII.

AD CANIDIAM.

HORATIUS.

Jam jam efficaci do manus scientiæ;
Supplex et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,

3 Medea.
4 Cadmus cum sociis non huc convertit antennarum cornua.
5 Postquam Jupiter sæculum aureum æreo permutaverat.
6 Me suasore.

Citumque retro solve, solve,[1] turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinârat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat,
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit,
Heu! pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulixei,
Volente Circe, membra; tunc mens, et sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ;
Tuis[2] capillus albus est odoribus.
Nullum a labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem; neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque[3] Marsâ dissilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare et terra! ardeo,
Quantùm neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Aetnâ flamma. Tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales[4] venenis officina Colchicis.
Quæ finis? aut quod me manet stipendium?

1 Converte in contrariam partem rhombum magicum.

2 Tuis unguentis et veneficiis canus est capillus meus ante tempus.

3 Dirumpi malefico carmine.

4 Ardes tanquam officina repleta venenis Medeæ.

Effare: jussas cum fide pœnas luam,
Paratus expiare, seu poposceris,
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari; tu pudica, tu proba,
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis [5] Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, solve me dementiâ,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novemdiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus et puræ manus.

CANIDIA.

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris [6] Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et [7] Esquilini Pontifex venefici
Impunè ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent.
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti;
Optat supremo collocare Sisyphus

5 Helenam Stesichorus versibus contumeliosis infamaverat.

6 Cotyttia, id est sacra nocturna et flagitiosa.

7 Et quasi Censor ac Judex factus veneficiorum, quæ tracto extra portam Esquilinam.

In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus,
Modò ense pectus Norico recludere;
Frustràque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meæque terra cedet insolentiæ.
An, quæ movere [1] cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

1 Tamquam vivas.

QUINTI

HORATII FLACCI

CARMEN

SAECULARE.

AD APOLLINEM ET DIANAM.

PHOEBE, silvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, o colendi
Semper et culti, date quæ precamur
Tempore prisco;
Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis quibus septem placuere colles
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris, possis nihil urbe Româ
Visere majus!
Rite maturos aperire partus
Lenis [2] Ilithuia, tuere matres;

2 O Diana, quæ lenis es in aperiendis partubus tempestivis.

Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Feminis, prolisque novæ feraci
Lege maritâ.
Certus[1] ut denos decies per annos
Orbis et cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque gratâ
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse, Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servet, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ:
Nutriant fetus et aquæ salubres
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo.
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu,
Cui per ardentem sine fraude Trojam
Castus Aeneas, patriæ superstes,
Liberum munivit iter, daturus
Plura[2] relictis:
Dî, probos mores docili juventæ,

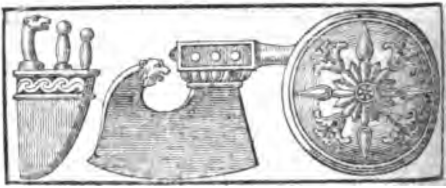
1 Precamur ut certus orbis, id est sæculum, quod continet centum annos, cantus referat et ludos sæculares.

2 Suis Trojanis daturus plura, quàm in patriâ amissâ reliquerant.

Dî, senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque prolemque
Et decus omne.
Quæque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Impetret, bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet; apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus aras;
Remque Romanam Latiumque [3] felix
Alterum in lustrum meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc [4] Jovem sentire Deosque cunctos
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus et Dianæ
Dicere laudes.

3 Propitius.

4 Ordo est: Ego chorus doctus dicere laudes Phœbi et Dianæ, spem bonam et certam domum reporto, Jovem et omnes Deos hæc sentire.

QUINTI

HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER PRIMUS.

SATIRA I.

AD MAECENATEM.

Quì fit, Mæcenas, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ
Contentus vivat, laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior: quid enim? concurritur; horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est
Solos felices viventes clamat in urbe.

Cetera [1] de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quò rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, consultus modò, rusticus: hinc vos,
Vos hinc, mutatis discedite partibus. Eia!
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est meritò quin illis Juppiter ambas
Iratus buccas inflet, neque se fore posthac
Tam facilem dicat votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, [2] ut qui jocularia, ridens
Percurram: quamquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima:
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem durò terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
Audaces mare qui currunt, hâc mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, quum sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula, nam exemplo est, magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest, atque addit acervo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, et illis utitur antè
Quæsitis sapiens: quum te neque fervidus æstus
Dimoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum;
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ? —
Quod [3], si comminuas, vilem redigatur ad assem. —

1 Ceteri sunt tam multi, qui per inconstantiam diversa laudant, ut delassare valeant, etc.

2 Ut qui res joculares et ludicras percurrit.

3 Responsio avari.

At[1], ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua[2] triverit area centum;
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut, si
Reticulum panis venales inter onusto
Fortè vehas humero, nihilo plus accipias quàm
Qui nil portàrit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret?—[3]At suave est ex magno tollere acervo.—
Dum[4] ex parvo nobis tantumdem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut[5], tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, et dicas: Magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantumdem sumere. Eò fit
Plenior ut si quos delectet copia justo,
Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit: ut[6] quidam memoratur Athenis,
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians, et tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.

1 Horatii replicatio. Nisi aurum tuum minuatur, etc.

2 Quamvis area tua triverit, id est per trituram reddiderit, centum frumenti medimnorum millia.

3 Avari responsio.

4 Poëta iterum interrogat avarum. Est quasi dialogus inter duos.

5 Exempli causâ.

6 Timon μισανθρωπος, pecuniâ tamen suâ gaudens.

Nescis [7] quo valeat nummus, quem præbeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Queis [8] humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc juvat? horum
Semper ego optârim pauperrimus esse bonorum. —
At, si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit, habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis? —
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, quum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
An, si cognatos, [9] nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos,
Infelix operam perdas, ut si quis asellum
In campo doceat [10] parentem currere frænis?
Denique sit finis quærendi; quoque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs, et finire laborem
Incipias, parto quod avebas; ne facias quod
Ummidius quidam, non longa est fabula, dives
Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non umquam servo meliùs vestiret; ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, [11] fortissima Tyndaridarum. —

7 Nescis ad quid valeat nummus?

8 Quibus natura humana sine dolore carere non possit.

9 Si nullo studio et benemeritis in amicitiâ retinere velis.

10 Obedientem frænis, id est frænatum.

11 Ac si fuisset altera Clytemnestra, Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit.

Quid mi igitur suades? ut vivam [1] Nævius? aut sic
Ut [2] Nomentanus? — Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere? Non ego, avarum
Quum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaïm quiddam socerumque Viselli.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet, at potiùs laudet diversa sequentes?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Ut, quum carceribus missos rapit [3] ungula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est: ne me [4] Crispini scrinia lippi
Compilasse putes, verbum non ampliùs addam.

SATIRA II.

IN MOECHOS.

AMBUBAJARUM collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli;

1 Ut vivam avarus et sordidus.
2 Ut homo luxuriosus.
3 Ungula ponitur pro ungulatis equis.
4 Philosophus loquacissimus.

Quippe benignus erat: contrà[5] hic, ne prodigus esse
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ[6] stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis;
Sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet: laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius[7] vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti[8] mercedes exsecat; atque
Quantò perditior quisque est, tantò acriùs urget;
Nomina[9] sectatur, modò sumptâ veste virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Juppiter, exclamet, simul atque audivit? — At in se
Pro quæstu sumptum facit. — Hic vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejus cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat, Quò res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.

SATIRA III.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut numquam inducant animum cantare rogati,

5 Alius, scilicet avarus, metuens ne, etc.

6 Cur devoret sine ullâ gratâ satietate.

7 Fœnerator improbissimus.

8 Quinas usuras sorti detrahit.

9 Nomina adolescentium investigat in mercatorum libris.

Injussi numquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset,[1] ab ovo
Usque ad mala[2] citaret, Io Bacche, modò[3] summâ
Voce, modò hâc resonat quæ chordis quatuor imâ.
Nil æquale[4] homini fuit illi: sæpè velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpè velut qui
Junonis sacra ferret: habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem servos: modò reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens; modò sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga, quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum
Mane; diem totam stertebat: nil fuit umquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: — Quid tu?
Nullane habes vitia? — Immo alia, et fortasse minora.
Mænius absentem Novium quum carperet; Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mi ignosco, Mænius inquit.
Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.
Quum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contrà
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi. —
Iracundior est paulò:[5] minùs aptus acutis
Naribus horum hominum. Rideri possit, eò quòd
Rusticiùs tonso toga defluit, et malè laxus

1 A principio cœnæ usque ad finem.

2 Recitaret carmen aliquod in laudem Bacchi, sic incipiens: Io Bacche!

3 Modò voce acutissimâ, modò gravissimâ.

4 In illo homine.

5 Ineptus ad congressus hominum dicacium, quorum scommata ferre non potest.

In pede calceus hæret. — At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala: namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ.
Vellem in amicitiâ sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat pætum pater; et pullum, malè parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus [6]: hunc varum, distortis cruribus; illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit? frugi dicatur: ineptus
Et jactantior hic paulò est? concinnus amicis
Postulat ut videatur: at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex fortisque habeatur.
Caldior est? acres inter numeretur: opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas [7] incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit; multùm est demissus homo: [8] illi
Tardo cognomen pingui damus: hic fugit omnes
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,
Quum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris

6 Filius Marci Antonii triumviri, staturæ vix bipedalis, sed ingenii acutissimi.

7 Vitioso succo vas inquinare, vel impuro tectorio deformare. Est allegoria.

8 Si quis tardus est, id est tardiùs sentit, eum pinguem appellamus, id est crassum et rudem.

Invidia atque vigent ubi crimina; pro bene sano
Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.
Simplicior quis, et est qualem me sæpè libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas, ut forte legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone? Molestus!
Communi sensu planè caret, inquimus. Eheu!
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
Quum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
Si modò plura mihi bona sunt, inclinet: amari
Si volet hâc lege, in trutinâ ponetur eâdem.
Qui ne [1] tuberibus propriis offendat amicum
Postulat, ignoscet [2] verrucis illius: æquum est
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitùs vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur, ac res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
In cruce suffigat, [3] Labeone insanior inter
Sanos dicatur. Quantò hoc furiosius atque
Majus peccatum est! Paulùm deliquit amicus,
Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus;
Odisti, et fugis, ut [4] Drusonem debitor æris,
Qui, nisi, quum tristes misero venêre [5] Kalendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus, mensâve catillum

1 Suis peccatis gravioribus. Allegoria est.

2 Levioribus amici vitiis.

3 Labeo jurisperitus erat contumax, qui multa nimis liberè dixerat in Augustum.

4 Fœneratorem et malum historiarum scriptorem.

5 Kalendis creditam pecuniam reddebant debitores.

Evandri manibus[6] tritum dejecit; ob hanc rem,
Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi. Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa[7] fide, sponsumve negârit?
Queis[8] paria esse ferè placuit peccata, laborant
Quum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justi prope mater et æqui.
Quum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis quæ pòst fabricaverat[9] usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: Dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam mulier teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
Nec vincet ratio hoc, tantumdem ut peccet idemque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit
Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas,
Ne scuticâ dignum horribili sectere flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor; quum dicas esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parva mineris

6 Catinum antiquissimum, quo usus est Evander, Pallantis Arcadiæ regis nepos.

7 Commissa fidei.

8 Stoicis.

9 Indigentia.

Falce [1] recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. [2] Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus et solus formosus et est rex;
Cur optas quod habes? — Non nôsti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi numquam
Nec soleas fecit; [3] sutor tamen est sapiens. — [4] Quò? —
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus est modulator; [5] ut Alfenus vafer, omni
Abjecto instrumento artis, clausâque tabernâ,
Sutor erat; [6] sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus, sic rex. — Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri; quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turbâ circum te stante, miserque
Rumperis et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
Rex ibis, neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici;
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

SATIRA IV.

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque, poëtæ,
Atque alii quorum comœdia prisca virorum est,

1 Quum mineris pœnâ simili te amputaturum parva cum magnis flagitiis.

2 Irridet Stoicorum paradaxon, nempe sapientem esse omnia.

3 Sapiens tamen est sutor.

4 Quò istuc pertinet?

5 Alfenus ex sutore jurisconsultus clarissimus evasit.

6 Ordo est: sic sapiens est optimus opifex omnis operis.

Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multâ cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce sequutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ [7] naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus; in horâ sæpè ducentos,
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno.
Quum flueret lutulentus, [8] erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem,
Scribendi rectè; nam ut multùm, nil moror. Ecce,
Crispinus [9] minimo me provocat. — Accipe, si vis,
Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Custodes; videamus uter plus scribere possit. —
Dî bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
Finxerunt animi, rarò et perpauca loquentis:
At tu conclusas hircinis follibus auras,
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare... Beatus [10] Fannius, [11] ultro
Delatis capsis et imagine! quum mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd sunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
Hunc capit argenti splendor; stupet Albius [12] ære:
Hic mutat merces surgente a sole ad eum quo

7 Acri judicio.

8 Erat aliquid quod sumeres, idque imitatione dignum.

9 Minimo digito, quod est alterum contemptim in certamen provocare.

10 Fannius, poeta loquacissimus.

11 Cui non petenti senatus detulit capsas, quibus libri ejus in Augusti bibliothecâ reponerentur, unà cum suâ imagine, ad memoriam ejus prodendam.

12 Stupet statuis ex ære Corinthio factis.

Vespertina tepet regio; quin per mala præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odere poëtas. —
Fœnum[1] habet in cornu; longè fuge, dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico;
Et, quodcumque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet[2] a furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros et anus. — Agedum, pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum dederim quibus esse poëtas
Excerpam numero: neque enim[3] concludere versum
Dixeris esse satis; neque, si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, Comœdia necne poëma
Esset, quæsivere; quòd acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest; nisi quòd pede certo
Differt sermoni, sermo merus. — At pater ardens
Sævit quòd, meretrice nepos insanus amicâ,
Filius uxorem grandi cum dote recuset,
Ebrius et, magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. — Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret?... Ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis;
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si

1 Est sermo vulgi in poëtas, qui acres sunt in homines vitiosos. Metaphora ducta a bove cornu petente, cujus cornibus fœnum alligabant Romani, ut sibi ab illo caverent homines in viâ fortè occurrentes.

2 A furnis publicis, vel fontibus.

3 Versum certis pedibus claudere.

Tempora[4] certa modosque, et, quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis;
Non, ut si solvas, «[5] Postquam discordia tetra
« Belli ferratos postes portasque refregit, »
Invenias etiam disjecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs, justum sic necne poëma;
Nunc illud tantum quæram, meritone tibi sit
Suspectum genus hoc[6] scribendi. [7] Sulcius acer
Ambulat et Caprius, rauci malè, cumque libellis;
Magnus uterque timor latronibus; at, bene si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœlî Birrique latronum,
Non ego sim Caprî, neque Sulcî; cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus insudet vulgi Hermogenisque Tigellî;
Nec recitem cuiquam, nisi amicis, idque coactus,
Non ubivis, coramve quibuslibet. — In medio qui
Scripta foro recitent sunt multi. — Quique lavantes:
Suave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. — Lædere gaudes,
Inquis: et hoc studio pravus facis. — Unde petitum
Hoc in me jacis? [8] est auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;

4 Syllabarum quantitatem.

5 Non ita invenies, quemadmodum si solvas hunc versum Ennianum, scilicet Postquam discordia, etc.

6 Satiræ vel comœdiæ genus.

7 Accusator acerrimus, sic et Caprius.

8 Denique quis eorum est auctor, id est delator, cum quibus vixi? nullus.

Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit: hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos;
E quibus unus avet[1] quàvis aspergere cunctos,
Præter eum qui præbet aquam; pòst, hunc quoque potus,
Condita quum verax aperit præcordia Liber:
Hic tibi comis et urbanus liberque videtur
Infesto[2] nigris. Ego, si risi quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi. Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta[3] Petillî
Te coram fuerit, defendas, ut tuus est mos: —
Me[4] Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causâque meâ permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe:
Sed tamen admiror quo pacto judicium illud
Fugerit. — [5] Hic nigræ succus loliginis; hæc est
Aerugo mera; quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo priùs, ut, si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. Liberius si
Dixero quid, si fortè jocosius, hoc mihi juris
Cum veniâ dabis: insuevit pater optimus hoc me,
Ut[6] fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Quum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo quod mî ipse parasset:

1 Quâvis ratione cunctos dicteriis et salibus aspergere.

2 Videtur comis tibi, qui inimicus es malis.

3 Petillus, quum coronam e Capitolio surripuisset, judicio absolutus est.

4 Defendas his utens verbis, Me Capitolinus, etc.

5 Hujusmodi oratio occulti odii est plenissima. Ducta est metaphora ab atramento piscis loliginis, quæ alba est externè, intus autem nigra.

6 Ut quæque vitiorum fugerem, ea vitia notando exemplis.

Nonne vides, Albi ut malè vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Quum deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ quum Venere uti
Possem, Deprensi non bellà est fama Treboni,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam fámamque tueri
Incolumem possum: simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis: et sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc;
Unum ex judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile factum
Necne sit, addubites, flagret rumore malo quum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpè
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis
Perniciem quæcumque ferunt; mediocribus, et queis
Ignoscas, vitiis teneor: fortassis et isthinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. Neque enim, quum [7] lectulus
aut me
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est;
Hoc faciens, vivam meliùs; sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè; numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
Compressis agito labris, ubi quid datur otî,
Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
Multa poëtarum veniat manus, auxilio quæ

7 Quum in lectulo jaceo, vel in porticu deambulo.

Sit mihi, nam multò plures sumus; ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

SATIRA V.

Egressum magnâ me excepit Aricia Româ
Hospitio modico; rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appî,
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi [1] divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum: minus est [2] gravis Appia tardis.
Hîc ego, propter aquam, quòd erat deterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Exspectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, et cœlo diffundere [3] signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere [4]. — [5] Huc appelle. — [6] Trecentos inseris; ohe!
Jam satis est! Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. Mali culices ranæque palustres
Avertunt somnos: absentem ut cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum [7] retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.

1 Quod magis expediti viatores uno die confecissent, biduo iter confecimus.

2 Est via Appia minùs laboriosa tardè ambulantibus, propter diversoriorum frequentiam.

3 Sidera et stellas spargere.

4 Ingerebant.

5 Huc navem applica. *Verba sunt servorum a dominis præmissorum.*

6 Nimis multos in navim imponis.

7 Funes, quibus mula trahebat navim.

Jamque dies aderat, quum nil procedere lintrem
Sentimus; donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
Fuste dolat: quartâ vix demum exponimur horâ.
Ora manusque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.
Millia tum pransi tria repimus, atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas, optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati, aversos soliti componere amicos.
Hìc oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. Interea Mæcenas advenit atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius,[8] ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos [9] Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plotius et Varius Sinuessæ Virgiliusque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
O qui complexus et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo [10] sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula tectum
Præbuit, et [11] parochi, quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

8 Homo absolutus et perfectus.

9 Oppidum in viâ Appiâ dextrorsum.

10 Quamdiu sanâ memoriâ sum, ego nihil conferendum putabo cum dulci amico.

11 Parochi præbuerunt ligna, etc. Parochorum erat munus, legatis publicè missis res necessarias suppeditare.

Lusum it Mæcenas; dormitum ego Virgiliusque:
Namque pilà lippis inimicum et ludere [1] crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
Quæ super est Caudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicirri,
Musa, velim memores; et quo patre natus uterque
Contulerit lites. [2] Messî clarum genus Osci;
Sarmenti [3] domina exstat. Ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: Equi te
Esse feri similem dico. Ridemus: et ipse
Messius, accipio; caput et movet. O tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, quum
Sic mutilus minitaris? At [4] illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum [5] in morbum, in faciem permulta jocatus,
Pastorem saltaret uti [6] Cyclopa rogabat:
Nil illi larvâ aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicirrus ad hæc: donasset jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat: scriba quod esset,
Deterius [7] nihilo dominæ jus esse. Rogabat
Denique cur umquam fugisset, cui [8] satis una
Farris libra foret, gracili sic tamque pusillo.
Prorsus jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes

1 Vehemens exercitatio cibaria malè decoquentibus plurimùm nocet.

2 Osci (populi Italiæ turpissimi) erant clarum genus Messî. *Satis ironicè dictum.*

3 Ergo Sarmentus servus erat, et adhuc vix liber.

4 Cornu exsectum apparebat ex insigni cicatrice, quâ frons erat deformata. *Notat fortasse vestigium exsectæ verrucæ.*

5 In magnas verrucas, quæ instar cornuum innascebantur in fronte gentis Campanæ.

6 Ut saltando exprimeret Polyphemum.

7 Nihilo minùs servum esse.

8 Ad diurnum victum.

Penè arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apuliâ notos
Ostentare mihi, quos torret [9] Atabulus, et quos
Numquam erepsemus, nisi nos vicina [10] Trivici
Villa recepisset, [11] lacrymoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo quod versu dicere non est,
Signis perfacile est: venit vilissima rerum
Hîc aqua; sed panis longè pulcherrimus, ultrà
Callidus ut soleat humeris portare viator:
Nam [12] Canusî lapidosus, aquæ non ditior urna;
Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hîc Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, et factum corruptius imbri,
Postera tempestas melior; via pejor ad usque
Barî mœnia piscosi. Dehinc Gnatia, lymphis
Iratis extructa, dedit risusque jocosque;
Dum, flammâ sine, thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella,
Non ego; namque Deos didici [13] securum agere ævum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque.

9 Ventus Apuliæ infestus.

10 Trivicum oppidum est in finibus Campaniæ.

11 Fumo lacrymas excutiente.

12 Canusii (oppidi Apuliæ) durus est panis.

13 Sine curâ rerum humanarum.

13.

SATIRA VI.

AD MAECENATEM.

NON[1], quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus
Olim qui magnis legionibus imperitarent;
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Quum referre negas quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli atque ignobile regnum,
Multos sæpè viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contrà, Lævinum, Valerì genus,[2] unde Superbus
Tarquinius regnò pulsus fuit, unius assis
Non umquam pretio pluris[3] licuisse, notante
Judice, quem nosti, populo, qui stultus honores
Sæpè dat indignis et famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
Nos facere, a vulgo longè latèque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem
Quàm Decio mandare novo; censorque[4] moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiessem.

1 O Mæcenas, non ideo suspendis ignotos naso adunco (vafrè et salsè derides), quia generosior est te nemo omnium Lydorum, qui Etruriam incoluerunt.

2 A quo, cum Junio Bruto.

3 Aestimatum esse.

4 A petendo magistratu me ut indignum submoveret.

Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere [5] depositum clavum, fierique tribuno?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset;
Nam, [6] ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus [7], et latum demisit pectore clavum,
Audit continuò: Quis homo hic? et, Quo patre natus?
Ut, si qui ægrotet quo morbo [8] Barrus, haberi
Ut cupiat formosus, eat quàcumque, puellis
Injiciat curam quærendi singula, quali
Sit facie, surà quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotà matre inhonestus,
Omnes mortales curare et quærere cogit. —
Tune Syri, Damæ, aut Dionysi [9] filius, audes
Dejicere e saxo cives, aut tradere [10] Cadmo? —
At Novius collega gradu post me sedet uno:
Namque est ille, pater quod erat meus. — Hoc tibi Paullus
Et Messala videris? At hic, si plaustra ducenta
Concurrantque foro tria funera, magna [11] sonabit
Cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos. —
Nunc ad me redeo, libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum;
Nunc, quia, Mæcenas, tibi sum convictor; at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem

5 Recipere senatoriam vestem, id est dignitatem tibi a Cæsare ademptam.

6 Statim ut.

7 Calceis senatoriis usque ad medium crus subductis.

8 Homo nimis comptus et mulierosus.

9 E servo quopiam natus.

10 Tradere carnifici.

11 Vocem edit, quæ omnem strepitum vincat.

Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum;
Præsertim cautum dignos assumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum, casu quòd te sortitus amicum;
Nulla etenim tibi me fors obtulit: optimus olim
Virgilius, post hunc Varius, dixere quid essem.
Ut veni coràm, singultim pauca locutus,
Infans namque pudor prohibebat plura profari,
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me [1] Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca: abeo; et revocas nono post mense, jubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ et pectore puro.
Atqui, si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta, velut si
Egregio inspersos reprêndas corpore nævos;
Si neque avaritiam, neque sordes, nec mala lustra,
Objiciet verè quisquam mihi; purus et insons,
Ut me collaudem, si vivo, et carus amicis:
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavì ludum me mittere, magni
Quò pueri magnis e centurionibus orti,
Lævo [2] suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant octonis referentes idibus [3] æra.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Artes quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.

1 Equo in Satureianis, id est Appulis pascuis nato.
2 Habentes loculos suspensos.
3 Mercedem Flavio numerandi magistro datam.

Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum,
Qui primus virtutis honos, servavit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit sibi ne vitio quis verteret olim
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor,
Mercedes sequerer; neque ego essem questus. Ab hoc nunc
Laus illi debetur et a me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus: eoque
Non, ut magna[4] dolo factum negat esse suo pars
Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longè mea discrepat istis
Et vox et ratio. Nam si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parentes
Optaret sibi quisque; meis contentus, honestos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens
Judicio vulgi; sanus fortasse tuo, quòd
Nollem onus, haud umquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res,
Atque salutandi plures; ducendus et unus
Et comes alter, uti ne solus rusve peregrève
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum,
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Quum Tiburte viâ prætorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes œnophorumque.
Hoc[5] ego commodiùs, quàm tu, præclare senator,
Millibus atque aliis vivo: quàcumque libido est,

4 Suo vitio et culpâ. 5 In hâc re multisque aliis.

Incedo solus; percontor quanti olus ac far;
Fallacem [1] circum vespertinumque pererro
Sæpè forum; assisto divinis; inde domum me
Ad porri et ciceris refero laganique catinum:
Cœna ministratur [2] pueris tribus; et [3] lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet; astat [4] echino
Vilis cum paterâ guttus, [5] Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus mihi quòd cras
Surgendum sit manè, [6] obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse [7] minoris.
Ad quartam jaceo; post hanc vagor; aut ego, lecto
Aut scripto quod me tacitum juvet, ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non avidè, quantùm [8] interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum miserâ ambitione gravique:
His me consolor, victurus suaviùs ac si
Quæstor avus pater atque meus patruusque fuissent.

1 In circo fallaces astrologi et somniorum interpretes erant frequentes.

2 A pueris tribus.

3 Mensa marmorea.

4 Echinus, id est vas fictile, sic nominatum a similitudine echini marini.

5 Vasa fictilia, in Campaniâ facta.

6 Obeunda prima pars fori, ubi posita est statua Marsyæ in litigatorum terrorem.

7 Duorum fratrum Noviorum junior erat improbissimus litigator, qui ad hanc statuam summo mane turpissimè fœnerabatur.

8 Quantùm non sinat me integrum diem inani ventre permanere.

SATIRA VII.

PROSCRIPTI[9] Regis Rupilì[10] pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem;
Confidens, tumidusque; adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros, ut[11] equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque
Convenit ([12] hoc etenim sunt omnes jure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit: inter
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
Non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedet pigrior, ultro
Muneribus missis) Bruto prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilì et Persì par pugnat, uti non
Compositus meliùs cum[13] Bitho Bacchius; in jus
Acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam, ridetur ab omni
Conventu; laudat Brutum, laudatque cohortem;

9 Rupilius, Rex cognomine.

10 Pus venenosum, id est pestiferam maledicentiam.

11 Ut longè superaret. *Equi albi dicuntur omnium celerrimi.*

12 Omnes molesti eo sunt jure, quo fortes, id est eamdem sibi libertatem vindicant.

13 Bithus et Bacchius erant par gladiatorum.

Solem Asiæ Brutum appellat; stellasque salubres
Appellat comites, excepto Rege; [1] Canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat,
Flumen ut hibernum fertur quò rara securis.
Tum [2] Prænestinus salso multùmque fluenti
Expressa arbusto regerit [3] convicia; [4] durus
Vindemiator et invictus, cui sæpè viator
Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consueris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

SATIRA VIII.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.

1 Caniculam pestiferam, sidus horribile.

2 Rupilius Rex, Præneste natus.

3 Convicia deprompta ex pectore mordaci et copioso.

4 Ut durus vinitor.

Mille pedes in [5] fronte, trecentos [6] cippus [7] in agrum
Hîc dabat; hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, quo modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Quum mihi non tantùm furesque, feræque suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,
Quantùm carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos: has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbasque nocentes.
Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis passoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem; pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt: cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.
Lanea et effigies erat, altera cerea; major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera sævam,
Altera Tisiphonen: serpentes atque videres
Infernas errare canes; lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius et fragilis Pediatia furque Voranus.

5 In latitudinem.

6 Cippus est lapis in agro erectus, in quo incisa erat formula verborum, quibus testatores declarabant se certum loci spatium e suis agris excipere quod vel reipublicæ vel alicui familiæ relinquerent.

7 In longitudinem.

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ resonârint triste et acutum;
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris; et [1] imagine cereâ
Largior arserit ignis; et ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum?
Nam, displosa sonat quantùm vesica, pepedi
Diffissâ nate [2] ficus; at illæ currere in urbem:
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magnô risuque jocoque videres.

SATIRA IX.

Ibam fortè viâ Sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm;
Arreptâque manu: — Quid agis, dulcissime, rerum? —
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia quæ vis.
Quum assectaretur, Num quid vis? [3] occupo. At ille,
Nôris [4] nos, inquit; docti sumus. Hîc ego, pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Miserè discedere quærens,
Ire modò ociùs, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero. Quum sudor ad imos
Manaret talos: O te, Bolane, cerebri
Felicem! aiebam tacitus. Quum quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi

1 Ob imaginem ceream, quæ igne liquescebat, in perniciem ejus quem exsecrabantur.

2 Ego Priapus e ficu factus.

3 Prævenio illum his verbis: Numquid aliud vis?

4 Hoc volo, ut nos nôris.

Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire,
Jamdudum video: sed nil agis; usque tenebo,
Persequar. Hinc quò nunc iter est tibi?—Nil opus est te
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos.—
Nil habeo quod agam, et non sum piger; usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,
Quum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium, facies: nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus? quis membra [5] movere
Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hîc erat: — Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus? — Haud mihi quisquam;
Omnes composui. — Felices! nunc ego resto:
Confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, divinâ mota anus urnâ:
« Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
« Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
« Garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces,
« Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas. »
Ventum erat [6] ad Vestæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ; et casu, tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. — Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura!
Et propero quò scis. — Dubius sum quid faciam, inquit;
Tene relinquam, an rem. — Me, sodes. — Non faciam, ille.
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum est
Cum victore, sequor. — Mæcenas quomodo tecum?

5 Saltare.

6 Ad Vestæ templum.

Hinc repetit. — Pauoorum hominum, et mentis bene
sanæ:
Nemo dexteriùs fortunâ est usus. — Haberes
Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere; dispeream, ni
Summôsses omnes. — Non isto vivimus illic,
Quo tu rere, modo: domus hâc nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit umquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni-
cuique suus. — Magnum narras, vix credibile. — At-
qui
Sic habet. — Accendis quare cupiam magis illi
Proximus esse. — Velis tantummodo; [1] quæ tua virtus,
Expugnabis: et est qui vinci possit; eoque
Difficiles aditus primos habet. — Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam; non, hodie si
Exclusus fuero, desistam; tempora quæram;
Occurram in triviis; [2] deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. — Hæc dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus, et illum
Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Quò tendis? rogat; et [3] respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet: malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certe nescio quid secreto velle loqui te
Aiebas mecum. — Memini bene; sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Relligio est. — At mî: sum paulò infirmior, unus
Multorum: ignosces; aliàs loquar. — Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi! fugit improbus, ac me

1 Ea est tua virtus, ut facilè sis expugnaturus Mæcenatem.

2 Comitabor.

3 Respondet a me rogatus.

Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius: et, Quò tu, turpissime? magnâ
Exclamat voce; et, [4] Licet antestari? Ego verò
Oppono auriculam: rapit in jus: clamor utrinque;
Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

SATIRA X.

NEMPE incomposito dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est,
Ut non hoc fateatur? At idem, quòd sale multo
Urbem [5] defricuit, chartâ laudatur eâdem.
Nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera: nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quædam tamen hic quoque virtus.
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.
Et sermone opus est modò tristi, sæpè jocoso,
Defendente [6] vicem modò rhetoris atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri
Fortiùs et meliùs magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum. —
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. — O seri studiorum! quine putetis

4 O Horati, licetne te testem facere in hunc garrulum?

5 Quod cives Romanos acriùs notârit.

6 Opus est sermone tuente munus nunc rhetoris, nunc, etc.

Difficile et mirum Rhodio quod [1] Pitholeonti
Contigit? — At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior, ut [2] Chio nota si commixtâ Falerni est.
Quum versus facias, te ipsum percontor, an et quum
Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Quum Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, [3] Canusini more bilinguis?
Atque ego, quum Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, quum somnia vera:
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas [4] Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus [5] jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in [6] æde sonent certantia, judice Tarpâ,
Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, [7] comis garrire libellos,
Unus vivorum, Fundani: Pollio regum
Facta canit, [8] pede ter percusso: [9] forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.

1 Pitholèon, poëta ineptus, in suis epigrammatis græca latinis immiscuit.

2 Quemadmodum si vino Chio Falernum sit commixtum.

3 Apud Canusium oppidum Apuliæ, partim græcè partim latinè loquebantur.

4 Græcorum versuum.

5 Dum malis carminibus historiam Memnonis ab Achille jugulati narrat.

6 In æde Apollinis et Musarum.

7 Tu, Fundani, unus ex iis qui hodie vivunt, potes argutam comœdiam scribere comis, id est comiter et facetè.

8 Trimetris versibus.

9 Acer Varius ducit forte epos, id est carmen heroïcum, ut nemo meliùs.

Hoc erat, experto frustrà Varrone Atacino
Atque quibusdam aliis, meliùs quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpè ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis: age, quæso,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Acci?
Non ridet versus Enni [10] gravitate minores,
Quum de se loquitur, non ut majore reprensis?
Quid vetat et nosmet, Lucili scripta legentes,
Quærere num illius, num [11] rerum, dura negarit
Versiculos natura magis factos, et euntes
Molliùs, ac si quis pedibus quid claudere [12] senis,
Hoc tantùm, contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus; Hetrusci
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni
Ingenium, capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis? Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
Quàm rudis et Græcis intacti carminis [13] auctor,
Quàmque poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur; et in versu faciendo
Sæpè caput scaberet, vivos et roderet ungues.
Sæpè stylum vertas, iterum, quæ digna legi sint,
Scripturus, neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est Equitem mihi plaudere, ut audax,

10 Versus minùs graves quàm oportet.

11 Rerum quas tractavit.

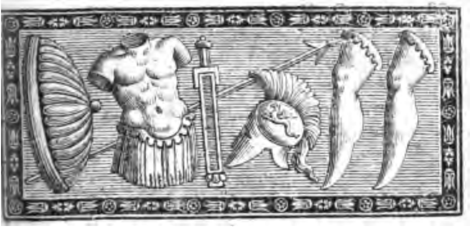
12 Hexametris versibus ut aliquid claudat et finiat.

13 Ennius, auctor carminis satirici, quod Græci non attigerunt.

Contemptis aliis, explosa [1] Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius, aut, quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Mæcenas Virgiliusque,
Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus; et hæc utinam Viscorum laudet uterque:
Ambitione relegatâ, te dicere possum,
Pollio, te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos, Bibule et Servi; simul his te, candide Furni:
Complures alios, doctos ego quos et amicos
Prudens prætereo, quibus hæc, sint qualiacumque,
Arridere velim; doliturus, si placeant spe
Deteriùs nostrà. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum [2] inter jubeo plorare cathedras.
I, puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

1 Mima et meretrix a vulgo explosa.

2 Mimarum.

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS.

SATIRA I.

HORATIUS.

SUNT quibus in Satirâ videor nimis acer, et ultra
Legem tendere opus; sine nervis altera, quidquid
Composui, pars esse putat, similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam præscribe.

TREBATIUS.

Quiescas.

HORATIUS.

Ne faciam, inquis,
Omnino versus?

TREBATIUS.

Aio.

HORATIUS.

Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire.

TREBATIUS.

Ter uncti

Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus.

HORATIUS.

Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.

TREBATIUS.

Attamen et justum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius.

HORATIUS.

Haud mihi deero,
Quum res ipsa feret. Nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus.

TREBATIUS.

Quantò rectiùs hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem!
Quum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et
odit.

HORATIUS.

Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto
Accessit fervor capiti numerusque lucernis:
Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem,
Pugnis: quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia. Me pedibus delectat claudere verba,
Lucili ritu, nostrûm melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam
Decurrens aliò, neque si bene: quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti descripta tabellâ
Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:

am Venusinus arat finem sub [1] utrumque colonus,
lissus ad hoc, pulsis, vetus est ut fama, Sabellis,
uò [2] ne per vacuum Romano incurreret hostis;
ive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
ıcuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultro
uemquam animantem; et me veluti custodiet ensis
aginâ tectus; quem cur distringere coner,
utus ab infestis latronibus? O pater et rex
uppiter, ut pereat positum rubigine telum,
ec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille
ui me commôrit, meliùs non tangere! clamo,
lebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
ervius iratus leges minitatur et urnam:
anidia Albutî, quibus est inimica, venenum:
rande malum Turius, si quis se judice certet.
t, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
nperet hoc natura potens, sic collige mecum:
ente lupus, cornu taurus petit; unde, nisi intus
lonstratum? Scævæ vivacem crede nepoti
latrem: nil faciet sceleris pia dextera: mirum!
t neque calce lupus quemquam, neque dente petit
bos:
ed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
e longum faciam; seu me tranquilla senectus
xpectat, seu mors atris circumvolat alis;
ives, inops; Romæ, seu fors ita jusserit, exul;
uisquis erit vitæ, scribam, color.

TREBATIUS.

Ô [3] puer, ut sis

1 Inter Lucaniam et Apuliam. *Est enim Horatius in oppido Venusio natus.*

2 Ne per vacantem locum Sabellis expulsis, pervium iter esset Lucanis ad Romanos.

3 O Horati, inquit Trebatius, ne non sis vivax meo, si satiras scribes.

Vitalis metuo, et majorum ne quis amicus
Frigore [1] te feriat.

HORATIUS.

Quid? quum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus quâ quisque per ora
Cederet [2], introrsum turpis; num Lælius, et qui
Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi, aut læso doluere Metellô,
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim,
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin, ubi se a vulgo et scenâ in secreta remôrant
Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Læli,
Nugari cum illo, et [3] discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis
Infra Lucilì censum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia, et, fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis.

TREBATIUS.

Equidem nihil hîc diffindere possum,
Sed tamen, ut monitus caveas, ne forte negotî
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum,
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
Judiciumque.

HORATIUS.

Esto, si quis mala; sed bona si quis
Judice condiderit laudatus Cæsare, si quis
Opprobriis dignum latraverit, integer ipse?

1 Mortem tibi inferat.

2 Incederet et obambularet nitidus, id est ut civis bonus.

3 A rebus seriis laxati.

TREBATIUS.

Solventur [4] risu tabulæ; [5] tu missus abibis.

SATIRA II.

Quae virtus et quanta, [6] boni, sit vivere parvo,
Nec meus hic sermo est, sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens crassâque Minervâ,
Discite, non inter lances mensasque nitentes,
Quum stupet insanis [7] acies fulgoribus, et quum
Acclinis falsis animus meliora recusat;
Verùm hîc impransi mecum disquirite. — Cur hoc? —
Dicam, si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. Leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia [8] assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit; [9] pete cedentem aëra disco;
Quum labor extuderit fastidia, siccus, inanis,
Sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta: foris est promus, et atrum
Defendens pisces hiemat mare; cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas, aut
Qui partum? Non in caro nidore voluptas

4 Dissolventur cum judicum risu tabularum leges.

5 Tu dimissus absolveris.

6 Ordo est: O boni, discite quæ virtus, etc.

7 Quum oculorum et mentis acies, auri et argenti fulgoribus obtunditur.

8 Te assuetum genialiter vivere, vel græco more ludere.

9 Jacta discum in aëra, qui cedit corporibus gravioribus.

Summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quære
Sudando: [1] pinguem vitiis albumque nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
Vix tamen [2] eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potiùs, quàm gallinâ, tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et pictâ pandat spectacula caudâ.
Tamquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris istâ
Quam laudas plumâ? coctove num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nihil hâc magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet; esto:
Unde [3] datum sentis, [4] lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet, pontesne inter jactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? Laudas insane trilibrem
Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet [5] illis
Majorem natura modum dedit, [6] his breve pondus.
Porrectum magno [7] magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,
Præsentes Austri, [8] coquite horum obsonia: quamvis
Putet aper rhombusque recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum; quum rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies [9] epulis regum: nam vilibus ovis
Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa

1 Nam pinguem vitiis, id est crapulâ turgidum et pallidum, neque ostrea nec scarus poterit juvare.

2 Vix persuadebo.

3 Quo modò scis?

4 An piscis iste sit in fluvio Tiberi captus, an alto, id est in mari?

5 Lupis.

6 Mullis.

7 Magnum mullum.

8 Humido vestro calore putrefacite.

9 Victus tenuis.

Infamis. Quid? tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido,
Donec vos auctor docuit [10] prætorius. Ergo,
Si quis nunc mergos suaves edixerit assos,
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus a tenui victu distabit, Ofello
Judice: nam frustrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas [11] est et silvestria corna;
Ac, [12] nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cujus [13] odorem olei nequeas perferre, [14] licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret, cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur? et horum
Utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis, aiunt.
Mundus erit, qui non offendat sordibus, atque
In neutram partem cultus miser. Hic neque servis,
Albuti senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; neque, sicut [15] simplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat. Imprimis valeas bene: nam, variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ
Quæ simplex olim tibi [16] sederit. At simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis;
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum

10 *Ironicè*. Sempronius Rufus gulosus præturam expetens tulit repulsam.

11 Comedit.

12 Nisi acidum, ut acetum.

13 Et instillat caulibus oleum, cujus odorem, etc.

14 Quamvis.

15 Ut Nævius parum prudens.

16 Aliquando tibi placuerit.

Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
Cœnâ desurgat dubiâ? Quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affligit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Sive diem festum rediens adduxerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus; [1] ubique
Accedent anni, et tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer et validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant: non quia nasus
Illis nullus erat, sed, credo, hâc mente, quòd hospes
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs, quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus: adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustrà mortis cupidum, quum deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquit, Trausius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna
Divitiasque habeo tribus amplas regibus. Ergo,
Quod superat, non est meliùs quò insumere possis?
Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi rectè semper erunt res?
O magnus posthac inimicis risus! Uterne
Ad casus dubios fidet sibi certiùs; hic qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;

1 Et ubi senectus advenerit.

An qui, contentus parvo metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptârit idonea bello? —
Quò magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quàm nunc accisis. Videas [2] metato in agello
Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum, —
Non [3] ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
Quidquam, præter olus, fumosæ cum pede pernæ.
Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu:
Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ;
Ac veneratâ Ceres, ità culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractæ seria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantùm hinc imminuet? quantò aut ego parciùs, aut vos,
O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit: nos expulit ille;
Illum aut nequities aut vafri inscitia juris,
Postremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius; sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii: quocirca vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

2 In agello demenso et ab Umbreno, Augusti milite, conducto.

3 Totus, usque ad finem satiræ, sermo est Ofelli.

SATIRA III.

DAMASIPPUS.

Sic rarò scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens,
Iratus tibi quòd vini somnique [1] benignus
Nil dignum sermone canas. Quid fiet? ab ipsis
Saturnalibus huc fugisti; sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe. Nil est.
Culpantur frustrà calami, immeritusque laborat
Iratis natus paries Dìs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit [2] stipare Platona Menandro;
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?
Contemnêre miser: vitanda est improba Siren
Desidia; aut, quidquid vitâ meliore parasti,
Ponendum æquo animo.

HORATIUS.

Dî te, Damasippe, Deæque,
Verum ob consilium donent [3] tonsore! Sed unde
Tam bene me nôsti?

DAMASIPPUS.

Postquam omnis res mea [4] Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,

1 Vini largus, id est nimiùm bibens et dormiens.

2 Congerere libros Platonis et Menandri.

3 Qui longam et philosophicam tuam barbam radat.

4 Janum, Deum bifrontem, in foro positum, ubi mercatores et fœneratores conveniebant.

Excussus propriis. Olim nam quærere amabam
Quo[5] vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære,
Quid sculptum[6] infabrè, quid fusum duriùs esset;
Callidus[7] huic signo ponebam millia centum;
Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro nôram: unde frequentia[8] Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita.

HORATIUS.

Novi:
Et morbi miror purgatum te illius.

DAMASIPPUS.

Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitisque dolore:
Ut lethargicus hic, quum fit[9] pugil, et medicum urget.

HORATIUS.

Dum ne quid simile huic, esto ut libet.

DAMASIPPUS.

O bone, ne te
Frustrere; insanis et tu, stultique prope omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,
Atque e Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gestâ quum vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit: et, Cave faxis
Te quidquam indignum; pudor, inquit, te malus urget,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram quid sit furere: hoc si erit in te

5 In quo vase æreo.

6 Minùs artificiosè.

7 In eo callidus eram, quòd sciebam signatis operibus justum pretium imponere.

8 Mercurius præest mercaturis.

9 Quum sit phreneticus.

Solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quemcumque inscitia veri
Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe quare
Desipiant omnes æque ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum, nihilò ut sapientior ille
Qui te deridet [1] caudam trahat. Est genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis; ut ignes,
Ut rupes, fluviosque in campo obstare queratur:
Alterum et huic varium, et nihilo sapientius; ignes
Per medios fluviosque ruentis. Clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
Hic fossa est ingens! hic rupes maxima! [2] serva!
Non magis audierit, quàm [3] Fusius ebrius olim,
Quum Ilionam edormit, [4] Catienis mille ducentis,
« Mater, te appello », clamantibus. Huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo.
Integer est mentis Damasippi creditor? Esto:
Accipe quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam;
Tune insanus eris si acceperis, an magis excors
Rejectâ prædâ quàm præsens Mercurius fert?

1 Sit stolidus et stultus; cujus tergo cauda animantis per derisionem appendatur.

2 Serva te, tibi cave.

3 Fusius, actor tragicus, Hecubam agens (quæ hic ab Horatio Iliona nominatur) quum somnum simulare deberet, seriò dormivit vino obrutus.

4 Catienus histrio, qui Polydori partes agens, hæc verba magno clamore loquebatur: Mater, te appello.

Scribe [5] decem a Nerio: non est satis; adde [6] Cicutæ
Nodosi tabulas centum; mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Quum rapies in jus malis ridentem alienis,
Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, quum volet, arbor.
Si malè rem gerere insani est; contrà bene, sani:
Putidius multò cerebrum est, mihi crede, Perillî,
Dictantis [7] quod tu numquam [8] rescribere possis.
Audire, atque togam [9] jubeo componere, quisquis
Ambitione malâ aut argenti pallet amore,
Quisquis luxuriâ, tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet; huc propius me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidère sepulcro:
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum arbitrio Arrî,
Frumenti quantùm metit Africa. Sive ego pravè,
Seu rectè, hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum vidisse. — Quid ergo
Sensit, quum summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit? — Quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acriùs; ut, si
Fortè minùs locuples uno quadrante perîsset,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulchris:

5 O debitor, scribe te mutuò accepisse a Nerio fæneratore decem millia librarum.

6 Fœneratoris, qui debitores suos cautionibus tamquam nodis obstringebat.

7 Mutuò dantis, vel jubentis argentarium in codice suo scribere nomina creditoris et debitoris.

8 Rependere atque per argentarii scripturam reddere.

9 Se ad audiendum parare.

Divitiis parent; quas qui contraxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus,—Sapiensne?—Etiam; et rex
Et quidquid volet. Hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardiùs irent
Propter onus segnes? uter est insanior horum? —
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit. —
Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli;
Si scalpra et formas, non sutor; nautica vela,
Aversus mercaturis; delirus et amens
Undique dicatur meritò. Qui discrepat istis,
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuste; neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris;
Si, positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis... nihil est... tercentum millibus, acre
Potet acetum; age, si et stramentis incubet,[1] unde-
octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ:
Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Dis inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Ungere si caules oleo meliore, caputque
Cœperis impexâ fœdum porrigine? Quare,
Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
Undique? tun' sanus? Populum si cædere saxis
Incipias, servosque tuo quos ære pararis,

1 Natus annos uno minùs octoginta, id est 79.

uauiu te omnes pueri clamentque puellæ:
aum laqueo uxorem interimis matremque veneno,
columi capite es? Quid enim? neque tu hoc facis
    Argis,
x ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
ı tu reris eum occisâ insanisse parente?
: non antè malis dementem actum furiis, quàm
matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
uin, ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
l sanè fecit quod tu reprêndere possis:
on Pyladen ferro violare aususve sororem
ectram: tantùm maledicit utrique, vocando
unc Furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.
uper Opimius argenti positi intus et auri,
ui [a] Veientanum festis potare diebus
mpanâ solitus trullâ, vappamque profestis,
uondam lethargo grandi est oppressus, ut hæres
m circum loculos et claves lætus ovansque
urreret: hunc medicus multùm celer atque fidelis
citat hoc pacto: mensam poni jubet, atque
fundi saccos nummorum; âccedere plures
l numerandum: hominem sic erigit. Addit et illud:
tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres. —
en' vivo? — Ut vivas igitur, vigila: hoc age. —
    Quid vis? —
ficient inopem venæ te, ni cibus atque
gens accedat stomacho fultura ruenti.
ı cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryzæ. —
uanti emptæ? — Parvo. — Quanti ergo? — Octus-
    sibus. — Eheu!
uid refert morbo an furtis peream ve rapinis? —
uisnam igitur sanus? — Qui non stultus. — Quid
    avarus? —

a Vinum rubellum pes- *Veientana civitas est Cam-*
ium et saporis ingrati. *paniæ.*

Stultus et insanus. — Quid? si quis non sit avarus,
Continuò sanus? — Minimè. — Cur, Stoïce? — Dicam.
Non est cardiacus,[1] Craterum dixisse putato,
Hic æger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit,
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus, neque sordidus; immolet æquis
Hic porcum Laribus: verùm ambitiosus et audax;
Naviget [2]Anticyram: quid enim differt, barathrone
Dones quidquid habes, an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusî duo prædia, dives
Antiquo censu, gnatis divisse duobus
Fertur, et hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre [3] sinu laxo, donare et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui ne vos ageret vesania discors;
Tu [4]Nomentanum, tu ne sequerere [5]Cicutam.
Quare, per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas, tu ne majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Præterea, ne vos titillet gloria, jure-
jurando obstringam ambo: uter ædilis fueritve
Vestrûm prætor, is intestabilis et sacer esto.
In [6] cicere atque fabâ bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in Circo spatiere, aut [7]æneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus quos fert Agrippa feras tu,

1 Craterum medicum.

2 Purgetur helleboro, quia insanus est.

3 Id dicimur laxo sinu ferre, cujus nullam curam gerimus.

4 Timui ne tu Aule Nomentanum prodigum sequerere.

5 Avarum fœneratorem.

6 Aediles talia munera apud priscos in ludis floralibus populo dabant.

7 Ut ænea statua tibi erigatur.

Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humâsse velit Ajacem, Atrida, vetas cur? —
Rex sum. — Nil ultrà quæro plebeïus. — Et æquam
Rem imperito: at, si cui videor non justus, inulto
Dicere quod sentit permitto. — Maxime regum,
Di tibi dent captâ classem reducere Trojâ!
Ergo consulere, et mox respondere licebit? —
Consule. — Cur Ajax, heros ab Achille secundus,
Putrescit, toties servatis clarus Achivis?
Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruere sepulcro? —
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyxen
Et Menelaüm unà mecum se occidere clamans. —
Tu quum pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, salsâ,
Rectum animi servas? — Quorsum? — Insanus quid
enim Ajax
Fecit, quum stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis.
Non ille aut Teucrum aut ipsum violavit Ulyxen. —
Verùm ego, ut hærentes adverso littore naves
Eriperem, prudens placavi sanguine Divos. —
Nempe tuo, furiose. — Meo, sed non furiosus. —
Qui species alias veris scelerisque tumultu
Permixtas capiet, [8] commotus habebitur; atque,
Stultitiâne erret, nihilum distabit, an irâ.
Ajax, quum immeritos occidit, desipit, agnos?
Quum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? et purum est vitio tibi, quum tumidum
est, cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem, ut gnatæ, paret, ancillas paret, aurum,
Rufam aut Rufillam appellet, fortique marito

8 Furiosus habendus est.

Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat [1] jus
Prætor, et ad sanos [2] abeat tutela propinquos.
Quid! si quis gnatam pro mutâ devovet agnâ,
Integer est animi? Ne dixeris. Ergo, ubi prava
Stultitia, hìc est summa insania: qui sceleratus,
Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
Hunc [3] circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum.
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,
Edicit piscator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, [4] ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum [5] Velabro omne [6] macellum,
Manè domum veniant. Quid tum? Venēre frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid et horum
Cuique domi est, id crede tuum; et vel nunc pete,
vel cras.
Accipe quid contrà juvenis responderit æquus:
In nive Lucanâ [7] dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego; [8] tu pisces hiberno ex æquore vellis:
Segnis ego, indignus qui tantùm possideam. Aufer:
Sume tibi decies; tibi tantumdem; tibi triplex,
Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto
Diluit [9] insignem baccam: quî sanior ac si

1 Jus bona sua administrandi.

2 Transferatur procuratio.

3 Bellona hunc attonitum reddidit.

4 Lenones, cupediarii, et id genus homines perditi, voluptatum ministri, qui in vico Tusco habitabant.

5 Velabrum locus erat Romæ in quo habitabant unguentarii.

6 Locus publicus, obsoniis vendendis accommodatus.

7 Tu, o venator.

8 Tu, o piscator.

9 Ut decies centum millia sestertium nummum devoraret.

Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitiâ, et nugis, pravorum et amore[10] gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coëmptas.
Quorsum abeant? sani ut cretâ, an carbone notandi?
Aedificare casas, plaustello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum,[11] amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare;
Nec quidquam differre, utrumne in pulvere,[12] trimus
Quale priùs, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciasne quod olim
Mutatus[13] Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse[14] coronas,
Postquam est impransi correptus voce[15] magistri?
Porrigis irato puero quum poma, recusat:
Sume, Catelle; negat: si non des, optat. Amator
Exclusus[16] qui distat, agit ubi secum, eat an non
Quò rediturus erat non arcessitus, et hæret
Invisis foribus? Ne nunc, quum me vocat ultro,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit, revocat: redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus, non paulò sapientior: O here, quæ res
Nec modum habet, neque consilium, ratione modoque
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala; bellum,

10 Simile et æquale.

11 Amentia eum agitet, id est pro insano habeatur.

12 Utrum tale nunc opus ludas, quale priùs ludebas, quum esses trium annorum infans.

13 Mutatus oratione Xenocratis, cui postea in schola successit.

14 Flores, rosas, lilia, etc. e quibus fiunt coronæ.

15 Oratione Xenocratis sobrii et modesti, qui fuit Aristotelis auditor.

16 A Thaïde exclusus. Totus hic locus desumitur ex Eunucho Terentii.

Pax rursum: hæc si quis, tempestatis propè ritu
Mobilia et cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa sibi, nihilò plus explicet ac si
Insanire paret certâ ratione modoque.
Quid? quum, Picenis excerpens[1] semina pomis,
Gaudes[2] si cameram percusti fortè, penes[3] te es?
Quid? quum balba feris annoso verba palato,
Aedificante casas qui sanior? Adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare. Modò, inquam,
Hellade[4] percussâ Marius quum præcipitat se,
Cerritus[5] fuit? an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eumdem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita[6] siccus
Lautis manè senex manibus currebat; et, unum,
Quiddam magnum addens, unum me surpite morti,
Dîs etenim facile est, orabat: sanus utrisque
Auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus,
Exciperet[7] dominus quum venderet. Hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit fecundâ in gente[8] Meneni.
Juppiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Manè die quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. Casus medicusve levârit

1 Pomorum grana.

2 Gaudes tamquam felicis amoris omine.

3 Esne mentis compos?

4 Hellade interfectâ a Mario, quum ab eâ sperneretur.

5 Cereris furore vexatus, id est fuitne furiosus?

6 Jejunus.

7 Dominus in vendendo mancipio vitia ejus tacere non debuit, nisi lites amaret.

8 Menenus vixit ætate Horatii, homo superstitiosus et mente captus.

Aegrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem [9]concussa? timore Deorum.
Hæc mihi Stertinius, sapientum octavus, amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque
Respicere ignoto discet [10]pendentia tergo.

HORATIUS.

Stoice, post damnum [11]sic vendas omnia pluris:
Quâ me stultitiâ, quoniam non est genus unum,
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.

DAMASIPPUS.

Quid? caput abscissum demens quum portat [12]Agave
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?

HORATIUS.

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atque etiam insanum; tantùm hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio.

DAMASIPPUS.

Accipe: Primùm
Aedificas, hoc est, [13]longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides [14]Turbonis in armis
Spiritum et incessum: quî ridiculus minùs illo?
An, quodcumque facit Mæcenas, te quoque[15] verum est,
Tantò dissimilem et tantò certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,

9 Mentem habens percussam.

10 Discet sua peccata quæ pendent in manticâ a tergo sibi ignoto.

11 O Damasippe, sic post merces amissas quæstuosam mercaturam facias.

12 Filia Cadmi.

13 Opulentos et potentes viros imitaris.

14 Gladiatoris homunculi.

15 Aequum est te idem facere?

Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuisset? —
Major dimidio. — Num tantò? Quum magis atque
Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc a te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc, hoc est, oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem...

HORATIUS.

Jam desine.

DAMASIPPUS.

Cultum
Majorem censu...

HORATIUS.

Teneas, Damasippe, tuis te.
O major tandem parcas insane minori.

SATIRA IV.

HORATIUS.

Unde, et quò Catius?

CATIUS.

Non est mihi tempus aventi
Ponere [1] signa novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, [2] Anytique reum, doctumque Platona.

HORATIUS.

Peccatum fateor, quum te sic tempore lævo
Interpellârim: sed des veniam bonus oro.

1 Præceptis numquam a quoquam traditis nomina imponere et vocabula, quæ sunt rerum σημεια, id est signa.

2 Socratem ab Anyto accusatum.

Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive est naturæ hoc, sive artis, mirus utroque.

CATIUS.

Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues, tenui sermone peractas.

HORATIUS.

Ede hominis nomen: simul et Romanus an hospes.

CATIUS.

Ipsa memor præcepta canam; celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris et ut magis alma rotundis,
Ponere[3]: namque[4] marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior;[5] irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malùm responset dura palato,
Doctus[6] eris vivam mixto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est; aliis malè creditur. Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno;
Mendosè, quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
Prolueris meliùs.[7] Si dura morabitur alvus,
Mytilus et viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia[8] lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ:

3 Mensæ apponere.

4 Nam ova dura veluti callo obducta marem vitellum, id est semen masculi, continent.

5 Nihil est insipidius caule hortensi multis aquis irrigato.

6 Nosse debes.

7 Si venter sese non exoneret.

8 Lunâ accrescente conchylia implentur.

Murice Baiano melior [1] Lucrina peloris;
Ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini;
Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem,
Non priùs exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces averrere [2] mensâ
Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
Languidus [3] in cubitum jam se conviva reponet.
Umber, et ilignâ nutritus glande, rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vinea [4] summittit capreas non semper edules.
Fecundæ leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quæ natura et foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm crustula promit.
Nequaquam satis in re unâ consumere curam:
Ut si quis solùm hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces [5] securus olivo.
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturnâ si quid crassi est tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino [6] vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ
Vina, columbino [7] limum bene colligit ovo;
Quatenus [8] ima petit volvens aliena vitellus.

1 Peloris in sinu Lucrino capta.

2 Pisces e macello piscatorio caro pretio emere et auferre.

3 Crapulâ satiatus insurget iterum ad edendum quasi ad novas delicias excitatus.

4 Suppeditat et nutrit.

5 Non curans.

6 Lineo sacculo percolata.

7 Fæcem.

8 Quoniam in fundum decidit vitellus deducens aliena a naturâ vini, id est fæces.

Tostis marcentem squillis recreabis et Afrâ
Potorem cochleâ; nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici; quin omnia malit,
Quæcumque immundis fervent illata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam: [9] simplex e dulci constat olivo,
Quod pingui miscere mero muriâque decebit,
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit, insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo;
Nam facie præstant. [10] Venucula convenit ollis;
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus et halec,
Primus et invenior piper album, cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium [11] dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus dum furta ligurrit;
Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' [12] lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et [13] Tyrias dare circum illota toralia vestes,
Oblitum quantò curam sumptumque minorem

9 Simplex jus.

10 Uva Venucula meliùs in ollis conditur.

11 Tria millia sestertium insumere piscibus in macello venalibus.

12 Te ne decet, o Horati, pavimenta marmorea, versicoloria, scopâ ex palmâ mundare?

13 Et purpureas vestes substernere toralibus ignotis?

Hæc habeant, tantò reprêndi justiùs illis
Quæ nisi divitibus nequeant contingere mensis?

HORATIUS.

Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quòcumque, memento.
Nam, quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantumdem juveris: adde
Vultum habitumque hominis; quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest fontes ut adire remotos
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

SATIRA V.

ULYSSES.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde, quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides?

TIRESIAS.

Jamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque Penates
Aspicere?

ULYSSES.

O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsque domum redeam,[1] te vate; neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et genus, et virtus,[2] nisi cum re, vilior algâ est.

TIRESIAS.

Quando pauperiem, missis ambagibus, horres,
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc
Res ubi magna nitet, domino sene: dulcia poma,

1 Te vaticinante. 2 Nisi cum divitiis.

Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante [3] Larem gustet venerabilior Lare dives:
Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes [4] exterior, si postulet, ire recuses.

ULYSSES.

Utne tegam spurco Damæ latus? haud ita Trojæ
Me gessi, certans semper melioribus.

TIRESIAS.

Ergo
Pauper eris.

ULYSSES.

Fortem hoc animum tolerare jubebo:
Et quondam majora tuli. Tu protenus, unde
Divitias ærisque ruam, dic, augur, acervos.

TIRESIAS.

Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem [5] præroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine gnatis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus; illius esto
Defensor: famâ civem causâque priorem
Sperne, domi si gnatus erit fecundave conjux.
Quinte [6], puta, aut Publi, (gaudent prænomine molles
Auriculæ,) tibi me virtus tua fecit amicum:
Jus anceps novi, causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptum cassâ nuce pauperet: hæc mea cura est,

3 Antequam fructuum primitias Laribus tuis offeras.

4 Comes inferior a parte sinistrâ incedens.

5 Hamo prægustato. Metaphora a piscibus.

6 Tiresias captatorem docet formulam senis aucupandi.

Ne quid tu perdas,[1] neu sis jocus. Ire domum atque
Pelliculam curare jube: fi cognitor ipse.
Persta atque obdura, seu rubra canicula findet
Infantes statuas, seu pingui tentus omaso
Furius[2] hibernas canâ nive conspuet Alpes.
Nonne vides, aliquis cubito stantem propè tangens
Inquiet, ut patiens! ut amicis aptus! ut acer!
Plures[3] annabunt thunni, et cetaria crescent.
Si cui præterea validus malè filius in re
Præclarâ sublatus aletur; ne manifestum
Cælibis obsequium nudet te, leniter in spem
Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
Hæres, et, si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias: perrarò hæc alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere et tabulas a te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid[4] prima secundo
Cera velit versu; solus multisne cohæres,
Veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatorque dabit risus Nasica Corano.

ULYSSES.

Num furis? an prudens ludis me obscura canendo?

TIRESIAS.

O Laërtiade, quidquid dicam, aut erit, aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.

ULYSSES.

Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.

1 Ne sis cuiquam ludibrio.

2 Poëta bibaculus, qui, quum brumam describeret, utebatur hoc versu: *Juppiter hibernas canâ, etc.*

3 Plures senes sine liberis accedent, qui tuæ fidei causam suam committent.

4 Prima cera, id est prima testamenti pagina. In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

TIRESIAS.

Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Aenea, tellure marique
Magnus erit, forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ,[5] metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet; tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit: multùm Nasica negatas
Accipiet tandem et tacitus leget; invenietque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa
Libertusve senem delirum temperet, illis
Accedas socius; laudes, lauderis ut absens.
Me sene, quod dicam, factum est: Anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres;
Scilicet elabi si posset mortua, credo,
Quòd[6] nimiùm institerat viventi. Cautus adito:
Neu desis[7] operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendet garrulus: ultrà
Non etiam sileas.[8] Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti.
Obsequio[9] grassare: mone, si increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ,
Oppositis humeris:[10] aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec,[11] Ohe! jam
Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge; et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

5 Fugientis vel nolentis reddere universum debitum. *Dotem cum filiâ fortasse intelligit.*

6 Quia nimio officio eam vivam prosecutus fuerat.

7 Officio tuo.

8 Indue personam Davi, timidè cum domino suo loquentis.

9 Quovis genere obsequii divitem capta, eique insidiare.

10 Aurem accommoda garrulo seni.

11 Donec dixerit, Ohe! jam satis est.

Quum te servitio longo curâque levârit;
Et certùm vigilans, Quartæ esto partis Ulyxes,
Audieris, hæres:[1] Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est! unde mihi tam fortem tamque fidelem?
Sparge subinde: et, si paulum potes, illacrymare. Est
Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum,
Permissum arbitrio, sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum senior malè tussiet, huic tu
Dic, ex parte tuâ, seu fundi sive domûs sit
Emptor,[2] gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina: vive, valeque.

SATIRA VI.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm silvæ super his foret. Auctiùs atque
Dî meliùs fecere: bene est. Nihil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem;
Si [3] veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quæ mihi monstret, ut illi,
Thesauro invento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit,[4] dives amico

1 Sic dices, *Ergo nunc, etc.*

2 Dic te, malentem nummum quam fundum, addicere ei fundum pecuniâ.

3 Si nihil horum a diis precor, quæ proximè dicam.

4 Dives factus favente Hercule, qui thesauris recludendis præesse creditur.

Hercule! si quod adest gratum juvat: hàc prece te oro,
Pingue pecus domino facias, et cetera, præter
Ingenium; utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo, ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
Quid priùs illustrem satiris, musâque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusque gravis,[5] Libitinæ quæstus acerbæ.
Matutine pater, seu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, sic Dis placitum, tu carminis esto
Principium.[6] Romæ sponsorem me rapis. — Eia!
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
Interiore [7]diem gyro trahit, ire necesse est. —
Postmodo[8], quod mî obsit, clarè certùmque locuto,
Luctandum in turbâ; facienda injuria tardis. —
Quid vis, insane? et quas res agis? improbus urget
Iratis[9] precibus; tu pulses omne quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras. —
Hoc[10] juvat et melli est, non mentiar. At, simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat[11] sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti:

5 Quum multi in autumno intereunt. Libitina funerum dea.

6 Quum Romæ sum, o Jane, tu cogis me esse fidejussorem.

7 Sive bruma breviore ambitu diem contrahit.

8 Postea laborandum est mihi in turbâ, id clarè et apertè locuto, quod mihi damnum afferat, *spondendo nimirum.*

9 Diris precationibus.

10 Respondet Horatius, hoc, nempe in turbâ jactari et malè audire, esse sibi voluptati instar mellis.

11 Ut tu, Horati, sibi esses advocatus ad puteal, id est ad locum ubi prætor jus dicebat.

Imprimat his cura Mæcenas signa tabellis.
Dixeris[1], Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens, et cui concredere nugas
Hoc[2] genus: Hora quota est![3] Thrax est Gallina Syro
par?
Matutina parum cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimosâ bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
Invidiæ.[4] Noster ludos spectaverat unâ;
Luserat in campo; Fortunæ filius; omnes.
Frigidus[5] a Rostris manat per compita rumor:
Quicumque obvius est me consulit: — O bone, nam te
Scire, Deos quoniam propius contingis, oportet:
Num quid de Dacis audisti? — Nil equidem. — Ut tu
Semper eris derisor! — At omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. — Quid? militibus promissa[6] Triquetra
Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus?
Jurantem me scire nihil mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?

1 Si dixeris, tentabo an velit subscribere.

2 Nugas hujus generis.

3 Thrax, quem ignaviæ causâ gallinam nominat, et Syrus, duo erant gladiatores.

4 Noster Horatius, dicunt omnes invidi, Fortunæ filius, homo felicissimus, unà cum Mæcenate versatus est in theatro et in campo Martio.

5 Si quis rumor vanus vagatur.

6 Sicilia dicta est Triquetra a tribus promontoriis.

O quando[7] faba, Pythagoræ cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes cœnæque Deûm, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces
Pasco libatis dapibus! Prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis uvescit lætiùs. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
Nec malè necne Lepos saltet: sed, quod magis ad nos
Pertinet et nescire malum est, agitamus: utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati;
Quidve ad amicitias,[8] usus rectumne, trahat nos;
Et, quæ sit natura boni; summumque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: — Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum;
Asper et attentus quæsitis, ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
Sepositi[9] ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Quum pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ
Esset[10] ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,

7 A fabâ Pythagoras abstinuit, quasi sibi cum eâ cognatio aliqua esset, veritus ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset.

8 Utilitas, an honestas.

9 Hellenismus. *Invideo cum genitivo casu, pro quo Latini dicerent*, Neque invidit illi sepositum cicer, neque longam avenam, sed liberaliter ei apposuit.

10 Ederet ador, farris genus.

Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris præponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus;
Vive memor quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
Agrestem pepulere, domo levis exilit: inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli spatium, quum ponit uterque
In locuplete domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem,[1] veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes; nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod adfert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte,[2] bonisque
Rebus agit lætum convivam; quum subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave; magisque
Exanimes trepidare,[3] simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vitâ
Est opus hâc, ait; et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

1 Instar servi ad ministrandum expediti.

2 Ob res jucundas præbet se lætum convivam.

3 Simul atque.

SATIRA VII.

DAVUS.

Jamdudum ausculto; et, cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido.

HORATIUS.

Davusne?

DAVUS.

Ita, Davus, amicum
Mancipium domino,[4] et frugi, quod sit satis, hoc est,
Ut vitale putes.

HORATIUS.

Age, libertate Decembri,
Quando ita majores voluerunt, utere; narra.

DAVUS.

Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget
Propositum: pars multa natat, modò recta capessens,
Interdum pravis obnoxia. Sæpè notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis,[5] clavum ut mutaret in horas;
Aedibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè.
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctor Athenis
Vivere,[6] Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

4 Servus, inquam, tantâ frugalitate præditus, ut me meo merito judicare possis vitalem, id est meliore vitâ dignum, nempe libertate.

5 Clavum aut latum aut angustum.

6 Vertumnus deus est annum vertens, ad omnes figuras et formas opportunus, unde multiformis et mutabilis apparet. Quamobrem qui inconstantes sunt et mobili ingenio dicuntur nati iratis Vertumnis.

Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra
Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit: quantò constantior idem
In vitiis, tantò leviùs miser, ac prior illo
Qui[1] jam contento, jam laxo, fune laborat.

HORATIUS.

Non dices hodie quorsum hæc tam putida tendant,
Furcifer?

DAVUS.

Ad te, inquam.

HORATIUS.

Quo pacto, pessime?

DAVUS.

Laudas
Fortunam et mores antiquæ plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, usque recuses;
Aut quia non sentis quod clamas rectius esse,
Aut quia non firmus rectum defendis, et hæres,
Nequidquam cœno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas; absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis. Si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam,[2] laudas securum olus: ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,
Quòd nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Convivam:[3] Nemon' oleum feret ociùs? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furisque.
Milvius[4] et scurræ, tibi non referenda precati,

1 Qui modò ita contendit funem, ut periculum sit ne rumpatur, modò nimis laxat, id est in omni vitiorum genere volutatur.

2 Victum domesticum laudas.

3 Verba sunt heri ad Mæcenatem properantis. *Cœnaturi oleo ungebantur.*

4 Parasiti, qui erant apud te cœnaturi.

Discedunt. Etenim fateor me, dixerit[5] ille,
Duci ventre levem;[6] nasum nidore supinor;
Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
Tu, quum sis quod ego, et fortassis nequior, ultro
Insectere, velut melior? verbisque decoris
Obvolvas vitium? Quid, si me stultior ipso
Quingentis empto drachmis, deprênderis?[7] Aufer
Me vultu terrere; manum[8] stomachumque teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo.
Non sum mœchus, ais. Neque ego, hercule, fur, ubi vasa
Prætereo sapiens argentea.[9] Tolle periclum,
Jam vaga prosiliet frænis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantisque minor, quem ter[10] vindicta quaterque
Imposita haud umquam miserâ formidine[11] privet?
Adde super, dictis quod non levius valeat: nam
Sive vicarius est, qui servo paret uti mos
Vester ait, seu conservus; tibi quid sum ego? Nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
Duceris[12] ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent;
Responsare[13] cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in seipso totus, teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari;

5 Aliquis dixerit.

6 Nasum habeo supinum ad suavem odorem obsonii percipiendum.

7 Noli me vultu terrere.

8 Iram comprime.

9 Tolle metum pœnæ.

10 Virga quâ prætor servum liberabat.

11 Possit liberare.

12 Traheris aliâ potestate, velut imagunculæ, quæ ex ligno factæ certis nervis suâ sponte moventur.

13 Fortis ad respondendum, id est ad obsistendum cupidinibus.

In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
Ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit[1] gelidâ: rursus vocat. Eripe turpi
Colla jugo: Liber, liber sum, dic age.[2] Non quis;
Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel, quum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ,
Quî peccas minùs atque ego,[3] quum Fulvî Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prœlia, rubricâ picta aut carbone; velut si
Re verâ pugnent, feriant vitentque moventes
Arma viri?[4] Nequam et cessator Davus; at ipse
Subtilis veterum judex et callidus[5] audis.
Nil[6] ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus[7] atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est: cur?
Tergo plector enim. Quî tu impunitior illa,
Quæ parvo sumi nequeunt, quum obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
Furtivam mutat strigili? qui prædia vendit,
Nil servile, gulæ parens, habet? Adde, quòd idem
Non horam tecum esse potes; non otia rectè

1 Perfusum aquâ gelidâ repellit a foribus.

2 Non potes dicere te esse liberum, qui servis libidini.

3 Quum gladiatorum prœlia contemplor picta in pariete.

4 Dicor a te servus nequam et piger.

5 Callidus diceris.

6 Si libi vel placentæ vapore delector, hominem nihili, id est nullius pretii, me dicis esse.

7 Tu sapiens et magnanimus haberis, si cœnas opiparas contemnas. *Est ironia. Nam herus suus tam imbecillus et nullius virtutis fuit, ut cœnas opimas contemnere non potuerit.*

Ponere; teque ipsum vitas, fugitivus ut erro,
Jam vino quærens, jam somno, fallere curam:
Frustrà; nam comes atra premit sequiturque fugacem.

HORATIUS.

Unde mihi lapidem?

DAVUS.

Quorsum est opus?

HORATIUS.

Unde sagittas?

DAVUS.

Aut insanit homo, aut versus facit.

HORATIUS.

Ociùs hinc te
Ni rapis,[8] accedes opera agro nona Sabino.

SATIRA VIII.

HORATIUS.

Ut te Nasidieni juvit cœna beati!
Nam mihi, quærenti convivam,[9] dictus herè illic
De medio potare die.

FUNDANIUS.

Sic, ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliùs.

HORATIUS.

Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.

FUNDANIUS.

In primis Lucanus aper: leni fuit Austro
Captus, ut aiebat cœnæ pater. Acria circùm
Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum

8 Accedes nonus ad octo servos operarios, quos misi in agrum Sabinum.

9 Dictus es.

Pervellunt stomachum; siser, halec, fæcula Coa.
His ubi sublatis puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcumque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens;[1] Alcon, Chium maris expers.
Hîc herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat, habemus utrumque.

HORATIUS.

Divitias miseras! Sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nôsse laboro.

FUNDANIUS.

Summus ego; et prope me Viscus Thurinus; et infrà,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat[2] umbras.
Nomentanus erat[3] super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul obsorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito: nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto[4] celantia succum;
Ut vel continuò patuit, quum passeris atque
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad[5] lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso
Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni:
Nos, nisi[6] damnosè bibimus, moriemur inulti.

1 Alter servus, vinum ferens Chium, non ex Chio insulâ advectum, sed in Italiâ factum, *simulatum igitur*.

2 *Umbras* appellat convivas a convivatore non invitatos.

3 Supra Nasidienum.

4 Intra se continentia succum longè meliorem succo noto, id est succo usitato.

5 Crescente lunâ.

6 Nisi largè bibimus cum damno convivatoris.

Et calices poscit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres
Potores; vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt[7] Alliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, sequutis omnibus: imi
Convivæ lecti nihilùm nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna[8] natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus, Hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior[9] post partum carne futura.
His mixtum jus est oleo quod prima Venafri
Pressit cella; garo de succis piscis Iberi;
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur, cocto Chium sic convenit ut non
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non sine aceto
Quod[10] Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; illutos[11] Curtillus echinos,
Ut meliùs, muriâ quam testa marina remittit.
Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia[12] pulveris atri
Quantùm non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus,[13] erigimur.[14] Rufus posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum

7 Poculis majoribus, factis in Aliphe, oppido Samnii.

8 In jusculo.

9 Deterior futura, si capta esset postquam peperisset.

10 Quod suo acore corruperat vinum factum in Methymnâ, Lesbi oppido.

11 Curtillus, unus ex hoc genere Epicureorum, docuit incoquere echinos non maceratos, id est non muriam ex eis factam, sed echinos integros.

12 Tantùm pulveris.

13 Liberamur a metu.

14 Nasidienus.

Tolleret[1]: Heu Fortuna! quis est crudelior in nos
Te deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro,[2] suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi, aiebat; eòque
Responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur? ut omnes
Præcincti recte pueri comtique ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Ut modò; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi Dî, quæcumque preceris,
Commoda dent; ita vir bonus es convivaque comis.
Et[3] soleas poscit. Tum in lecto quoque videres
Stridere secretâ divisos aure susurros.

HORATIUS.

Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti.

FUNDANIUS.

Vibidius dum
Quærit de pueris num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone[4] secundo;
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam; deinde sequuti
Mazonomo[5] pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo, non sine farre;
Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi;

1 Mœstum solaretur.
2 Omnia deridens.
3 Soleas veterum more deposuerat, antequam accumberet.
4 Balatrone applaudente.
5 In lance prægrandi.

Et leporum avulsos, ut multò suaviùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes.
Suaves res, si non causas narraret earum et
Naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflasset, pejor serpentibus Afris.

QUINTI HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER PRIMUS.

EPISTOLA I.

AD MAECENATEM.

PRIMA dicte mihi, summâ dicende Camœnâ,
Spectatum[1] satis, et donatum jam[2] rude, quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Vejanius,[3] armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,

1 Satis a populo cognitum.

2 Quem ætas a scribendi munere liberavit. Rudis virga est quâ gladiatores donati a gladiaturâ cessabant.

3 Armis Herculi dedicatis, et in ejus templo posti affixis.

Ne[4] populum extremâ toties exoret arenâ.
Est mihi purgatam crebrò qui personet[5] aurem:
Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono:
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in
hoc sum:
Condo et compono quæ mox depromere possim.
Ac, ne fortè roges[6] quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quò me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc[7] agilis fio, et mersor civilibus undis,
Virtutis[8] veræ custos, rigidusque satelles:
Nunc in[9] Aristippi furtim præcepta relabor,
Et mihi res, non me rebus submittere conor.
Ut nox longa quibus somni pars nulla, diesque
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora quæ spem
Consiliumque morantur agendi gnaviter id quod
Aequè pauperibus prodest, locupletibus æquè,
Aequè neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat ut his ego me ipse regam solerque elementis:
Non possis oculo quantùm contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi;
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere cheragrâ.

4 Ne impari suo victus, et jamjam enecandus, a populo in theatro sedente supplex salutem petat.

5 Qui sonet per aurem docilem et attentam.

6 Quo philosopho auctore, et quâ familiâ philosophicâ me tutum præstem.

7 Practicus aliquando fio, ut Peripateticus.

8 Aliquando fio Stoïcus, summum bonum in virtute ponens.

9 A Cyreneo Aristippo, qui omne bonum in voluptate posuit, Cyrenaïca manavit disciplina.

18.

Est quadam prodire tenus, si non datur ultrà.
Fervet avaritiâ miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa[1] piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeo ferus est ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere; et sapientia prima
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devites animo capitisque labore?
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
Ne cures ea quæ stultè miraris et optas,
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis[2] circum pagos et circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos. Hæc[3] Janus summus ab imo
Prodocet: hæc recinunt juvenes dictata senesque,
Lævo[4] suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex[5] septem millia desunt,

1 Sunt sacrificia vel medicamenta purgantia, id est philosophica præcepta.

2 Quis homo fortis et pugnax in vilioribus certaminibus pugnabit et contemnat coronari in ludis olympicis.

3 Omnes fœneratores, qui habitabant in foro Romano, ubi templum est [illegible]i, hæc publicè docent.

4 Habentes loculos suspensos ad fœnus reponendum.

5 Si sex aut septem millia desunt ad censum equestrem,

Est animus tibi, sunt mores, et lingua, fidesque;
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,
Si rectè facies.[6] Hic murus aëneus esto,
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis et decantata Camillis?
Isne tibi meliùs suadet, qui rem facias; rem,
Si possis, rectè; si non, quocumque modo rem;
Ut[7] propiùs spectes lacrymosa poëmata Pupì:
An qui fortunæ te[8] responsare superbæ
Liberum et erectum præsens hortatur et aptat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget cur
Non, ut porticibus, sic judiciis fruar ìsdem,
Nec sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar? aut
quem?
Pars hominum gestit conducere[9] publica: sunt qui
Crustis[10] et pomis viduas venentur avaras,
Excipiantque senes[11] quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fœnore. Verùm
Esto, aliis alios rebus studiisque teneri;
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
Festinantis[12] heri; cui si vitiosa libido

6 Sit hæc ars tua, nullius sceleris tibi esse conscium.

7 Ut inter equites Romanos sedeas in theatro.

8 Obsistere.

9 Vectigalia populi conducere.

10 Donis nullius pretii.

11 Quos tandem devorent veluti pisces aut feras in vivariis detentos.

12 Heri eò festinantis ad ædificandum.

Fecerit auspicium, cras ferramenta[1] Theanum
Tolletis[2], fabri. [3] Lectus genialis in aulâ est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vitâ;
Si non est, jurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride: mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonsores; conducto navigio æquè
Nauseat ac locuples quem ducit priva triremis.
Si[4] curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri, rides: si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
Rides. Quid mea quum pugnat sententia secum?
Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omisit?
Aestuat, et vitæ disconvenit ordine toto?
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
Insanire putas[5] solemnia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati, rerum tutela mearum
Quum sis, et pravè sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam, sapiens uno minor est Jove; dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè sanus, [6] nisi quum pituita molesta est.

1 Campaniæ oppidum.
2 Transportabitis.
3 Uxorem habet.
4 Si occurri capillos curtatos habens a tonsore, qui inæqualiter tondet, rides.
5 Solemniter, more omnium hominum.
6 Stoïcos irridet, qui dicunt sapientem esse sanum, etiamsi ægrotet.

EPISTOLA II.

AD LOLLIUM.

Trojani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu[7] declamas Romæ, Præneste relegi;
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Planiùs ac meliùs Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem
Græcia barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum et populorum continet æstus.
Antenor censet belli[8] præcidere causam.
Quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
Cogi[9] posse negat. Nestor componere lites
Inter Peliden festinat et inter Atriden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine et irâ,
Iliacos intra muros peccatur et extra.
Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulyxen;
Qui, domitor Trojæ, multorum providus urbes
Et mores hominum inspexit; latumque per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces et Circæ pocula nôsti;
Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,

7 Dum tu de virtute, tamquam orator, exercitii causâ disputas.

8 Id est Helenam Græcis reddere.

9 Ad reddendam Helenam.

Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos[1] numerus sumus, et fruges consumere nati,
Sponsi[2] Penelopæ, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus;
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharæ[3] cessatum ducere curam.
Ut jugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
Ut teipsum serves, non expergisceris? Atqui
Si noles sanus,[4] curres hydropicus: et, ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis et rebus honestis;
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur
Quæ lædunt oculum festinas demere, si quid
Est[5] animum differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet: sapere aude;
Incipe: qui rectè vivendi prorogat horam,
Rusticus[6] expectat dum defluat amnis; at ille
Labitur, et labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Uxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
Quod satis est cui contigit, hic nihil amplius optet.
Non domus et fundus, non æris acervus et auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. Valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.

1 Nos turba sumus sine virtute, numerum duntaxat explentes.

2 Proci luxuriosi.

3 Cessare facere, id est abjicere curas.

4 Curres ad medicum.

5 Si quid consumit et corrumpit animum.

6 Rusticè, vel tamquam rusticus, volens flumen transire, expectat, etc.

ncerum est nisi vas, quodcumque infundis acescit.
perne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
emper avarus eget; certum voto pete finem.
avidus alterius macrescit rebus opimis:
avidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. Qui non moderabitur iræ,
nfectum volet esse dolor quod suaserit et mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
ra furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret,
mperat: hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
ingit[7] equum tenerâ docilem cervice magister
re viam quà monstret eques.[8] Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ,
Militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro
Pectore verba,[9] puer; nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis,
Nec[10] tardum opperior, nec præcedentibus insto.

EPISTOLA III.

AD JULIUM FLORUM.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos, Hebrusque[11] nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Asiæ campi collesque morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? Hæc quoque curo:

7 Format.
8 Catulus venaticus.
9 Dum puer es.
10 Nec te expecto, qui me persequi non potes, nec conor eos antevertere qui me præcedunt.
11 Glacie vinctus.

Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in ævum?
Quid [1]Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
Ut valet? ut meminit nostri? [2]fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet, auspice Musâ?
An tragicâ desævit et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus, multùmque monendus,
Privatas [3]ut quærat opes, et tangere vitet
Scripta Palatinus quæcumque recepit [4]Apollo:
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum,
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica jura
Respondere paras, seu condis amabile carmen,
Prima feres hederæ victricis præmia: quòd si
Frigida curarum [5]fomenta relinquere posses,
Quò te cœlestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
Si patriæ volumus, si nobis, vivere cari.
Debes hoc etiam rescribere, [6]si tibi curæ,
Quantæ conveniat, Munatius: an malè sarta

1 Titius poëta, qui brevi ob sua scripta celebrabitur a populo Romano.

2 Num studet Latinis versibus lyricis Pindaricos versus modulari.

3 Ut suam inventionem, non alienam quærat.

4 Apollinis templo adjunctam bibliothecam Augustus extruxerat in monte Palatino.

5 Curarum nutrimenta, nempe divitias, ambitionem et similia, quæ, ut frigus, gravant et tardant festinantem.

6 An Munatius frater tuus sit tibi tantæ curæ, quantæ conveniat, necne?

Gratia[7] nequidquam coit et rescinditur? at vos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
Indomitâ cervice feros, ubicumque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Albi, nostrorum sermonum[8] candide judex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere[9] quod Cassî Parmensis opuscula vincat?
An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quidquid dignum sapiente bonoque est?
Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederunt, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Qui sapere et fari possit quæ sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spem curamque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem et nitidum bene curatâ cute vises,
Quum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

7 Non durat.

8 Sincere judex satirarum nostrarum.

9 An dicam te scribere, etc.?

EPISTOLA V.

AD TORQUATUM.

Si potes[1] Archiacis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro[2] diffusa, palustres
Inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam: cras nato Cæsare festus
Dat veniam somnumque dies; impunè licebit
Aestivam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi, fortunâ si non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam nimiùmque severus
Assidet[4] insano. Potare et spargere flores
Incipiam, patiarque vel[5] inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit;
Spes jubet esse ratas; in prœlia trudit inertem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum?
Contractâ quem non in paupertate[6] solutum?
Hæc ego procurare[7] et idoneus imperor, et non

1 Lectis ligneis, et parùm elegantibus, antiquo more fabricatis.

2 Bibes vina e torculari in cados fusa, Statilio Tauro iterum consule.

3 Jube tecum afferri ad me, vel sine me regem esse convivii et tibi imperare.

4 Sedet proximus insano, eique est similis.

5 Stultus haberi.

6 Solutum a curis.

7 A ratione jubeor, tamquam idoneus ad hanc procurationem, ne, etc.

Invitus; ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nares; ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit qui dicta foras eliminet; ut coeat par
Jungaturque pari. Butram tibi Septiciumque,
Et nisi cœna prior, potior conviva, Sabinum
Detinet, assumam: locus est et pluribus[8] umbris;
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia[9] capræ.
Tu, quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis,
Atria servantem postico falle clientem.

EPISTOLA VI.

AD NUMICIUM.

Nil admirari propè res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem et stellas et decedentia certis
Tempora momentis sunt qui formidine nullâ
Imbuti spectent: quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet[10] his adversa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto: pavor est utrobique molestus:
Improvisa simul species exterret utrumque.
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne; quid ad rem,
Si, quidquid vidit melius pejusve suâ spe,
Defixis oculis animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultrà quàm satis est virtutem si petat ipsam.

8 Convivis non invitatis.
9 Fœtor sub axillis.
10 Pauperiem, contemptum, sibilos, ignominiam, quæ his bonis expetitis adversantur.

I nunc, argentum, et marmor vetus, æraque, et artes
Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude quòd spectant oculi te mille loquentem:
Gnavus manè forum et vespertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus; et, indignum, quòd sit pejoribus ortus,
Hic tibi sit potiùs quàm tu mirabilis illi.
Quidquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
Defodiet condetque nitentia. Quum bene notum
Porticus Agrippæ et via te conspexerit Appî,
Ire tamen restat Numa quò devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem[1] verba putes, ut
Lucum[2] ligna?[3] cave ne portus occupet alter,
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas.
Mille talenta[4] rotundentur, totidem altera; porrò et
Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum.
Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
Et genus, et formam, regina pecunia donat:
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
Ne[5] fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si posset centum scenæ præbere rogatus,
Quî possum tot? ait: tamen et quæram, et quot habebo

1 Num putas virtutem in verbis, non in actione, consistere?

2 Lucus non ex solis arboribus constat ut silva, sed alicui numini sacer est.

3 Si in eâ es sententiâ, cave mercator ne alter, etc.

4 Coacerventur, cumulentur.

5 Nolo ego ut tu sis talis, qualis fuit rex Cappadociæ, qui, unâ re abundans, cæteris egebat, sed philosophiam sequere, cui nihil deesse potest, et talis esto qualis fuit Lucullus.

Mittam. Post paulò scribit sibi millia quinque
Esse domi chlamydum; partem, vel tolleret omnes.
Exilis[6] domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo,
Si res sola potest facere et servare beatum,
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum[7] species et gratia præstat,
Mercemur servum qui dictet nomina,[8] lævum
Qui fodicet latus,[9] et cogat trans pondera dextram
Porrigere:[10] Hic multùm in[11] Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic fasces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus, ebur: frater, pater, adde;
Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta.
Si, bene qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus
Quò ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque jubebat,
Unus ut e multis, populo spectante, referret
Emptum mulus aprum. Crudi[12] tumidique lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti,[13] Cærite cerâ
Digni,[14] remigium vitiosum Ithacensis Ulixei,
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisque.

6 Domus est inanis, et bonis non referta, ubi, etc.

7 Decus externum, honores et magistratus.

8 Qui domino astans, lævo ipsius latere extremâ manu impulso, admoneat, ut illum et illum salutet.

9 Et cogat herum trans saxa, aut trabes magni ponderis dextram porrigere, vel benevolentiæ ineundæ, vel auxilii causâ.

10 Verba sunt nomenclatoris.

11 Hic in tribu Fabiâ valet.

12 Saturitate inflati descendamus in balneas.

13 Tabulâ Ceritum digni, id est sine lege viventes.

14 Quum simus quasi remiges, et socii Ulyssis, vitiis et libidinibus addicti.

Vive, vale: si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

EPISTOLA VII.

AD MAECENATEM.

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem[1] totum mendax desideror. Atqui,
Si me vivere vis, rectèque videre valentem,
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam; dum ficus prima calorque
Designatorem[2] decorat[3] lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosaque sedulitas et opella forensis
Adducit febres et testamenta[4] resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad[5] mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
Contractusque[6] leget; te, dulcis amice, reviset
Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ.
Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. — Vescere sodes. —
Jam satis est. —At tu quantumvis tolle. — Benignè. —
Non invisa feres pueris munuscula parvis. —
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus. —
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinquis. —
Prodigus et stultus donat quæ spernit et odit.

1 Totum mensem Augustum absum.

2 Designator est qui constituendæ funebri pompæ præest.

3 Ministris libitinariis pullatis.

4 Testamenta aperit post mortem testatoris.

5 Ad civitatem maritimam.

6 Parcus erit in legendo.

Hæc[7] seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus;
Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis.
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere, reddes
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos;
Reddes dulcè loqui; reddes ridere decorùm.
Fortè per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrà.
Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere isthinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hàc ego si compellor imagine,[8] cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo, satur[9] altilium; nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpè[10] verecundum laudâsti; Rexque Paterque
Audisti[11] coràm; nec verbo parciùs absens:
Inspice si possum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus, proles patientis Ulyxei:
Non[12] est aptus equis Ithace locus; ut neque planis
Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
Atreïde, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent: mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
Clarus[13] ab officiis octavam circiter horam,

7 Hæc inconsiderata rerum vilium et superfluarum donatio semper parit ingratos.

8 Omnia quæ mihi dedisti restituo.

9 Satur avium domi saginatarum.

10 Me paucis contentum.

11 Appellatus es a me rex, propter munificentiam, pater verò propter tuum erga me amorem, sive præsens tecum sum, sive absens.

12 Verba Telemachi ad Menelaüm.

13 A forensibus.

Dum redit atque foro nimiùm distare[1] Carinas
Jam grandis natu queritur, conspexit, ut aiunt,
Adrasum quemdam vacuâ tonsoris in[2] umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.
Demetri, (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat,) abi; quære et refer, unde domo, quis,
Cujus fortunæ; quo sit patre, quove patrono.
It, redit, et narrat: Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum;
Et[3] properare loco, et[4] cessare, et[5] quærere, et uti,
Gaudentem parvisque sodalibus et lare certo,
Et ludis, et, post decisa negotia,[6] Campo.
Scitari libet ex ipso quæcumque refers: dic
Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè,
Respondet.—Neget ille mihi?—Negat improbus, et te
Negligit, aut horret. — Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato[7] scruta popello
Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset; denique, quòd non
Providisset[8] eum. — Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. — Ut libet. — Ergo
Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge. —
Ut ventum ad cœnam est, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpè
Occultum visus decurrere piscis ad hamum,

1 Viam Romæ, in quâ viâ domus erat Philippi.

2 In tonstrinâ.

3 Et viatorem, vel mercatorem agere, lucri causâ.

4 Interdum otiari.

5 Divitias acquirere, iisque uti, *quod non facit avarus.*

6 Campo Martio, ubi valetudinis causâ corpus exercebat.

7 Merces viles.

8 Ante vidisset.

Manè cliens, et jam [9]certus conviva, jubetur
Rura suburbana [10]indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis arvum cœlumque Sabinum
Non cessat laudare. Videt, ridetque Philippus:
Et, sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultrà
Quàm satis est morer; ex nitido fit rusticus, atque
Sulcos et vineta crepat mera, præparat ulmos,
Immoritur studiis, et amore senescit habendi.
Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita seges, bos est enectus arando;
Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus, —
Durus, ait, Vultei, nimis [11]attentusque videris
Esse mihi — Pol, me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium, dextramque, Deosque Penates
Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori. —
Qui semel aspexit quantùm dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede [12]verum est.

9 Quotidianus conviva.
10 Feriis Latinis a consule imperatis.
11 Attentus ad rem, id est avarus.
12 Aequum est

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

CELSO[1] gaudere et bene rem gerere Albinovano,
Musa rogata, refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret quid agam; dic, multa et pulchra[2] minantem,
Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleamve momorderit æstus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia, mente minùs validus quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum;
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur[3] me funesto properent arcere veterno;
Quæ nocuere[4] sequar; fugiam quæ profore credam;
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat, quo pacto rem gerat et se,
Ut placeat[5] juveni, percontare, utque cohorti.
Si dicet, Rectè: primùm gaudere; subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

1 Ordo est: O Musa a me rogata, renuntia Celso Albinovano, ut gaudeat et bene rem gerat.

2 Superbè promittentem.

3 Propterea quòd.

4 Quia sequar quæ, etc.

5 Neroni.

EPISTOLA IX.

AD CLAUDIUM NERONEM.

SEPTIMIUS, Claudi, nimirum intelligit unus
Quanti me facias: nam, quum rogat, et prece cogit
Scilicet, ut tibi se laudare et tradere coner,
Dignum[6] mente domoque legentis honesta Neronis;
Munere quum fungi propioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
Multa quidem dixi cur excusatus abirem;
Sed timui mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
Sic ego, majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis[7] ad urbanæ descendi præmia. Quòd si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem,
Scribe[8] tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

URBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores; hâc in re scilicet unâ

6 Dignum amicitiâ, et contubernio Neronis legentis, id est eligentis res honestas et honestos viros.

7 Descendi ad impudentiam seu inverecundiam, quæ frontis perfrictæ est præmium. Urbani enim perfrictioris oris esse solent quàm rustici.

8 De tuo grege esse, et amicorum numero.

Multùm dissimiles, ad cetera penè[1] gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, et alter:
Annuimus pariter, vetuli notique columbi;
Tu nidum servas, ego laudo ruris amœni
Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
Quid quæris? vivo, et regno, simul ista reliqui
Quæ vos ad cœlum effertis rumore secundo:
Utque[2] sacerdotis fugitivus, liba recuso;
Pane egeo, jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primùm;
Novistine locum potiorem rure beato?
Est[3] ubi plus tepeant hiemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
Quum semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
Deteriùs[4] Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe[5] inter varias nutritur silva columnas,
Laudaturque domus longos quæ prospicit agros.
Naturam expelles furcâ, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non[6], qui[7] Sidonio contendere callidus ostro

1 Simillimi.

2 Ut improbus sacerdotis servus, qui liba edere consuevit, tandem desiderat panem.

3 Est-ne locus ullus ubi, etc.?

4 Numquid herba deteriùs aut olet aut nitet quàm lapilli, id est marmora ex Numidiâ advecta, ex quibus Romæ fiunt pavimenta?

5 Apparet enim vitam rusticam suaviorem esse quàm urbanam, quia divites, quasi naturâ duce, in suis ædificiis urbem ruri similem reddere student. Nam arbores in hortis spatiosis conserunt, etc.

6 Is non accipiet certius damnum, qui nescit discernere purpuras, quàm qui, etc.

7 Cum purpurâ Sidoniâ

Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum propiusve medullis,
Quàm qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimiò delectavere secundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. Fuge magna; licet sub paupere tecto
Reges et regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frænumque recepit:
Sed, postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
Sic qui, pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Serviet æternùm, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor,[8] uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi;
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere quàm satis est, ac non cessare, videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
Tortum[9] digna sequi potiùs, quàm ducere, funem.
Hæc tibi[10] dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto quòd non simul esses, cetera lætus.

comparare lanas succo Aquinati tinctas.

8 Pedem lædet.

9 Quæ debet potiùs trahi quàm trahere, id est servire potiùs quàm imperare. Est allegoria ducta ab iis qui restim ductant.

10 Hæc dictabam puero meo scribenti, ut ad te mitterem.

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid et Colophon? majora minorave famâ?
Cunctaque[1] præ Campo et Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas, odio maris atque viarum? —
Scis Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem;
Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul e terrâ spectare furentem. —
Sed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lutoque
Aspersus, volet in cauponâ vivere: nec, qui
Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præstantia vitam:
Nec, si te validus jactaverit Auster in alto,
Idcirco navem trans Aegæum mare vendas.
Incolumi[2] Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod
Pænula[3] solstitio,[4] campestre nivalibus auris,
Per[5] brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet, et vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
Tu, quamcumque Deus tibi fortunaverit horam,

1 An cuncta illa videntur vilia, comparatione factâ cum campo Martio et Româ?

2 Homini sanæ mentis.

3 Vestis densa solstitio æstivo, id est æstate inutilis.

4 Vestis tenuis, quâ juvenes in campo Martio se exercentes utebantur.

5 Quod facit natatio in Tiberi per hiemem. Quis enim tunc nataret?

Gratâ sume manu; neu dulcia differ in annum,
Ut, quocumque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas: nam, si ratio et prudentia curas,
Non[6] locus effusi latè maris arbiter, aufert;
Cœlum, non animum, mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hîc est,
Est Ulubris, animus si te non deficit æquus.

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas;
Pauper enim non est[7] cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis et urticâ, sic vives[8] protinus, ut te
Confestim liquidus Fortunæ rivus[9] inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia nescit;
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur si Democriti pecus edit agellos
Cultaque,[10] dum peregrè est animus sine corpore velox;
Quum tu, inter scabiem tantam et contagia lucri,
Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures,

6 Non urbs, neque tota terra, quæ suo situ et arbitrio maris undas arcet, sed sola animi tranquillitas beatum efficit.

7 Cui nihil ad vitam deest.

8 Deinceps.

9 Ut te divitem faciat.

10 In rerum magnarum contemplatione occupatus.

Quæ mare compescant causæ, quid temperet annum;
Stellæ sponte suâ jussæne vagentur et errent;
Quid premat obscurum lunæ, quid proferat, orbem;
Quid velit et possit rerum concordia discors;
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verùm, seu pisces,[1] seu porrum, et cæpe trucidas,
Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et æquum.
Vilis[2] amicorum est annona, bonis ubi quid de'st.
Ne tamen ignores quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit: jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit[3] genibus minor: aurea fruges
Italiæ pleno diffudit Copia cornu.

EPISTOLA XIII.

AD VINIUM ASELLAM.

Ut[4] proficiscentem docui te sæpè diùque,
Augusto reddes signata volumina, Vini,
Si validus, si lætus erit, si denique poscet;
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis
Sedulus importes operâ vehemente minister.
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,
Abjicito potiùs, quàm quò perferre juberis
Clitellas[5] ferus impingas, Asinæque paternum

1 Seu nihil aliud occidis in cœnam nisi porrum et cæpe. Impropria est vel ironica locutio.

2 Parvo constant amici, quum viris bonis aliquid deest.

3 Supplex, et ad genua Cæsaris devolutus.

4 Quemadmodum.

5 Ne tamquam stupidus sub onere meorum libro-

Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus, ne fortè sub alâ
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum,
Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ,
Ut cum pileolo soleas conviva[6] tribulis.
Ne vulgò narres te sudavisse ferendo
Carmina quæ possint oculos auresque morari
Cæsaris: oratus multâ prece,[7] nitere porrò.
Vade, vale; cave ne titubes, mandataque frangas.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICUM SUUM.

Villice silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Variam dimittere[8] patres;
Certemus spinas animone ego fortiùs, an tu
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas et cura moratur,
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen isthuc mens animusque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe, beatum:
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè;

rum corruas, clitellas asini more in terram impegendo, idque in Augusti oculis, quum ei libros trades.

6 Vicinus ex eâdem tribu.

7 Da omnem operam.

8 Romanos senatores, vel homines grandes natu ad lites in Variâ discernendas.

In culpâ est animus, qui se non effugit umquam.
Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas,
Nunc urbem et ludos et balnea villicus optas:
Me constare mihi scis, et discedere tristem,
Quandocumque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur; eò disconvenit inter
Meque et te: nam, quæ deserta et inhospita tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit, et odit
Quæ tu pulchra putas. Fornix tibi et uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd
Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ;
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad[1] strepitum salias terræ gravis. Et tamen urges
Jampridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum[2] curas, et strictis frondibus[3] exples:
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
Multâ[4] mole docendus aprico parcere prato.
Nunc, age,[5] quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
Quem nosti bibulum mediâ de luce Falerni,
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herbâ:
Nec[6] lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat[7]; non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas et saxa moventem.

1 Ad cujus strepitum in citharâ vel tibiâ, tu saltes inscienter, quasi terræ inutile pondus.

2 Bovem ab altero separatum, et otiosum pascis.

3 Collectis frondibus saturas.

4 Multis molibus, scilicet saxis, fossis, aggeribus avertendus, ut prato parcat, id est ut prato non noceat.

5 Quid nostram concordiam dissolvat.

6 Non pudet genio indulsisse, sed pudet non abrumpere vitam intemperatam et libidinosam.

7 Maligno oculo atterit.

Cum servis urbana[8] diaria rodere mavis;
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
Optat ephippia bos piger; optat arare caballus.
Quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

EPISTOLA XV.

AD NUMONIUM VALAM.

Quae[9] sit hiems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni,
Quorum hominum regio, et qualis via: (nam mihi Baias
Musa[10] supervacuas Antonius, et tamen illis
Me facit invisum, gelidâ quum perluor undâ
Per medium frigus: sanè myrteta relinqui,
Dictaque cessantem nervis elidere morbum
Sulphura[11] contemni, vicus gemit, invidus ægris
Qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis[12], Gabiosque petunt et frigida rura:
Mutandus locus est, et diversoria nota
Præteragendus equus: [13] Quò tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Baias, lævâ stomachosus habenâ
Dicet eques: sed equis frænato est auris in ore:)

8 Rodere diaria, id est tenuiter vivere.

9 Hic longum est hyperbaton usque ad versum 24, ut sit ordo : Par est te scribere nobis ac nos tibi credere, quæ hiems sit Veliæ, id est quæ aëris qualitas in hieme, etc.

10 Antonius Musa, Augusti medicus clarissimus, dicit aquas calidas Baianas ad valetudinem meam non esse utiles.

11 Aquas sulphuratas.

12 Aquis frigidis in Etruriâ, sic nominatis a Clusio Etruriæ oppido.

13 Verba sunt Horatii aut cujusvis ad equum suum.

Major[1] utrum[2] populum frumenti copia pascat;
Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Jugis aquæ: ([3] nam vina nihil moror illius oræ:
Rure meo possum quidvis perferre patique;
Ad mare quum veni,[4] generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animumque meum, quod verba ministret.)
Tractus uter plures lepores, uter edûcet apros;
Utra magis pisces et echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum possim[5] Phæaxque reverti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere, par est.
Mænius, ut, rebus maternis atque paternis
Fortiter absumptis,[6] urbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum[7] præsepe teneret,
Impransus non qui civem dignosceret hoste,
Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus,
Pernicies et tempestas[8] barathrumque macelli,
Quidquid quæsierat, ventri donabat avaro.
Hic[9], ubi nequitiæ fautoribus et timidis nil
Aut paulùm abstulerat, patinas cœnabat omasi,
Vilis et agninæ, tribus ursis quod satis esset;
Scilicet[10] ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos, correctus. Mænius idem
Quidquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne

1 Repete versum 25. *Par est te scribere utrum, etc.*

2 In Veliâ, vel Salerno.

3 Vina aquosa quæ in Veliâ et Salerno nascuntur non desidero.

4 Nobile vinum.

5 Nitidus splendidusque, quales erant Phæaces, populi luxuriosi et voluptarii.

6 Facetus, ad divitum mensas risum movens.

7 Domum statam aut mensam.

8 Devorator. Est enim barathrum profunda vorago.

9 Mænius quum a nequitiæ fautoribus, id est luxuriosis, parùm, et a timidis, id est avaris, nihil auferret.

10 Ita ut inopiâ et egestate correctus diceret, etc.

Verterat[11] in fumum et cinerem, Non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona, quum sit obeso
Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ.
Nimirum hic ego sum; nam tuta et parvula laudo,
Quum res deficiunt, satis inter vilia fortis:
Verùm, ubi quid melius contingit et unctius, idem
Vos sapere et solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

EPISTOLA XVI.

AD QUINCTIUM.

Ne perconteris fundus meus, optime Quincti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne, an pratis, an amictâ vitibus ulmo;
Scribetur tibi forma loquaciter et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opâcâ
Valle; sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum decedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres et pruna ferunt? si quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvat umbrâ?
Dicas[12] adductum propiùs frondere Tarentum.
Fons[13] etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit[14] utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, et jam, si credis, amœnæ,

11 Postquam omnia consumpserat.

12 Dicere potes agrum meum tam esse amœnum quàm est Tarentum.

13 Est etiam in agro meo fons tam uber ut dignus sit appellari fluvius.

14 Salubris.

Incolumem tibi me præstant septembribus horis.
Tu rectè vivis, si curas esse quod[1] audis:
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum;
Neu, si te populus sanum rectèque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat[2] unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella[3] tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures,
« Tene magis salvum populus velit, an populum tu,
« Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
« Juppiter »; Augusti laudes agnoscere possis.
Quum pateris sapiens emendatusque vocari,
Respondesne[4] tuo, dic sodes, nomine? — Nempe
Vir bonus et prudens dici delector. — Ego, ac tu.
Qui[5] dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet; ut, si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone[6], meum est, inquit. Pono, tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Mordear[7] opprobriis falsis, mutemve colorem?
Falsus honor juvat et mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum et medicandum? Vir bonus
    est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat;
Quo multæ magnæque secantur judice lites;

1 Quod audis de te, id est quod diceris esse, nempe si talis sis qualem te fama testatur.

2 Cibo unctis.

3 Bella abs te gesta.

4 Itane respondes, quasi nominatim sis appellatus?

5 Sed populus inconstans, qui, etc.

6 Depone honorem, inquit populus.

7 Commovearne his falsis criminationibus?

Quo res sponsore et quo causæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio. —
Non hominem occidi.— Non pasces in cruce corvos.—
Sum bonus et frugi. — Renuit negat atque[8] Sabellus:
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, et[9] opertum miluus hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore;
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis quum surripis unum,
Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.
Vir[10] bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocumque Deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè quum dixit, Apollo;
Labra[11] movet, metuens audiri: Pulchra[12] Laverna,
Da mihi fallere, da justum sanctumque videri;
Noctem peccatis et fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum quum se demittit ob assem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porrò,
Qui metuens vivit, liber mihi non erit umquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat et obruitur re.
Vendere quum possis captivum, occidere noli:

8 Horatius in agro suo Sabino existens.

9 Occultum hamum: non desinunt tamen hæ feræ rapaces esse. Sic tu, etc.

10 Non verè, sed opinione vulgi.

11 Summissâ voce loquitur, nolens ea audiri ab assistentibus quæ secum precatur, sic, o pulchra Laverna, etc.

12 Dea furum.

Serviet utiliter: sine pascat durus aretque;
Naviget ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ prosit; portet frumenta penusque.
Vir[1] bonus et sapiens audebit dicere: Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? — Adimam bona. — Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet. — In manicis et
Compedibus sævo te sub custode tenebo. —
Ipse Deus, simul atque volam, me solvet. — Opinor,
Hoc sentit: Moriar; mors ultima linea rerum est.

EPISTOLA XVII.

AD SCAEVAM.

Quamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis
Quo tandem pacto deceat[2] majoribus uti,
Disce, docendus adhuc, quæ censet[3] amiculus; ut si
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice si quid
Et nos,[4] quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies et primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
Si lædit caupona, Ferentinum ire jubebo:
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
Nec vixit malè, qui natus moriensque[5] fefellit.
Si prodesse tuis, paulòque benigniùs ipsum

1 Vir re verâ bonus, et sapiens audebit cum Baccho sic alloqui Penthea.

2 Cum majoribus vivere et versari.

3 Ego Horatius, tuus amicus.

4 Quod ejus modi sit, ut velis in rem tuam vertere.

5 Qui adeo obscurè vixit ut ab hominibus ignoraretur.

Te tractare voles, accedes[6] siccus ad unctum. —
Si[7] pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus. —[8] Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. — Utrius horum
Verba probes et facta, doce; vel junior audi
Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
Mordacem[9] Cynicum sic eludebat, ut aiunt: —
Scurror ego ipse mihi, populo tu; rectius[10] hoc et
Splendidius multò est: equus ut me portet, alat rex,
Officium facio; tu poscis[11] vilia rerum,
Dante minor, quamvis fers te nullius egentem. —
Omnis Aristippum decuit color et status et res,
Tentantem majora, ferè præsentibus[12] æquum.
Contra,[13] quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter[14] purpureum non expectabit amictum,
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque:
Alter[15] Mileti textam cane pejus et angue
Vitabit chlamydem; morietur frigore, si non
Rettuleris pannum: refer, et sine vivat ineptus.
Res gerere et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis et cœlestia tentat:
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit ne non succederet; esto:

6 Inops ad opulentum.

7 Hoc est dictum Diogenis in Aristippum.

8 Aristippi responsum.

9 Diogenem his verbis irridebat.

10 Sibi scurrari.

11 Tu, Cynice, res viles poscis.

12 Præsentibus contentum.

13 Diogenem Cynicum.

14 Aristippus.

15 Diogenes vestem pretiosam rejiciet, ex optimâ lanâ factam in Mileto, Asiæ insulâ.

Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
Hic est, aut nusquam, quod quærimus: hic onus horret,
Ut parvis animis et parvo corpore majus;
Hic subit et perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus et pretium rectè petit experiens vir.
Coram[1] rege suâ de paupertate tacentes
Plus poscente ferent. Distat, sumasne pudenter,
An rapias: atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
« Indotata mihi soror est, paupercula mater,
« Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus, »
Qui dicit, clamat: « Victum date ». Succinit alter:
« Et mihi dividuo[2] findetur munere quadra. »
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, et rixæ multò minus, invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
Aut cistam effractam aut subducta viatica plorat,
Nota[3] refert meretricis acumina, sæpè[4] catellam,
Sæpè periscelidem raptam sibi flentis; uti mox
Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure[5] planum; licet illi plurima[6] manet
Lacryma; per sanctum juratus dicat Osirim,
Credite, non ludo; crudeles, tollite claudum.
Quære[7] peregrinum, vicinia rauca reclamat.

1 Coram amico suo potentiore.

2 Communicetur inter nos quadra, id est quarta pars panis, munere diviso.

3 Imitatur astutias meretricis.

4 Monile muliebre. Est diminutivum a catenâ.

5 Impostorem, qui in trivio sibi crus fractum esse mentiebatur.

6 Emanet, id est quamvis ille planus affatim lacrymetur.

7 Vicini multo clamore rauci reclamant illi plano: Quære peregrinum aliquem qui fraudes tuas non nôrit.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis[8] speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
Discolor, infido scurræ distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium propè majus,
Asperitas agrestis et inconcinna gravisque,
Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris;
Dum vult libertas dici mera, veraque virtus.
Virtus est medium vitiorum et[9] utrimque reductum.
Alter in obsequium plus æquo pronus, et imi
Derisor[10] lecti, sic nutum divitis horret,
Sic[11] iterat voces, et verba cadentia tollit,
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere,[12] vel partes mimum tractare secundas.
Alter[13] rixatur de lanâ sæpè caprinâ,
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides, et, verè quod placet, ut non
Acriter elatrem,[14] pretium ætas altera sordet.

8 Hominis, pabuli causâ, turpiter adulantis.

9 Ab utroque extremo, id est excessu et defectu remotum.

10 Qui deridet homines in infimâ parte lecti accumbentes.

11 Sic repetit voces divitis, quasi admirans.

12 Ut credas histrionem secundas partes comœdiæ agere cum voce submissiore vultuque humiliore, quàm qui agit primas.

13 Agrestis reprehensor.

14 Si pretii loco altera vita vel ætas longior mihi detur, ut non, etc.; certè contemnam.

Ambigitur quid enim?[1] Castor sciat an Dolichos plus;
Brundusium Minuci meliùs via ducat, an Appi.
Quem[2] damnosa Venus, quem præceps alea nudat,
Gloria quem supra vires et vestit et ungit,
Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
Quem paupertatis pudor et fuga, dives amicus,
Sæpè[3] decem vitiis instructior, odit et horret:
Aut, si non odit, regit; ac, veluti pia mater,
Plus quàm se sapere et virtutibus esse priorem
Vult, et ait[4] propè vera: Meæ, contendere noli,
Stultitiam patiuntur opes; tibi parvula res est:
Arcta decet sanum comitem toga; desine mecum
Certare. Eutrapelus cuicumque nocere volebat
Vestimenta dabat pretiosa.[5] Beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes;
Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
Officium;[6] nummos alienos pascet; ad imum
Thrax[7] erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis ullius umquam;
Commissumque teges, et vino tortus et irâ.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes;
Nec, quum venari volet[8] ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi, dissilnit,[9] donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion: tu cede potentis amici
Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros

1 Utrum Castor gladiator, an Dolichos sit scientior.

2 Ordo est: Dives amicus multò vitiosior quàm amicus minor odit eum, quem damnosa libido, etc.

3 Multis vitiis.

4 Veris propinqua.

5 Dives factus, fortunâ suâ jam mutatâ.

6 Nummos fœnore augebit.

7 Efficitur gladiator, urgente rerum inopiâ.

8 Ille superior amicus.

9 Donec lyra Amphionis, Zetho odiosa, desiit sonare.

Aetolis onerata plagis jumenta canesque,
Surge, et inhumanæ senium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis[10] solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque et membris; præsertim quum valeas, et
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum,
Possis: adde, virilia quòd[11] speciosiùs arma
Non est qui tractet: scis[12] quo clamore coronæ
Prœlia sustineas campestria: denique sævam
Militiam puer et Cantabrica bella tulisti
Sub duce qui templis Parthorum[13] signa refigit
Nunc, et si quid abest, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, et inexcusabilis abstes,
Quamvis nil extra numerum fecisse modumque
Curas, interdum nugaris rure paterno:
Partitur[14] lintres exercitus; Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur;
Adversarius est frater;[15] lacus, Hadria; donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis[16] qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit[17] pollice ludum.
Protinus ut moneam, si quid monitoris eges tu,
Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpè videto.
Percunctatorem fugito; nam garrulus idem est,
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Qualem commendes etiam atque etiam aspice; ne mox

10 Venari opus est usitatum Romanis.

11 Decentiùs quàm tu, o Lolli.

12 Quo applausu populi circumstantis.

13 Signa quæ Crassus amiserat.

14 Exercitus dividit naviculas inter se.

15 Lacus in fundo patris tui simulat mare Hadriaticum, in quo navale prœlium gestum est inter Augustum et Antonium.

16 Augustus.

17 Utrâque manu, id est summopere comprobabit.

Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur,[1] et quondam non dignum tradimus: ergo,
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Ut penitùs notum,[2] si tentent crimina, serves,
Tuterisque tuo fidentem præsidio; qui
Dente[3] Theonino quum circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries quum proximus ardet;
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age ne mutata retrorsùm te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi:
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula; quamvis
Nocturnos jures te formidare[4] vapores.
Deme supercilio nubem: plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, et percontabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum;
Ne te semper inops agitet vexetque cupido,
Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem[5] doctrina paret, naturane donet;
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum;
Quid[6] purè tranquillet, honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,

1 Et aliquando indignum alteri commendamus.

2 Si malevoli falsò eum culpent.

3 Invidis detrectatoribus. *Fuit Theon poëta maledicentissimus.*

4 Vapores vini.

5 Utrum virtutem.

6 Quid verè animum tranquillum reddat.

Quem[7] Mandela bibit, rugosus frigore pagus,
Quid sentire putas? quid credis, amice, precari?
Sit mihi quod nunc est, etiam minùs: et mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dî:
Sit bona librorum et provisæ frugis in annum
Copia; neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Sed satis est orare Jovem quæ donat et aufert:
Det vitam, det opes; æquum mî animum ipse parabo.

EPISTOLA XIX.

AD MAECENATEM.

Prisco si credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla placere diù nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus: ut[8] malè sanos
Ascripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
Ennius ipse pater numquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda. «[9] Forum putealque Libonis
« Mandabo siccis, adimam cantare severis ».
Hoc[10] simul edixit, non cessavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid, si quis vultu torvo ferus et pede nudo
Exiguæque togæ simulet textore Catonem,

7 Mandela est pagus in Sabinis, cujus incolæ frigore contracti aquam Digentiæ bibunt.

8 Divino furore correptos et extra se positos.

9 Res forenses et sedem prætoris a Libone in foro collocatam.

10 Postquam Ennius hoc clarè dixerat.

Virtutemne repræsentet moresque Catonis?
Rupit[1] Iarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile: quòd si
Pallerem[2] casu, biberent exangue cuminum.
O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpè
Bilem, sæpè jocum, vestri movêre tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia[3] princeps;
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit,
Dux regit examen.[4] Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque sequutus
Archilochi, non res et[5] agentia verba Lycamben.
Ac, ne me foliis ideo brevioribus ornes
Quòd timui mutare modos et carminis artem,
Temperat[6] Archilochi Musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar;
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris;
Nec[7] sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc[8] ego, non alio dictum priùs ore, Latinis
Vulgavi fidicen: juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis meà cur ingratus opuscula lector
Laudet ametque domi, [9] premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor

1 Iarbitam lingua Timagenis rhetoris æmula rupit, id est dirupit eum nimiùm clamando.

2 Si ego, inquit Horatius, præter solitum pallerem, mei imitatores biberent cuminum, quod eos redderet exangues, id est pallidos.

3 Primus.

4 Iambos inventos ab Archilocho, qui fuit ex Paro insulâ.

5 Verba ad laqueum adigentia.

6 Metrum Archilochi, quod nos imitamur, versibus Alcæi et Sapphûs temperamus.

7 Neobulæ Lycambes filiæ, *quæ se quoque post patrem suspendit*.

8 Hunc Archilochum.

9 Cur foris vituperet?

Impensis cœnarum et tritæ munere vestis;
Non ego, nobilium scriptorum auditor et ultor,
Grammaticas ambire tribus et pulpita dignor:
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi: Rides, ait, et[10] Jovis auribus ista
Servas: fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher.[11] Ad hæc ego naribus uti
Formido: et, luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et[12] diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,
Ira truces inimicitias et funebre bellum.

EPISTOLA XX.

AD LIBRUM SUUM.

Vertumnum[13] Janumque, liber, spectare videris;
Scilicet[14] ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves et grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
Non ita nutritus. Fuge quò descendere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?

10 Auribus Augusti Jovis nostri.

11 Ad ea quæ mihi ab illo dicta sunt vereor subsannare, id est vereor irridere quæ dixit.

12 Spatium emendandi carmina exposco. Metaphora ducta a ludorum dilatione gladiatoribus concessâ.

13 Vertumnus et Janus dii sunt qui præsunt rebus vendentium et ementium, ante quorum templa vel statuas erant loca in quibus cum ceteris rebus libri etiam venales erant librariorum columnis affixi.

14 Ut palàm te venalem offeras librariorum pumice expolitum.

Quid volui? dices, ubi quid te læserit. Et scis
In[1] breve te cogi, plenus quum languet amator.
Quòd[2] si non odio peccantis desipit augur,
Carus eris Romæ,[3] donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis, aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut[4] fugies Uticam, aut vinctus[5] mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus; ut ille
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum
Iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Quum[6] tibi sol tepidus plures admoverit aures,
Me libertino natum patre, et in tenui re
Majores pennas nido extendisse, loqueris;
Ut, quantùm generi demas, virtutibus addas:
Me primis urbis belli placuisse domique,
Corporis exigui,[7] præcanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Fortè meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

1 Complicari, et in manibus involvi.

2 Si ego, qui tibi peccanti ut augur futura prænuntio, non desipio odio tui, mihi bene monenti non parentis, etc.

3 Tantisper dum novus eris.

4 Exulabis. Est Utica urbs in Africâ.

5 Fient ex te litterarum integumenta. Solebant veteres aliâ chartâ suas epistolas operire.

6 Horâ diei tertiâ aut quartâ, quo tempore ludi magistri dictata pueris præbere consueverant.

7 Canum ante tempus.

EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

AD AUGUSTUM.

Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes, in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt,
Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.

8 Cognovit.

9 Ille homines suâ virtute accendit ad invidiam, qui artifices se inferiores suâ excellentiâ quodammodo opprimit.

Præsenti[1] tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus, sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cetera[2] nequaquam simili ratione modoque
Aestimat; et, nisi quæ terris semota suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit:
Sic[3] fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum
Vel Gabiis vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros,[4] annosa volumina vatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si[5], quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta vel optima, Romani pensantur eàdem
Scriptores trutinâ, non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce, duri.
Venimus ad summum fortunæ: pingimus atque
Psallimus et luctamur Achivis doctiùs[6] unctis.
Si meliora[7] dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter
Viles atque novos? excludat jurgia finis. —

1 Tibi verò viventi.

2 De ceteris rebus non rectè judicat, nam veteres poëtas ob solam vetustatem novis anteponit.

3 Ita favens veterum scriptis, ut dictitet Albanò, etc.

4 Antiqua vatum prædicta.

5 Ordo est: Si quia scripta Græcorum sunt antiquissima, sunt etiam optima, idcirco Romani scriptores, quò antiquiores erunt, eò meliores habebuntur; certè nihil restat nisi ut denegemus ea quæ sunt naturalia, scilicet quòd olea non habeat intra se lapillum, neque nux extra se corticem.

6 Doctiùs Græcis palæstritis, qui ungi solebant.

7 Temporis processu.

Est vetus atque probus, centum qui perficit annos. —
Quid, qui deperiit minor uno mense, vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
An quos et præsens et postera respuet ætas? —
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi vel toto est junior anno. —
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello, et demo unum, demo etiam unum;
Dum cadat, elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, et[8] virtutem æstimat annis,
Miraturque nihil nisi quod Libitina sacravit.
Ennius, et sapiens et fortis, et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quò[9] promissa cadant et somnia Pythagorea.
Nævius[10] in manibus non est, et mentibus hæret
Penè recens, adeo sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Actius alti;
Dicitur Afranî[11] toga convenisse Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens; habet hos numeratque poëtas
Ad nostrum tempus[12] Livî scriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectùm videt; est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat:
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
Dicere cedit eos, ignavè multa fatetur,

8 Virtutem carminis.

9 Ita negligenter scripsit, ut videatur parvi facere, quid de se promiserit vel somniârit.

10 Nævius, poëta Campanus, Ennio senior, non teritur manibus.

11 Togata comœdia Afranii Menandro similis dicitur.

12 Ab ævo Livii Andronici poëtæ antiquissimi.

Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendave carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium[1] dictare; sed emendata videri,
Pulchraque, et exactis minimum distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
Si versus paulò concinnior unus et alter,
Injustè totum[2] ducit venditque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè
Compositum illepidève putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.
Rectè[3] necne crocum floresque perambulet Attæ
Fabula si dubitem, clament periisse pudorem
Cuncti penè patres, ea quum reprehendere coner
Quæ gravis Aesopus, quæ doctus Roscius[4] egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel quia turpe putant[5] parere minoribus, et, quæ
Imberbi didicere, senes perdenda fateri.
Jam[6] saliare Numæ carmen qui laudat, et illud
Quod mecum ignorát solus vult scire videri,
Ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.
Quòd si tam Graiis novitas invisa fuisset
Quàm nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret[7] tereretque viritim publicus usus?
Ut primùm positis nugari Græcia bellis

1 Orbilium magistrum meum plagas suis discipulis infligere gaudentem.

2 Producit, ostentat.

3 Si dubitarem utrum rectè et meritò fabula Attæ, poëtæ antiqui, recitetur in scenâ croco et floribus conspersâ.

4 Recitavit in scenâ.

5 Concedere nobis quos se inferiores esse putant.

6 Quod Salii Martis sacerdotes a Numâ Pompilio instituti saliendo canebant.

7 Quod, dum singuli viri legunt, assiduo usu tereretur.

Cœpit, et in vitium fortunâ labier[8] æquâ,
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit;
Suspendit pictâ vultum mentemque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis:
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit[9] maturè plena reliquit.
Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc[10] paces habuere bonæ ventique secundi.
Romæ dulce diù fuit et solemne reclusâ
Manè domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos[11] nominibus rectis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis, et calet uno
Scribendi studio: puerique patresque severi
Fronde comas vincti cœnant et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior; et, priùs orto
Sole, vigil calamum et chartas et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet;[12] abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare; quod medicorum est,
Promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
Scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen et levis hæc insania, quantas
Virtutes habeat, sic collige: Vatis avarus
Non temerè est animus; versus amat, hoc studet unum;
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
Non fraudem socio puerove incogitat ullam

8 Fortunâ secundâ.

9 Celeriter satiata.

10 Ex pace igitur et rebus secundis nata est hæc in Græciâ artium varietas.

11 Nummos per syngrapham viris bonis et fidis creditos.

12 Herbam valde amaram.

Pupillo; vivit siliquis et pane secundo.
Militiæ quamquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbumque poëta[1] figurat;
Torquet ab obscenis jam nunc sermonibus aurem;
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis et invidiæ corrector et iræ;
Rectè facta refert; [2] orientia tempora notis
Instruit exemplis; inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde[3] preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem[4] chorus, et præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, pueris, et conjuge fidâ,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino[5] Genium memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit;
Libertasque[6] recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas

1 Poëta conformat vocem et pronunciationem pueri.

2 Homines qui hodie vivunt, et qui post nascentur.

3 Unde disceret carmina sæcularia, quæ apud antiquos ludis sæcularibus virgines et pueri diis immortalibus canebant?

4 Chorus puerorum et virginum.

5 Genium, naturæ deum, qui facit homines vitæ brevitatis esse memores.

6 Anniversaria libertas.

Ire domos impunè minax: doluere cruento
Dente lacessiti; fuit[7] intactis quoque cura
Conditione super communi: quin etiam lex
Pœnaque lata,[8] malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.[9] Vertêre modum, formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio.[10] Sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; et grave virus
Munditiæ pepulere: sed in longum tamen ævum
Manserunt hodieque manent vestigia[11] ruris.
Serus[12] enim Græcis admovit acumina chartis;
Et, post Punica bella quietus, quærere cœpit
Quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.
Tentavit quoque rem[13] si dignè vertere posset;
Et placuit sibi, naturâ sublimis et acer:
Nam spirat tragicum satis, et feliciter audet;
Sed turpem putat inscitè metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
Sudoris minimum, sed habet Comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minùs. Aspice Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus[14] sit Dossennus edacibus in parasitis;

7 Ii quos maledicentia non attigerat communi periculo prospiciebant.

8 Maledico carmine.

9 Mutaverunt rationem scribendi metu fustuarii.

10 Hoc modo paulatim evanuit numerus ille poëticus impolitus, qui Saturno regnante floruerat.

11 Rusticitatis in romanis poëtis.

12 Romanus serò studium contulit ad scripta Græcorum.

13 An aptè transferre posset græca in latinum sermonem.

14 Quantum studium Dossennus, poëta comicus, in describendis parasitis posuerit.

Quàm[1] non adstricto percurrat pulpita socco.
Gestit[2] enim nummum in loculos demittere, post hoc
Securus cadat an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator,[3] sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit ac reficit.[4] Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpè etiam audacem fugat hoc, terretque poëtam,
Quod numero plures, virtute et honore[5] minores,
Indocti stolidique, et depugnare parati
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet.
Verùm equiti quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa[6] premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ peditumque catervæ;
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves;
Captivum portatur ebur,[7] captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus,[8] seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentiùs ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces

1 Quàm incurius et negligens in aliis personis exhibendis.

2 Gaudet lucrum facere.

3 Spectator diligens gaudio inflat, id est superbire facit.

4 Pereat res scenica, et nihil mihi cum eâ sit.

5 Nempe plebeii.

6 Complicantur.

7 Simulacrum urbis Corinthi, quam L. Memmius cepit ac demolitus est.

8 Sive camelopardalis, ex camelo etautherâ concretus.

Evaluere sonum referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscum:
Tanto cum strepitu ludi spectantur et artes
Divitiæque peregrinæ; quibus[9] oblitus actor
Quum stetit in scenâ,[10] concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? — Nil sanè. — Quid placet ergo? —
Lana Tarentino violas imitata[11] veneno.
Ac ne fortè putes me, quæ facere ipse recusem,
Quum rectè tractent alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta[12] meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, et his qui se lectori credere malunt,
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem,[13] si munus Apolline dignum
Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpè poëtæ,
Ut[14] vineta egomet cædam mea, quum tibi librum
Sollicito damus, aut fesso;[15] quum lædimur unum
Si quis amicorum est ausus reprêndere versum;
Quum loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Quum lamentamur non apparere labores
Nostros et tenui deducta poëmata filo;
Quum speramus eò rem venturam, ut, simul atque

9 Quibus actor indutus, seu potiùs commaculatus, etc.

10 Plausus a populo datur propter elegantem actoris vestitum, non propter orationem ejus, qui nihil adhuc dixerat.

11 Colore.

12 Qui animum meum sine causâ perturbat.

13 Si bibliothecam Apollini a te consecratam et ædificatam, etc.

14 Ut meipsum omnium primum reprehendam.

15 Quum offendimur.

Carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere quales
Aedituos[1] habeat belli spectata domique
Virtus[2], indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui versibus et malè natis
Rettulit acceptos, regale numisma,[3] Philippos.
Sed, veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta[4] linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit ne quis se, præter Apellen,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile[5] videndis artibus illud
Ad libros et ad hæc Musarum dona vocares,
Bœotûm in crasso jurares aëre[6] natum.
At[7] neque dedecorant tua de se judicia atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ:
Nec magis expressi vultus per aënea signa
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere[8] gestas,
Terrarumque situs et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque

1 Quales poëtas. Metaphora ducta ab æditus sacrarum ædium custodibus.

2 Virtus tua, o Auguste.

3 Nummos imagine Philippi regis signatos.

4 Deturpant.

5 In picturâ et sculpturâ perspiciendâ.

6 Jurares Alexandrum pinguem esse et hebetem, quales sunt in Bœotiâ nati.

7 Ordo est: At dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ non dedecorant tua de se judicia, etc.

8 Tuâ virtute gestas.

Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantùm cuperem, possem quoque: sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua, nec meus audet
Rem tentare pudor quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem, stultè quem diligit, urget,
Præcipuè quum se numeris commendat et arte:
Discit enim citiùs meminitque libentiùs illud
Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
Nil moror officium quod me gravat: ac neque ficto
In pejus vultu[9] proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto;
Ne[10] rubeam pingui donatus munere, et unà
Cum scriptore meo, capsâ[11] porrectus apertâ,
Deferar in vicum vendentem thus et odores,
Et piper, et quidquid chartis[12] amicitur ineptis.

EPISTOLA II.

AD JULIUM FLORUM.

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis fortè velit[13] puerum tibi vendere, natum
Tibure vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic, et
Candidus et talos a vertice pulcher ad imos,
Fiet eritque tuus[14] nummorum millibus octo,

9 Proponi in publico.
10 Ne pudore afficiar crasso descriptus carmine.
11 Extentus, quasi cadaver in cistâ.
12 Involvitur.
13 Servum.
14 Soluto pretio.

Verna[1] ministeriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet; argillà quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulcè, bibenti.
Multa fidem promissa[2] levant, ubi pleniùs æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces.
Res urget me nulla, meo sum pauper in ære:
Nemo[3] hoc mangonum faceret tibi: non temerè a me
Quivis ferret idem: semel hic cessavit, et, ut fit,
In[4] scalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos,[5] excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens[6] emisti vitiosum; dicta tibi est lex:
Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum; ne mea sævus
Jurgares ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci,[7] mecum facientia jura
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc[8] vehemens lupus, et sibi et hosti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,

1 Servus ex ancillâ meâ natus.

2 Minuunt fidem.

3 Nemo ex iis qui servos vendunt tibi vitia eorum patefaceret ut ego tibi.

4 Ordo est: Hic puer latuit, metuens habenæ pendentis in scalis, id est metuens verberari, loris vinciendus, quæ pendebant in scalis.

5 Si fuga servi, quam ego excepi et expressi, te nihil offendat.

6 Sciens, o Flore, quasi mancipium emisti me vitiosum, ita tamen ut vitium meum tibi prædixerim.

7 Si jura me adjuvantia labefactare coneris.

8 Acer inimicus.

Præsidium[9] regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis;
Accipit et bis dena[10] super sestertia nummûm.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eumdem
Verbis quæ timido quoque possent addere mentem:
I, bone, quò virtus tua te vocat; i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia: quid stas?
Post hæc ille[11] catus, quantumvis rusticus, Ibit,
Ibit eò quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit, atque[12] doceri
Iratus Graiis quantùm nocuisset Achilles:
Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ;
Scilicet ut possem curvo dignoscere[13] rectum,
Atque inter[14] silvas Academi quærere verum.
Dura sed emovêre loco me tempora grato;
Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura[15] lacertis.
Unde simul primùm me dimisere[16] Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris et fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem: sed[17] quod non desit habentem
Quæ poterunt umquam satis expurgare cicutæ,
Ni meliùs dormire putem quàm scribere versus?

9 Præsidium Mithridatis.

10 Præter hæc dona accepit vigenti millia sestertium nummûm.

11 Prudens.

12 Id est Iliadem Homeri didici.

13 Bonum a pravo.

14 Inter obscuros philosophos academicos, sic dictos ab Academo Atheniensi, qui Athenis construxerat porticum quæ postea Academia nominata est.

15 Viribus.

16 Philippi, urbs in Thraciâ a Philippo condita.

17 Habentem quod sufficiat.

Singula de nobis anni prædantur euntes;
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poëmata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantque:
Carmine[1] tu gaudes; hic delectatur iambis;
Ille[2] Bioneis sermonibus et sale nigro.
Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato:
Quid dem? quid non dem? renuis tu quod jubet alter:
Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.
Præter cetera, me Romæne poëmata censes
Scribere posse inter tot curas totque labores?
Hic[3] sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis:[4] cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino; visendus uterque.
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque[5] redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Tristia robustis luctantur funera plaustris;
Hàc rabiosa fugit canis, hàc lutulenta ruit sus:
I nunc, et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrà:
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod[6] vacuas desumpsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque

1 Carmine heroïco.
2 Lividis jocis, id est satirâ. Bion, Sophistes cognominatus, adeo mordax fuit in poëtas, ut ne Homero quidem parceret.
3 Ad respondendum pro se.
4 Aegrotat.
5 Operum conductor.
6 Ille qui sibi elegit Athenas vacuas, id est urbem quietissimam.

Libris et curis, statuâ taciturnius exit
Plerùmque, et risu populum quatit: hic ego, rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater[7] erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores;
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minùs argutos vexat furor iste poëtas?
Carmina compono, hic elegos: mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
spectemus vacuam Romanis vatibus[8] ædem.
Mox etiam, si fortè vacas, sequere, et procul audi
Quid ferat et quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
Lento[9] Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius; ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus adposcere visus,
Fit[10] Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Quum scribo et supplex populi suffragia capto:
Idem, finitis studiis et mente receptâ,
Obturem[11] patulas impunè legentibus aures.
Ridentur mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes, et se venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant, quidquid scripsere, beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti;

7 Jurisconsulti frater.

8 Templum Apollinis, cui bibliotheca fuit adjuncta ab Augusto extructa.

9 Tamquam Samnites, qui adversùs Romanos pugnaverunt usque ad nocturnas lucernas, id est vesperam.

10 Appellatur a me Mimnermus.

11 Obturare mihi liceat aures impunè, id est sine periculo.

Audebit quæcumque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur.
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et[1] versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata[2] diù populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quæ, priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit et deserta vetustas:
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus.
Vehemens et liquidus, puroque simillimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ.
Luxuriantia compescet, nimis aspera sano
Levabit[3] cultu, virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, et[4] torquebitur, ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa[5] movetur.
Prætulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me,[6] vel denique fallant,
Quàm sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In[7] vacuo lætus sessor plausorque theatro;
Cetera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem; posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ;
Posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi, cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,

1 Et quamvis adhuc sint domi abdita.

2 Verba obsoleta et inusitata e tenebris extrahet.

3 Poliet et leniet sano artificio.

4 Fatigabitur ut mimus, qui, etc.

5 Qui saltat nunc Satyrum, nunc tardum Cyclopa.

6 Vel ignota sint.

7 In vacuo, ubi nulli spectatores erant.

Et redit ad sese: Pol, me occidistis, amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quocirca meçum loquor hæc, tacitusque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quòd quantò plura parâsti,
Tantò plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monstratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres, radice vel herbâ
Proficiente nihil, curarier? Audieras, cui
Rem[8] Dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; et, quum sis nihilo sapientior ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus îsdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent,
Si cupidum timidumque minus te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno.
Si proprium est quod quis librâ mercatus et ære est,
Quædam, si credis consultis,[9] mancipat usus;
Qui te pascit ager, tuus est; et villicus Orbî,
Quum segetes[10] occat, tibi mox frumenta daturas,
Te dominum sentit. Das nummos; accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis

8 Divitias.

9 Efficit usus quædam propria.

10 Occare est semen sparsum terrâ operire fractis glebis.

Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum:
Sed vocat[1] usque suum, quà populus adsita certis
Limitibus vicina refugit jurgia; tamquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supremâ,
Permutet dominos et cedat[2] in altera jura.
Sic, quia perpetuus nulli datur usus, et hæres
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam,
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla,[3] tabellas,
Argentum, vestes[4] Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant; est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare et ludere et ungi
Præferat[5] Herodis palmetis pinguibus; alter,
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu
Silvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturæ Deus humanæ,[6] mortalis in unumquodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.
Utar, et ex modico, quantùm res poscet, acervo
Tollam; nec metuam quid de me judicet hæres,
Quòd non plura datis invenerit: et tamen idem
Scire volam quantùm simplex hilarisque[7] nepoti
Discrepet, et quantùm discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumptum

1 Eò usque suum.
2 In alterius potestatem.
3 Picturas.
4 Purpurâ.
5 Scit Genius quamobrem alter ex duobus fratribus malit esse otiosus quàm possidere omnia Syriæ palmeta, id est loca palmis consita.
6 Qui, unoquoque nostrûm mortuo, moritur.
7 Luxurioso.

Invitus facias; neque plura parare labores;
Ac potiùs, puer ut festis[8] quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda procul procul absit: ego, utrum
Nave ferar magnâ an parvâ,[9] ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis aquilone secundo;
Non tamen adversis ætatem ducimus austris:
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non ès avarus: abi. Quid? cetera jam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures portentaque Thessala rides?
Natales[10] gratè numeras? ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senectâ?
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis,[11] decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis atque bibisti:
Tempus abire tibi est,[12] ne potum largiùs æquo
Rideat et pulset lasciva decentiùs ætas.

8 Quinque diebus festis Minervæ dicatis.

9 Ad omnem eventum imperturbatus ero.

10 Commemoras libenter ætatem tuam et annos qui propinquitatem mortis denunciant?

11 Da locum melioribus et doctioribus.

12 Ne te nimis potum.

QUINTI

HORATII FLACCI

ARS POETICA.

AD PISONES.

Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas,
Undique[1] collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè,
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species;[2] ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

1 Membris ex omnibus animalibus et ex quovis elemento corrogatis, ad hoc monstrum constituendum.

2 Ut neque finis neque principium uni formæ respondeat proportione.

Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim:
Sed non ut placidis coëant immitia; non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis[3] gravibus plerumque et magna professis
Purpureus[4], latè qui splendeat, unus et alter
Assuitur pannus; quum lucus et ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus:
Sed nunc non erat[5] his locus. Et fortasse cupressum
Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus ære dato qui pingitur? Amphora cœpit
Institui;[6] currente rotâ cur urceus exit?
Denique sit, quod vis, simplex dumtaxat et unum.
Maxima pars vatum, pater, et juvenes patre digni,
Decipimur specie recti: brevis esse laboro,
Obscurus fio: sectantem levia nervi
Deficiunt animique: professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam
Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Aemilium[7] circa ludum faber imus et ungues
Exprimet et molles imitabitur ære capillos;
Infelix operis summâ, quia ponere totum
Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

3 Principiis gravibus.

4 Splendida orationis particula, vel inepta descriptio ornandi causâ adhibetur.

5 His pannis purpureis, id est eloquentiæ intempestivæ.

6 Progrediente operis scriptione. Metaphora ducta a rotâ figulari.

7 Circa Aemilium ludum, id est locum gladiatorium a L. Aemilio sic nominatum.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus; et versate diù quid ferre recusent,
Quid valeant humeri:[1] cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
In verbis etiam[2] tenuis cautusque serendis,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
Dixeris egregiè,[3] notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum. Si fortè necesse est
Indiciis[4] monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita[5] Cethegis
Continget; dabiturque licentia sumpta pudenter:
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem
Cæcilio Plautoque dabit Romanus ademptum
Virgilio Varioque? ego cur,[6] acquirere pauca
Si possum, invideor, quum lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit semperque licebit
Signatum[7] præsente notâ producere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,

1 Cui scribendi materia erit delecta potenter, id est secundùm facultatem ingenii sui.

2 Parcus in verbis novandis.

3 Si artificiosa verborum connexio verbum alioqui novum reddiderit notum et perspicuum.

4 Vocabulis novis.

5 Vocabula incognita veteribus, qualis erat M. Cornelius Cethegus, quem M. Tullius in Bruto posuit inter priscos oratores.

6 Nova verba facere.

7 Licuit in medium proferre novam vocem, quam præsens usus comprobavit. Metaphora ducta a pecuniâ, quæ notam seu formam impressam continet.

Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque.
Debemur morti nos nostraque; sive receptus
Terrâ Neptunus classes aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisque diù palus, aptaque remis,
Vicinas urbes[8] alit et grave sentit aratrum;
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt;
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
Multa renascentur quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.
Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella,
Quo[9] scribi possent numero monstravit Homerus.
Versibus[10] impariter junctis[11] querimonia primùm,
Post etiam inclusa est[12] voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.
Archilochum[13] proprio rabies armavit iambo:
Hunc[14] socci cepere pedem grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares
Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
Musa dedit[15] fidibus Divos puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.
Descriptas[16] servare vices operumque colores
Cur ego si nequeo ignoroque poëta salutor?
Cur nescire, pudens pravè, quàm discere malo?

8 Suis frugibus alit.

9 Quibus pedibus, quo carminis genere, scilicet heroïco.

10 Carminibus elegiacis, quorum alterum est hexametrum, alterum pentametrum.

11 Res tristes.

12 Res lætæ, quæ nobis ex animi sententiâ eveniunt.

13 Iambo a se invento.

14 Hunc versum iambicum admiserunt Comœdiæ et Tragœdiæ.

15 Versibus lyricis.

16 Suas cujusque poëmatis partes servare.

Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item privatis, ac propè[1] socco
Dignis, carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula[2] quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem Comœdia tollit;
Iratusque[3] Chremes tumido delitigat ore.
Et tragicus plerumque dolet sermone[4] pedestri:
Telephus et Peleus quum pauper et exsul, uterque
Projicit[5] ampullas et sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulchra esse poëmata; dulcia sunto,
Et quocumque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent
Humani vultus: si vis me flere, dolendum est
Primùm ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum
Vultum verba decent; iratum, plena minarum;
Ludentem, lasciva; severum, seria dictu.
Format enim natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum[6] habitum; juvat, aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit;
Post effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt[7] fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm Davusne loquatur, an heros;
Maturusne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;

1 Stylo comico.

2 Unaquæque materia sive comica sive tragica suo carmine decenti et proprio tractetur.

3 Apud Terentium.

4 Humili dictione.

5 Longè a se rejicit.

6 Ad omnem fortunæ varietatem vultu et animo exprimendam.

7 A statu et conditione loquentis aliena.

Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura[8] neget sibi nata, nihil non arroget armis:
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid[9] inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam, servetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile[10] est propriè communia dicere: tuque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictaque primus.
Publica[11] materies privati juris erit,[12] si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
Néc verbum verbo curabis reddere, fidus
Interpres;[13] nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec sic incipies, ut[14] scriptor cyclicus olim:
« Fortunam Priami cantabo et nobile bellum ».

8 Sit legum contemptor.

9 Ab aliis poëtis non tractatum.

10 Difficile est communia, id est argumenta fabularum, a nullo ante tractata, ita propriè dicere, id est ita præclarè scribere, ut propriè tua jure dici possint.

11 Argumentum ab alio publicatum, vel tractatum, tuum putabitur, si, etc.

12 Si non hærebis in circulo omnibus patente et contempto, id est si tuum auctorem, quem imitaris, non sequeris ita religiosè, ut nihil addas de tuo, nihil invenias, nihil immutes.

13 Et si tu, qui imitator es, non conjicies te in locum tam angustum, unde te explicare honestè non possis sine pudore et reprehensione.

14 Ut poëta circumforaneus, qui, in conventiculis, hominibus suos versus obtrudit in orbem coactis.

Quid dignum[1] tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.
Quantò rectiùs[2] hic qui nil molitur ineptè!
« Dic mihi, Musa,[3] virum, captæ post tempora Trojæ,
« Qui mores hominum multorum vidit et urbes ».
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphaten Scyllamque et cum Cyclope Charybdin;
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.
Semper ad eventum festinat; et in medias res,
Non secus ac notas, auditorem rapit; et, quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit;
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa[4] manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat:
Aetatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque[5] decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo
Signat humum, gestit[6] paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temerè, et mutatur in horas.
Imberbus juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,[7]

1 Tam pleno ore, id est tantâ verborum granditate.

2 Scilicet Homerus, qui conatur nihil imperitè scribere.

3 Ulyssem.

4 Manentis donec removeantur aulæa scenam exornantia, id est usque ad finem.

5 Crescentibus aut decrescentibus naturis suum cuique decorum est tribuendum.

6 Cum æqualibus, qui sunt ejusdem ferè ætatis.

7 Pecuniæ.

Sublimis[8], cupidusque et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animusque virilis
Quærit opes et amicitias, inservit honori,
Commisisse cavet quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda; vel quòd
Quærit, et inventis miser abstinet ac timet uti;
Vel quòd res omnes timidè gelidèque ministrat,
Dilator,[9]spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
Multa ferunt[10]anni venientes commoda secum;
Multa[11]recedentes adimunt. Ne fortè seniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles,
Semper in[12]adjunctis ævoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur:
Segniùs irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam; multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens:
Ne pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor neu sit quinto productior actu
Fabula quæ posci vult et spectata reponi:
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice[13]nodus
Inciderit: nec[14]quarta loqui persona laboret.

8 Superbus, elatus.

9 Longinqua sperans, quum sit morti proximus.

10 Anni ab incunabulis ad mediam ætatem.

11 Post mediam ætatem.

12 In iis moribus qui sunt appositi et unicuique ætati apti.

13 Res ardua et difficilis.

14 Nec plures personæ uno et eodem tempore in scenam prodeant locuturæ, quàm tres.

Actoris partes chorus officiumque[1] virile
Defendat; neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat et hæreat aptè:
Ille[2] bonis faveatque, et consilietur amicis;
Et regat iratos, et amet pacare tumentes;
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam, legesque, et[3] apertis otia portis;
Ille tegat[4] commissa; Deosque precetur et oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia[5] non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
Aemula, sed tenuis simplexque foraminè pauco
Aspirare et adesse choris erat utilis, atque
Nondum[6] spissa nimis complere sedilia flatu,
Quò sanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi castusque verecundusque coibat.
Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus,[7] vinoque diurno
Placari Genius festis impunè diebus,
Accessit[8] numerisque modisque licentia major.
Indoctus quid enim saperet, liberque laborum,
Rusticus urbano[9] confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumque et luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem:

1 Officium virile, quamvis sit mulierum cœtus, nam masculinum genus complecti solet femininum.

2 Ille chorus, *cujus officium breviter docet Horatius.*

3 Portæ clausæ bellum, apertæ pacem indicant.

4 Arcana fidei commissa ne prodat.

5 Tibia veterum tenuis fuit et simplex, id est veteres simplici musicâ in scenis usi sunt, at nunc, imperio Romano florente, tibia non solùm ornatur orichalco, sed tot habet foramina, ut sonet tamquam tuba.

6 Sedilia (in quibus sedebat spectator) nondum nimis referta.

7 De die convivari et potare.

8 Et rhythmis et cantui.

9 Commixtus.

Sic etiam[10] fidibus voces crevere severis,
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliumque[11] sagax rerum et divina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum
Mox etiam agrestes Satyros[12] nudavit, et[13] asper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eò quòd
Illecebris erat et gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
Ne quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro,
Migret[14] in obscuras humili sermone tabernas;
Aut,[15] dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire[16] leves indigna Tragœdia versus,
Ut festis matrona[17] moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et[18] dominantia nomina solùm

10 Citharis accesserunt et multiplicati sunt modi et soni, id est chordæ.

11 Et sententia, id est prudens oratio personarum (ex quibus chorus constitit) parum ab Apollinis oraculo distitit.

12 Satyros nudos introduxit verbis et motibus obscenis risum moventes.

13 Primò asper in Tragœdiâ, mox asperitatem facetiis condivit, salvâ gravitate Tragœdiæ.

14 Ne utatur sermone humili et abjecto, qualis est tabernariorum et opificum oratio.

15 Dum comicam humilitatem reformidat, ne intumescat, captans magna supra vires, quasi inter nubes et cœlum versans.

16 Ineptè loqui. Ordo et sententia verborum hæc est. Tragœdia, quæ indigna est in quâ versus leves emittantur, intererit, id est versabitur inter satyros velut pudica femina, quæ non nisi coacta festis diebus modicè saltat.

17 Saltare.

18 Nomina propria, quæ in suo sensu dominantur,

Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo;
Nec sic enitar tragico differre colori,
Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax
Pythias[1] emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque Dei Silenus alumni.
Ex[2] noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem; sudet multùm frustràque laboret
Ausus idem: tantùm series juncturaque pollet,
Tantùm de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni
Ne, velut innati triviis ac penè forenses,
Aut nimiùm teneris[3] juvenentur versibus umquam,
Aut immunda[4] crepent ignominiosaque dicta:
Offenduntur enim, quibus est equus et pater et res;
Nec, si quid[5] fricti ciceris probat et nucis emptor,
Aequis accipiunt animis donantve coronâ.
Syllaba longa brevi subjecta vocatur iambus;
Pes citus;[6] unde etiam trimetris accrescere jussit
Nomen iambeis, quum senos redderet ictus,
Primus[7] ad extremum similis sibi:[8] non ita pridem,
Tardior ut paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in jura paterna recepit

non expulsa de sede suâ a translatis.

1 Deluso. Metaphora a quadrupedibus, quibus lac subtractum est.

2 Ex re notâ, non abstrusâ, fictum sequar, id est carmen satyricum fingam.

3 Ne versibus nimiùm excultis juveniliter lasciviant.

4 Aut verba nimis obscena loquantur.

5 Fricti ciceris emptor est homo pauper et plebeius, qui cicere, interea dum agebantur fabulæ, et quovis alio tempore, famem levaret.

6 Ex quo, quòd iambus sit ita citus, jussit iambeos, versus senarios, trimetros quòque nominari.

7 A principio ad finem, olim ex iambis dumtaxat constans.

8 Non diù est quòd inseri cœperunt spondæi et alii pedes inter iambos.

Commodus et patiens; non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialiter.[9] Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni.
In scenam missos[10] magno cum pondere versus,
Aut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
Aut ignoratæ[11] premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex;
Et data Romanis venia est[12] indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter, ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus, et intra
Spem veniæ cautus? Vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales, nimiùm patienter[13] utrumque,
Ne dicam stultè, mirati; si modò ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum[14] digitis callemus, et aure.
Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ
Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis
Qui canerent agerentque[15] peruncti fæcibus ora.
Post hunc,[16] personæ pallæque repertor honestæ,
Aeschylus et modicis instravit[17] pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui nitique cothurno.
Successit vetus[18] his Comœdia, non sine multâ

9 Hic iambus..

10 Versus crebris spondæis tardatos.

11 Iambus rarò adhibitus indicat versus præproperè et negligenter scribi, vel sine arte et minùs accuratè.

12 Indignè, immeritò.

13 Numeros et sales.

14 Digitis, digerendo versus in pedes; aure, audiendo an versus sit numerosus.

15 Habentes ora fæcibus vini peruncta.

16 Larvæ.

17 Scenam modicè instituit.

18 Tragœdiis vetus Comœdia fuit posterior.

Laude; sed in vitium libertas excidit et vim
Dignam lege regi: lex est accepta, chorusque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poëtæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere et celebrare domestica facta,
Vel qui[1] prætextas, vel qui docuere[2] togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis,
Quàm linguâ, Latium, si non offenderet unum-
quemque poëtarum limæ labor et mora. Vos, o
Pompilius[3] sanguis, carmen reprehendite quod non
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Presectum[4] decies non castigavit ad unguem.
Ingenium miserâ quia fortunatius arte
Credit, et excludit sanos Helicone poëtas,
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poëtæ,
Si[5] tribus Anticyris caput insanabile[6] numquam
Tonsori Licino commiserit. O ego[7] lævus,
Qui purgor bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata: verùm
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi:
Munus et officium, nil scribens ipse, docebo;

1 Latinas fabulas in quibus prætextati, id est personæ nobiles, fuerunt inducti.

2 Fabulas tabernarias, in quibus plebeiæ et privatæ personæ fuerunt inductæ.

3 A Numâ Pompilio originem ducentes, vos, o Pisones, reprehendite, etc.

4 Non perfectissimè polivit. Metaphora ducta a marmorariis artificibus, qui unguibus juncturas probant et opus perpoliunt.

5 In insulâ Anticyrâ multùm nascitur ellebori, quo sumpto dementes sanantur.

6 Si caput numquam tondendum curaverit.

7 Ego stultus.

Unde parentur opes; quid alat formetque poëtam;
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè sapere est et principium et fons.
Rem[8] tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ:
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes,
Quod sit[9] conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis; ille profectò
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa[10] locis[11] morataque rectè
Fabula, nullius veneris, sine pondere et arte,
Valdiùs oblectat populum meliùsque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundò
Musa loqui, præter laudem[12] nullius avaris:
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. — Dicat
Filius Albini, si de[13] quincunce remota est
Uncia, quid superat? — Poteras dixisse,[14] triens. —
Eu!
Rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit? —
Semis[15]. — An, hæc animos ærugo et cura peculî
Quum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda[16] cedro et levi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt, aut delectare, poëtæ,

8 Materiam, argumentum.

9 Senatoris.

10 Locis communibus ornata.

11 In quâ mores personarum scitè exprimuntur.

12 Nullius rei cupidis.

13 De quinque unciis.

14 Tertia pars libræ, id est quatuor unciæ.

15 Dimidia pars libræ, id est sex unciæ.

16 Quæ perpetuò vivant, *ea etenim quæ cedri succo linuntur non putrescunt.*

Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
Quidquid præcipies, esto brevis; ut citò dicta
Percipiant animi dociles teneantque fideles:
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
Nec, quodcumque volet, poscat sibi fabula credi;
Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ[1] seniorum agitant expertia frugis;
Celsi prætereunt austera poëmata[2] Rhamnes:
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando pariterque monendo.
Hic[3] meret æra liber Sosiis; hic et mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen quibus ignovisse velimus:
Nam neque chorda sonum reddit quem vult manus et
mens,
Poscentique gravem persæpè remittit acutum;
Nec semper feriet quodcumque minabitur arcus.
Verùm, ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. — Quid ergo est? —
Ut scriptor si peccat idem librarius[4] usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret; et citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem:
Sic mihi, qui multùm cessat, fit[5] Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror; et idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm operi longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura, poësis: erit quæ, si propiùs stes,
Te capiet magis, et quædam, si longiùs abstes.

1 Senes Romani aspernantur poëmata inutilia.

2 Equites Romani a Romulo sic appellati.

3 Istiusmodi poëma pretium meretur et multos reperit emptores.

4 Semper.

5 Est similis Chœrili, mali poëtæ.

Hæc amat obscurum; volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen:
Hæc placuit semel, hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris[6] ad rectum, et per te sapis, hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, et actor
Causarum mediocris, abest virtute diserti
Messalæ, nec scit quantùm Cascellius Aulus;
Sed tamen in pretio est:[7] mediocribus esse poëtis
Non homines, non Dî, non concessere[8] columnæ.
Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis;
Sic animis natum inventumque poëma juvandis,
Si paulùm a summo discessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
Indoctusque pilæ discive trochive quiescit,
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ:
Qui nescit, versus tamen audet fingere! — Quidni?
Liber et ingenuus, præsertim[9] census equestrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.—
Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ;
Id tibi judicium est, ea mens: si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, et nostras;[10] nonumque prematur in annum.
Membranis[11] intus positis, delere licebit
Quod non edideris; nescit vox missa reverti.

6 Confirmaris ad rectam poëtices imitationem.

7 Verùm, ut poëtæ sint mediocres, non homines, non, etc.

8 Columnæ ad quas libri prostiterunt venales.

9 Repertus habere in bonis quadringenta millia æris.

10 In multos annos supprimatur, ut acriore limâ corrigatur.

11 Si libros domi contineas, ne foràs exeant.

Silvestres homines sacer interpresque Deorum
Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones:
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ
Ducere quò vellet.[1] Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Post hos insignis Homerus
Tyrtæusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit; dictæ per carmina[2] sortes;
Et vitæ monstrata via est; et[3] gratia regum
Pieriis tentata modis;[4] ludusque repertus,
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec[5] studium sine divite venâ,
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, et conjurat amicè.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer; sudavit et alsit;
Abstinuit venere et vino: qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magistrum.
Nec satis est dixisse: « Ego mira poëmata pango:
« Occupet[6] extremum scabies; mihi turpe relinqui est,
« Et, quod non didici, sanè nescire fateri ».

1 Aliquando fuit hæc sapientia in poëtis, ut docerent publica a privatis separare.

2 Oracula ab Apolline data.

3 Amicitia regum carminibus comparata est.

4 Oblectatio animorum, scilicet Comœdiæ et Tragœdiæ.

5 Ars sine fecundo ingenio.

6 Metaphora ducta a lusu puerorum se mutuò ad currendum cohortantium,

Ut præco ad merces turbam qui[7] cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si[8] verò est unctum qui rectè ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere atris
Litibus implicitum, mirabor si sciet inter-
noscere mendacem verumque beatus amicum.
Tu, seu donaris, seu quid donare velis[9] cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ; clamabit enim, « Pulchrè! bene! rectè »!
Pallescet super his; etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo; sic
Derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere[10] culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitiâ dignus: si carmina condes,
Numquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quinctilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc. Meliùs te posse negares,
Bis terque expertum frustrà: delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles,
Nullum ultrà verbum, aut operam sumebat inanem,
Quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis[11] allinet atrum
Transverso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parùm claris lucem dare coget,

qui scabiem imprecantur ei qui ultimus ad calcem pervenerit.

7 Qui congregat.

8 Si sit poëta, qui unctum, id est convivium lautum dare possit.

9 Alicui.

10 Poculis explorare.

11 Transverso calamo notabit et lituram inducet.

Arguet ambiguè dictum, mutanda notabit:
Fiet Aristarchus; non dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel[1] exceptumque sinistrè.
Ut mala quem scabies aut[2] morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam,
Qui sapiunt;[3] agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic, dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve, licet, Succurrite, longum
Clamet, Io cives! non sit qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre et demittere funem,
Quî scis an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam; Siculique poëtæ
Narrabo interitum: Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poëtis:
Invitum qui servat,[4] idem facit occidenti:
Nec semel hoc fecit; nec, si[5] retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
Nec[6] satis apparet cur versus factitet; utrum
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus: certè furit, ac, velut ursus
Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

1 Malè delusum ab amico adulatore.
2 Icteritia.
3 Persequuntur.
4 Idem facit ac si occideret. *Idem pro simile.*
5 Ab Aetnæ incendio.
6 Non satis perspicuum est, utrius sceleris pœnam luat malus poëta dum versus factitat, sepulcrine violati an sublati bidentalis.

FINIS.